Г Р Е Т А
Група експерата за сузбијање трговине људима

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Non official translation in Serbian

ГРЕТА(2013)19

Извештај о спровођењу Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима у Србији

Први круг оцењивања

Усвојен 08. новембра 2013. године
Објављен 16. јануара 2014. године

Секретаријат Конвенције Савета о борби
против трговине људима
(ГРЕТА и Комитет страна уговорница)
Савет Европе
F- 67075 Strasbourg Cedex
Француска

trafficking@coe.int

http://www.coe.int/trafficking

Садржај

Преамбула **5**

Извршни резиме **7**

I. Увод **9**

II. Национални оквир у области борбе против трговине људима у Републици Србији **11**

1. Преглед тренутног стања у области трговине људима у Републици Србији **11**

2. Преглед правног и стратешког оквира у области борбе против трговине људима **11**
а. Правни оквир 11
б. Националне стратегије и акциони планови 13

3. Преглед институционалног оквира за борбу против трговине људима **14**
а. Савет за борбу против трговине људима 14
б. Републички тим за борбу против трговине људима 14
в. Национални координатор за борбу против трговине људима 15
г. Центар за заштиту жртава трговине људима 15
д. Полиција 16
ђ. НВО, други актери цивилног друштва и међународне организације 16

III. Спровођење Конвенције Савета Европе за борбу против трговине људима у Републици Србији **18**

1. Интеграција основних појмова и дефиниција садржаних у Конвенцији у национално законодавство **18**
а. Приступ борби против трговине људима заснован на људским правима 18
б. Дефиниције "трговине људима" и "жртве трговине људима" у закону Р. Србије 19
i. Дефиниција "трговине људима" 19
ii. Дефиниција "жртве трговине људима" 21
в. Свеобухватни приступ борби против трговине људима, координација свих актера и активности и међународна сарадња 21
i. Свеобухватни приступ и координација 21
ii. Обука релевантних стручњака 25
iii. Прикупљање података и истраживање 26
iv. Међународна сарадња 29

2. Спровођење мера усмерених на спречавање трговине људима у Републици Србији **30**
а. Мере за подизање свести и обесхрабривање потражње 30
б. Друштвене, економске и друге иницијативе за групе подложне ризику од трговине људима 32
в. Мере за спречавање трговине људима на граници и мере за омогућавање легалних миграција 35
г. Мере за обезбеђење квалитета, безбедности и интегритета путовања и путних исправа 36

3. Спровођење мера заштите и унапређење права жртава трговине људима у Републици Србији **37**
а. Идентификација жртава трговине људима 37
б. Помоћ жртвама 42
в. Период за опоравак и размишљање 45
г. Одобрења боравка 46
д. Накнада и правна заштита 47
ђ. Репатријација и повратак жртава 48

4. Спровођење мера које се односе на материјално кривично право, истрагу, кривично гоњење и процесно право у Републици Србији.....49
а. Материјално кривично право.....49
б. Некажњавање жртава трговине људима.....51
в. Истраге, кривично гоњење и процесно право.....52
г. Заштита жртава и сведока.....54

5. Закључне примедбе.....56

Прилог I: Списак предлога ГРЕТА.....57

Прилог II: Списак државних органа, међувладиних организација и организација цивилног друштва са којима је ГРЕТА одржала консултације.....62

Коментари Владе 64

Преамбула

Будући да су Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима ("Конвенција") и механизам за надгледање оцењивања њене примене релативно нови, умесно је дефинисати њихове главне карактеристике на почетку првог извештаја који се упућује свакој држави уговорници Конвенције.

Конвенцију је усвојио Комитет министара Савета Европе 3. маја 2005. године, након низа других иницијатива Савета Европе у области борбе против трговине људима. Конвенција је ступила на снагу 1. фебруара 2008. године. Она представља правно обавезујући инструмент који полази од већ постојећих међународних инструмената. Истовремено, Конвенција превазилази минималне стандарде договорене у другим међународним инструментима и има за циљ да ојача заштиту која се у њима додељује.

Основна додата вредност Конвенције је њена перспектива људских права и усредсређеност на заштиту жртава. Конвенција јасно дефинише трговину људима првенствено као кршење људских права и повреду достојанства и интегритета човека. Према томе, потребна је већа заштита за све жртве. Конвенција такође има и исцрпан опсег примене, који обухвата све облике трговине људима (било националне или транснационалне, повезане или не са организованим криминалом) и све особе које су жртве трговине људима (жене, мушкарце или децу). Облици експлоатације на које се односи Конвенција су, минимум, сексуална експлоатација, принудни рад или услуге, ропство или поступања слична ропству, служење и уклањање органа.

Обзиром да је трговина људима распрострањена широм света, једна од изразитих намера Конвенције је унапређење међународне сарадње у напорима који се улажу у борби против трговине људима. У том смислу, вредно је помена да Конвенција није ограничена на земље чланице Савета Европе. Земље које нису чланице Савета Европе или Европске уније такође имају могућност да постану државе уговорнице.

Да би била делотворна, а имајући у виду природу ове појаве, стратегија за борбу против трговине људима мора заузети координиран и мултидисциплинарни приступ који укључује превенцију, заштиту права жртава и кривично гоњење трговаца људима. Конвенција садржи различите одредбе у свакој од ове три области, обавезујући државе да, у партнерству са цивилним друштвом и у сарадњи са другим државама, предузму одговарајуће мере.

Међу мерама предвиђеним Конвенцијом у сфери превенције су подизање свести особа које су у опасности да постану жртве трговине људима; економске и друштвене иницијативе за решавање основних узрока трговине људима; активности усмерене на обесхрабривање потражње и успостављање мера контроле на границама у циљу спречавања и откривања трговине људима.

Конвенција такође предвиђа низ мера заштите и унапређења права жртава. Жртве трговине људима морају бити идентификоване и препознате као такве да би се спречило да их полиција и државни органи третирају као "нерегуларне мигранте" или криминалце. Жртвама би требало доделити физичку и психолошку помоћ, као и подршку за њихову реинтеграцију у друштво. Надаље, захваљујући Конвенцији, жртве имају право на најмање 30 дана да се опораве и побегну од утицаја трговаца људима и да донесу одлуку о њиховој могућој сарадњи са органима власти. Боравишну дозволу са могућношћу обнављања потребно је издати уколико то захтевају њихов лични положај и/или уколико је потребно њихово даље пристуство у циљу сарадње у кривичној истрази. Уз то, Конвенција дефинише право жртава на накнаду и предвиђа мере за њихову репатријацију и повратак уз дужно поштовање права, безбедности и достојанства жртава.

У области материјалног и процесног кривичног права, Конвенција поставља државама уговорницама низ обавеза у циљу омогућавања делотворног кривичног гоњења трговаца људима и осигурања да ће бити кажњени на пропорционалан и одвраћајући начин. Посебна пажња посвећена је питању заштите жртава и сведока током истражног и судског процеса. Државе

уговорнице требало би да предвиде и могућност некажњавања жртава због њиховог учешћа у незаконитим радњама.

Још једна вредност Конвенције је систем надгледања успостављен ради надзора над спровођењем обавеза садржаних у Конвенцији а који се састоји од два стуба: Групе експерата за сузбијање трговине људима (ГРЕТА) и Комитета страна уговорница.

ГРЕТА се састоји од 15 независних и непристрасних стручњака који су одабрани на основу њихове признате стручности у области људских права, помоћи и заштите жртава и активности везаних за борбу против трговине људима или на основу њиховог професионалног искуства у областима на које се односи Конвенција. Задатак ГРЕТА је да процењује спровођење Конвенције од стране држава уговорница, пратећи поступак који је подељен на кругове. На самом почетку сваког круга, ГРЕТА самостално дефинише одредбе које ће бити праћене и одлучује о најадекватнијим начинима вршења оцењивања, у складу са Правилником за процену спровођења Конвенције који је усвојен на Другом састанку ГРЕТА (16-19. јун 2009. године). ГРЕТА је одлучила да ће први круг оцењивања трајати четири године, од почетка 2010. године, до краја 2013. године.

У спровођењу своје надзорне функције, ГРЕТА има право да искористи читав спектар начина за прикупљање информација. Као први корак, ГРЕТА шаље детаљне упитнике државним органима стране уговорнице која је предмет процене. Она такође може поставити и додатне захтеве за информацијама. По основу Конвенције, стране уговорнице имају обавезу да сарађују са ГРЕТА и да пруже тражене информације. Други важни извор информација је цивилно друштво, и свакако, ГРЕТА одржава контакте са невладиним организацијама које могу пружити релевантне информације. Уз то, ГРЕТА може донети одлуку да посети дату земљу како би прикупила додатне информације или проценила практичну примену усвојених мера. Ова посета омогућава директне састанке са релевантним органима (владиним и невладиним), а такође представља и прилику за ГРЕТА да посети објекте у којима се обезбеђује заштита и пружа помоћ жртвама трговине људима и друге објекте с тим у вези. Надаље, ГРЕТА може одлучити да организује слушања са различитим актерима у области борбе против трговине људима.

Извештаји о оцењивању које саставља ГРЕТА су, према томе, резултат информација прикупљених из различитих извора. Они садрже анализу стања у свакој страни уговорници у вези са активностима предузетим у борби против трговине људима и предлозима начина на који дата земља може оснажити примену Конвенције и решити уочене проблеме. У својој процени, ГРЕТА није обавезана судском праксом судских и квази судских органа које делују у истој области, али их може користити као полазну или референтну тачку. Извештаји се сачињавају у духу сарадње и имају за циљ да помогну државама у њиховим напорима; они могу представљати подршку за промене које су национални органи већ започели и обезбедити легитимитет правца националних политика. Захваљујући свом мултидисциплинарном и мултинационалном саставу, а као последица свог независног приступа, ГРЕТА представља професионални и непристрасни међународни глас у овом процесу.

У погледу поступка израде извештаја, ГРЕТА на пленарним седницама проучава нацрт извештаја о свакој страни уговорници. Извештај се шаље релевантној влади на коментаре које ГРЕТА узима у обзир при изради завршног извештаја. ГРЕТА усваја овај завршни извештај на пленарној седници и шаље га датој држави уговорници која се позива да поднесе евентуалне завршне коментаре. По истеку временског рока у трајању од месец дана током којих држава уговорница може да поднесе коментаре, извештаји и закључци ГРЕТА, уз евентуалне коментаре националних органа, бивају објављени и шаљу се Комитету страна уговорница. У контексту првог круга оцењивања, тиме се завршава посао ГРЕТА у вези са датом страном уговорницом. Ипак, то је тек прва фаза у континуираном дијалогу између ГРЕТА и државних органа.

Други стуб механизма за надгледање, Комитет страна уговорница, састоји се од представника у Комитету министара страна уговорница Конвенције и представника страна уговорница које нису чланице Савета Европе. На основу извештаја ГРЕТА, Комитет страна уговорница може усвојити препоруке које се упућују страни уговорници, а односе на мере које је потребно предузети у циљу спровођења закључака ГРЕТА.

Извршни резиме

Државни органи Србије начинили су низ важних корака у области превенције и борбе против трговине људима. Национални законодавни оквир у области борбе против трговине људима развијао се у светлу међународних обавеза државе као и стања и трендова трговине људима у Србији. Закони о социјалној заштити и странцима дефинишу велики број права за жртве трговине људима.

Успостављени институционални оквир има за циљ да координира напоре свих релевантних актера. Позиција Националног координатора за борбу против трговине људима успостављена је 2001. године, а 2002. године основан је Републички тим за борбу против трговине људима као форум на националном нивоу који окупља државне органе, невладине организације и међународне организације. Уз то, 2004. године је основан Савет за борбу против трговине људима као експертско, саветодавно тело Владе. Коначно, 2012. године, основан је Центар за заштиту жртава трговине људима у циљу идентификације жртава и њиховог упућивања за помоћ. ГРЕТА позива државне органе у Републици Србији да наставе да унапређују координацију и обезбеђују учешће цивилног друштва у планирању и имплементацији националне политике.

У погледу спречавања трговине људима, ГРЕТА поздравља кораке које су државни органи Републике Србије у сарадњи са невладиним и међувладиним организацијама учинили у правцу подизања свести јавности о трговини људима, путем информативних кампања, образовања у школама и обуке релевантних стручњака. ГРЕТА такође похваљује мере предузете према групама које су изложене ризику од трговине људима и сматра да би државни органи требало да наставе да раде на развоју аспекта превенције применом мера социјалног и економског оснаживања. У том смислу, ГРЕТА апелује на државне органе да обезбеде регистрацију свих лица. Уз то, ГРЕТА позива државне органе да појачају напоре у правцу обесхрабривања потражње за услугама жртава трговине људима у вези са свим облицима експлоатације.

ГРЕТА поздравља напоре Републике Србије да усвоји мултидисциплинарни приступ идентификацији жртава трговине људима успостављањем Центра за заштиту жртава трговине људима. Међутим, ГРЕТА апелује на власти да предузму даље кораке да обезбеде правилну идентификацију свих жртава трговине људима, те да им се омогући корист од свих видова помоћи и заштите дефинисаних у Конвенцији. Република Србија би, нарочито, требало да настави са проактивним приступом идентификацији жртава трговине људима у сврху радне експлоатације охрабривањем инспекција рада у најризичнијим секторима (нпр. пољопривреда, забава, услужне делатности, грађевинарство) и да обрати више пажње на идентификацију жртава међу тражиоцима азила и малолетницима без пратње.

ГРЕТА примећује недостатак смештајних капацитета и финансирања помоћи жртвама трговине људима у Републици Србији. Исто тако, недостају и дугорочни програми интеграције. ГРЕТА апелује на власти Републике Србије да у пракси обезбеде гарантовање свих законски дефинисаних мера помоћи, адекватан и безбедан смештај уз довољан број постеља за жртве трговине људима, укључујући мушкарце и децу и да гарантује жртвама приступ здравственој заштити.

ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да размотри законодавство како би обезбедили посебно дефинисање периода за опоравак и размишљање предвиђеног у члану 13. Конвенције, као и да све мере заштите и помоћи предвиђене у члану 12 Конвенције, ставовима 1 и 2. буду на располагању током овог периода. Требало би да буде разјашњено да период за опоравак и размишљање не може бити условљен сарадњом жртве са полицијским и судским органима. Власти би такође требало да обезбеде да жртве трговине људима могу у потпуности да уживају право на обнављање боравишне дозволе.

Упркос постојању законских могућности за надокнаду штете, до сада није забележен ни један случај позитивног исхода захтева за надокнаду штете поднетог од стране жртве трговине људима. Тренутно не постоји могућност да жртве добију надокнаду штете од државе, а за правну помоћ зависе од невладиних организација. ГРЕТА апелује на власти Републике Србије да усвоји мере којима ће омогућити и гарантовати приступ надокнади штете за жртве трговине људима, укључујући и системско информисање жртава и успостављање државног програма за обештећење жртава трговине људима.

ГРЕТА поздравља напоре полиције и тужилаштва у Републици Србији и позива државне органе да даље усавршавају обуке и специјализацију истражитеља, тужилаца и судија у циљу обезбеђења да кривична дела трговине људима буду ефикасно истражена и кривично гоњена, што би резултирало пропорционалним и одвраћајућим санкцијама.

Коначно, ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да у потпуности искористе расположиве мере заштите жртава и сведока трговине људима и да предузму додатне мере како би им се обезбедила одговарајућа заштита од могуће одмазде или застрашивања током судских поступака, укључујући и ревизију праксе директног суочавања у судници жртава са осумњиченим трговцима људима.

I. Увод

1. Србија је депоновала инструмент ратификације Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима ("Конвенција") 14. априла 2009. године. Конвенција је за Србију ступила на снагу 1. августа 2009. године.[1]

2. Како је дефинисано у члану 36, став 1. Конвенције, Група експерата за сузбијање трговине људима („ГРЕТА") прати спровођење Конвенције од стране страна уговорница. ГРЕТА врши ту дужност у складу са поступком дефинисаним у члану 38. Конвенције и Правилима о поступку оцењивања спровођења Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима од стране страна уговорница. ГРЕТА је за први круг оцењивања израдила временски распоред надгледања према коме су стране уговорнице Конвенције подељене у групе. Србија се налази у трећој групи од 10 страна уговорница које ће бити оцењиване.

3. У складу са чланом 38. Конвенције, ГРЕТА је започела да проучава мере које је Србија предузела у циљу спровођења одредби дефинисаних у Конвенцији. "Упитник за оцењивање спровођења Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима од стране страна уговорница – први круг оцењивања" послат је Србији 31. јануара 2012. године. Србија је свој одговор доставила на време за достављање одговора на Упитник, 01. јуна 2012. године.

4. Током израде овог извештаја, ГРЕТА је користила одговоре Србије на Упитник, друге информације које је ГРЕТА сакупила као и информације добијене од цивилног друштва. Посета ГРЕТА Републици Србији у циљу спровођења оцењивања трајала је од 15. до 19. априла 2013. године. Делегацију су чинили:

- Господин Јан Ван Дујк, члан ГРЕТА;
- Госпођа Катерина Левченко, члан ГРЕТА;
- Госпођа Петја Несторова, Извршни секретар Конвенције за борбу против трговине људима;
- Господин Давид Долидзе, Администратор у Секретаријату Конвенције за борбу против трговине људима.

5. Током посете, делегација ГРЕТА одржала је састанке са функционерима релевантних министарстава и државних агенција, представницима правосуђа и Републичког јавног тужилаштва, члановима Народне скупштине и замеником Заштитника грађана за дечија права (види Прилог II). Ови састанци одвијали су се у атмосфери блиске сарадње.

6. Делегација ГРЕТА одржала је одвојене састанке са представницима невладиних организација (НВО) и другим члановима цивилног друштва као и са следећим међувладиним организацијама које су присутне у Републици Србији: Међународна организација за миграције (ИОМ), Организација за безбедност и сарадњу у Европи (ОЕБС) и Високи комесаријат за избеглице Уједињених нација (УНХЦР). ГРЕТА им се захваљује на добијеним информацијама.

7. Уз то, у контексту евалуационе посете Србији, делегација ГРЕТА посетила је склониште за жртве трговине људима којим руководи НВО, као и две установе социјалне заштите у Београду и Новом Саду у којима се обезбеђује смештај и помоћ деци којој је потребна социјална заштита, укључујући и жртве трговине људима и малолетне стране држављане без пратње.

---

[1] Конвенција је ступила на снагу 1. фебруара 2008. године, након десете ратификације.

8. ГРЕТА се захваљује на драгоценој помоћи коју је добила од контакт особе коју је Република Србија именовала за везу са ГРЕТА, господину Саши Госићу, самосталном полицијском инспектору у Одсеку за сузбијање илегалних миграција и трговине људима у Управи граничне полиције, Министарства унутрашњих послова, као и господину Митру Ђурашковићу, Националном координатору за борбу против трговине људима и начелнику Одељења за сузбијање прекограничног криминала и криминалистичко обавештајне послове у Управи граничне полиције, Министарства унутрашњих послова.

9. Нацрт овог извештаја ГРЕТА је усвојила на свом 17. састанку (1-5. јула 2013. године) а исти је поднет властима у Србији на коментаре 1. августа 2013. године. Коментари су примљени 1. октобра 2013. године и ГРЕТА их је узела у обзир током израде свог финалног извештаја који је усвојен на 18. састанку ГРЕТА (4-8. новембра 2013. године).

II. Национални оквир у области борбе против трговине људима у Републици Србији

1. Преглед тренутног стања у области трговине људима у Републици Србији

10. Република Србија је превасходно земља порекла жртава трговине људима, али донекле и земља одредишта и транзита. Према званичним статистичким подацима, 2009. године идентификовано је 107 жртава, 2010. године 61, 2011. године 76, а 2012 их је идентификовано 79. Претежна већина идентификованих жртава биле су држављани Србије, док су међу главним земљама одредишта биле Швајцарска, Немачка и Италија. Стране жртве трговине људима потицале су из Босне и Херцеговине, Албаније, Румуније, Републике Молдавије, Црне Горе, Словеније, Доминиканске Републике, Авганистана, Турске и Украјине. Жене су чиниле око 43%, а деца око 42% свих жртава трговине људима идентификованих у периоду 2009-2012. година. Већина су биле жртве сексуалне експлоатације (66 у 2009, 34 у 2010, 36 у 2011, а 42 у 2012. години). Било је и случајева трговине људима за принудни рад (21 у 2009, шест у 2010, 23 у 2011, а 12 у 2012), принудно просјачење (11 у 2009, девет у 2010, седам у 2011, 14 у 2012), принудне бракове (шест у 2009, осам у 2010, четири у 2011, седам у 2012), принуду на вршење кривичних дела (две у 2009, једна 2010, две 2011 и три 2012. године), те илегално усвојење (једно 2009, једно 2010, три 2011. године). У неким случајевима су жртве подвргаване комбинацији ових видова експлоатације.

11. Трендови трговине људима примећени последњих година у Републици Србији указују на стални пораст унутрашње трговине. Према подацима добијеним од државних органа, 60% идентификованих жртава током 2012. године односило се на унутрашњу трговину, а у првих осам месеци 2013. године, тај проценат износи 58% од укупног броја идентификованих жртава (57). Жене и девојчице чине око 80% свих жртава унутрашње трговине. У погледу транснационалне трговине, у првих осам месеци 2013.године дошло је до пораста броја мушкараца (21) услед идентификације групе грађевинских радника – жртава радне експлоатације у Белорусији.

2. Преглед правног и стратешког оквира у области борбе против трговине људима

а. Правни оквир

12. На међународном нивоу, поред Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, Република Србија је и потписница Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и пратећег Протокола за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом (којима је приступила 2001. године). Република Србија је такође потписница Конвенције УН о правима детета[2] и Факултативног протокола о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији уз Конвенцију о правима детета (ратификовани 2001, односно 2002.године), Конвенције о укидању свих облика дискриминације против жена (ратификоване 2001. године), као и конвенција које је израдила Међународна организација рада (МОР): Конвенције о принудном раду (Бр. 29), Конвенције о укидању принудног рада (Бр. 105) и Конвенције о забрани и хитној борби за укидање најгорих облика дечијег рада (Бр.182). Уз то, Република Србија је потписница низа конвенција Савета Европе у области кривичног права а које су релевантне за борбу против трговине људима[3].

---

[2] Србија је такође потписала Трећи факултативни протокол уз Конвенцију УН о правима детета који се односи на подношење представки.

[3] Посебно, Конвенције о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалне злоупотребе; Европске конвенције о међусобном пружању правне помоћи у кривичним стварима и њеним додатним Протоколима; Европске Конвенције о екстрадицији и њеним додатним Протоколима; Европске Конвенције о међународном важењу кривичних пресуда; Европске Конвенције о преносу поступака у кривичним стварима и Конвенције о прању,тражењу, заплени и конфискацији прихода стечених криминалом и о финансирању тероризма.

13. Законодавство Републике Србије у области борбе против трговине људима унапређено је током година. Трговина људима први пут је проглашена за кривично дело 2003. године. Измењени Кривични законик (КЗ), који је ступио на снагу 1. јануара 2006. године, одвојио је кривично дело Трговина људима (члан 388.) од Недозвољеног прелаза државне границе и кријумчарења људи (члан 350.). Измене члана 388. КЗ из 2009. године довеле су до повећања казни за трговину људима, проширивања списка облика експлоатације, проглашавајући кривичним делом свесно коришћење услуга жртве трговине људима и прецизирајући неважност пристанка жртве на експлоатацију. Неколико других одредби КЗ релевантне су за борбу против трговине људима, посебно члан 389. (Трговина малолетним лицима ради усвојења), члан 390. (Заснивање ропског односа и превоз лица у ропском односу) и члан 185. (Приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију).

14. За борбу против трговине људима релевантно је и неколико других домаћих закона, а посебно:

- Закон о социјалној заштити (2011), који у члану 41. изричито препознаје жртве трговине људима као кориснике услуга социјалне заштите без потребе за доказивањем да су у стању социјалне потребе, док члан 206. одређује да смештај жртава мора бити финансиран средствима из државног буџета;
- Закон о странцима (2008), који у члану 28. предвиђа одобрење привременог боравка страним држављанима - жртвама трговине људима у циљу спровођења кривичног поступка;
- Закон о здравственој заштити (2005, допуњен 2009), који у члану 241. предвиђа да жртве трговине људима које су страни држављани имају право на бесплатну хитну медицинску помоћ;
- Закон о одузимању имовине проистекле из кривичног дела (2008), који у члану 2. убраја трговину људима међу кривична дела за које се предвиђа одузимање имовине починилаца под условом да она прелази 1.5 милиона РСД (око 13.500 евра).

15. Државни органи Републике Србије су поменули доле наведене правне акте као релевантне за борбу против трговине људима: Законик о кривичном поступку[4]; Породични закон; Закон о здравственом осигурању; Закон о забрани дискриминације; Закон о одговорности правних лица за кривична дела; Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела; Закон о полицији; Закон о заштити државне границе; Закон о азилу; Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица; Закон о програму заштите учесника у кривичним поступцима и Закон о прекршајима. ГРЕТА је обавештена о нацрту Закона о правима детета који садржи једну одредбу која се односи на трговину и продају деце. Заштитник грађана је 2013. године наставио да ради на овом закону да би унео препоруке стручњака Савета Европе, невладиних организација и приватних лица дате током јавне расправе одржане 2012. године. Рад споро напредује услед ограниченог броја запослених и обима рада у канцеларији Заштитника грађана. Када нацрт закона буде завршен, Заштитник грађана намерава да га стави на увид експертима и општој јавности за коментаре.

[4] Нови Законик о кривичном поступку који је усвојен 2010.године у потпуности се примењује од 1. октобра 2013. године

16. У смислу секундарног законодавства, посебно је потребно поменути:
- Споразум о сарадњи државних органа у области борбе против трговине људима који су 12. новембра 2009. године потписали министри унутрашњих послова, правде, здравља, рада и социјалне политике, финансија и просвете и науке. Овај споразум којим се успоставља директна сарадња у примени националног механизма за идентификацију жртава трговине људима и њихово упућивање на помоћ, у анексу садржи Смернице о стандардним оперативним процедурама за поступање са жртвама трговине људима;

- Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити жртава трговине људима (објављен у фебруару 2012. године), који даје детаљна упутства полицијским службеницима, јавним тужиоцима и судијама о откривању и идентификацији жртава трговине људима, њиховој заштити и помоћи, истрази кривичног дела трговине људима и поступању са жртвама у кривичним поступцима;

- Упутство Министарства унутрашњих послова од 14. јула 2009. године о спровођењу Закона о странцима, које дефинише поступак одобравања привременог боравка страним држављанима који су жртве трговине људима;

- Упутство Министарства унутрашњих послова о поступању са кријумчареним лицима (2009);

- Одлука Владе Србије од 13. априла 2012. године којом се оснива Центар за заштиту жртава трговине људима.

б. Националне стратегије и акциони планови

17. Влада Србије усвојила је прву Националну стратегију за борбу против трговине људима 7. децембра 2006. године. Ова стратегија није имала временски оквир и састојала се из поглавља о правном оквиру, помоћи и заштити жртава, институционалном оквиру и координацији активности. Две и по године након усвајања стратегије - 30. априла 2009. године – Влада Србије објавила је први Национални акциони план за борбу против трговине људима који се односи на период 2009-2011. година. Овај акциони план састоји се од поглавља посвећених развоју институционалног оквира, помоћи жртвама, заштити и реинтеграцији; међународној сарадњи, надзору над спровођењем механизама за борбу против трговине људима и евалуације резултата. Свако поглавље дефинише стратешке циљеве и посебне активности за њихово остваривање, као и институције одговорне за њихово спровођење.

18. Министарство унутрашњих послова је 2012. године започело израду нове Националне стратегије за период 2013-2018. година. Први припремни састанак са релевантним актерима одржан је 18. маја 2012. године у просторијама Министарства унутрашњих послова, а прва радионица посвећена изради нове стратегије одржана је у Вршцу 21-23. маја 2012. године. У разговоре о новој стратегији укључили су се различити актери укључујући и две НВО (Атина и Астра) и Глобалну иницијативу Уједињених нација за борбу против трговине људима (УН.ГИФТ) у својству независног консултанта. У време евалуационе мисије ГРЕТА Србији, нацрт нове стратегије стављен је на јавну расправу. Нацрт стратегије која представља прилично општи документ, прати конкретан двогодишњи акциони план са активностима и задацима груписаним у оквиру пет наслова: 1) партнерство на локалном, националном и међународном нивоу; 2) унапређена превенција и смањење утицаја суштинских узрока трговине људима; 3) проактивно откривање случајева, ефикасно кривично гоњење појединаца и правних лица и правна заштита жртава; 4) унапређени систем идентификације, заштите и подршке жртвама кроз дугорочне и одрживе програме друштвеног укључивања; и 5) спречавање трговине децом и заштита деце жртава.

19. Јавна расправа о нацрту Националне стратегије за спречавање и сузбијање трговине људима, посебно женама и децом (2013-2018) и првом акционом плану за њену имплементацију (за период 2013-2015. година) завршена је крајем јула 2013. године. У њу су били укључени представници релевантних државних органа, специјализованих НВО, амбасада САД у Београду, Правног факултета Универзитета у Београду, Криминалистичко полицијске академије, као и један експерт кога је ангажовала Европска комисија. Министарство унутрашњих послова превело је нацрте ових докумената на енглески језик и послало их Европској комисији (Генералном директорату за унутрашње послове) на коментаре.

20. ГРЕТА је обавештена да је, на препоруку Комитета за права детета[5], такође урађена и Национална стратегија за спречавање и заштиту деце од трговине и искоришћавања у проституцији и порнографији. Према информацијама добијеним од државних органа Републике Србије, овај нацрт стратегије интегрисан је у нацрт Националне стратегије за спречавање и сузбијање трговине људима, посебно женама и децом (за период 2013-2018. година), који садржи посебне мере заштите и помоћи деци.

21. Такође је потребно поменути Националну стратегију за младе (за период 2009-2014. година), коју је усвојило Министарство омладине и спорта и која садржи мере за обезбеђење једнаких могућности свим младим људима а посебно онима који живе у тешким условима. Међутим, стратегија не помиње трговину људима као опасност за младе. **ГРЕТА позива власти Републике Србије да уведу борбу против трговине људима у наредну националну стратегију за младе.**

3. Преглед институционалног оквира за борбу против трговине људима

а. Савет за борбу против трговине људима

22. Савет за борбу против трговине људима (“Савет”) основан је одлуком Владе Републике Србије у октобру 2004. године као стручно саветодавно тело Владе. Први састанак Савета одржан је у децембру 2005. године. Саветом председава Министар унутрашњих послова, а чланови су министри рада, запошљавања и социјалне политике, правде, финансија, просвете и спорта и здравља. Чланове Савета у свом тренутном саставу именовала је Влада Србије 6. новембра 2008. године.

23. Главни задаци Савета за борбу против трговине људима су координација активности за борбу против трговине људима на националном и регионалном нивоу, разматрање извештаја релевантних организација и предлагање мера везаних за спровођење препорука међународних органа. Савет нема посебан буџет и свако министарство које је његов члан финансира активности везане за борбу против трговине људима у оквиру своје надлежности, из сопственог буџета. Секретаријат Савета обезбеђује Министарство унутрашњих послова.

б. Републички тим за борбу против трговине људима

24. Републички тим за борбу против трговине људима (“Тим”) основан је 30. маја 2002. године као форум на националном нивоу који окупља релевантне актере у координирању борбе против трговине људима. Састоји се од представника 10 државних органа, седам невладиних организација, две друге организације и експертска тела и четири међународне организације. Државни органи који имају представнике у Републичком тиму за борбу против трговине људима су Министарство унутрашњих послова, Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, Министарство правде, Министарство финансија, Министарство просвете и спорта, Министарство здравља, Министарство спољних послова, Канцеларија за људска и мањинска права, Врховни суд и Републичко јавно тужилаштво.

---

[5] Закључне запажања Комитета УН за права детета упућене Србији, 22. јуни 2010. године. Види: http://www.bayesfsky.com/doc/serbia_t4_crc_opss_54.doc

25. Невладине организације које су чланови Републичког тима за борбу против трговине људима су: Астра, БеоСуппорт, Виктимолошко друштво Србије, Саветовалиште против насиља у породици, Атина, Центар за права детета и Save the Children. Чланови Тима су такође и Црвени крст Србије и Савет за права детета. Међународне организације које имају својство посматрача у Тиму су: Међународна организација за миграције (ИОМ), ОЕБС, УНИЦЕФ и Високи комесаријат за избеглице Уједињених нација (УНХЦР).

26. У циљу обезбеђења ефикасности рада, Републички тим за борбу против трговине људима подељен је у четири радне групе: за превенцију и образовање; помоћ и заштиту жртава; борбу против трговине децом; и правосуђе и полицију. Упркос томе што је Републички тим за борбу против трговине људима надлежан за координацију активности везаних за борбу против трговине људима различитих актера, његови задаци нису формализовани и он нема посебан буџет за своје активности. Министарство унутрашњих послова обезбеђује секретаријат Тима као и просторије за његов рад.

в. Национални координатор за борбу против трговине људима

27. Први Национални координатор за борбу против трговине људима именован је одлуком Министра унутрашњих послова 28. децембра 2001. године. Тренутног Националног координатора, који је начелник Одељења за сузбијање прекограничног криминала и криминалистичко обавештајне послове у Управи граничне полиције, Министарства унутрашњих послова, именовао је Министар унутрашњих послова 18. новембра 2008. године.

28. Национални координатор председава састанцима Републичког тима за борбу против трговине људима и надлежан је за обезбеђење свог Секретаријата, надзор над спровођењем Националног акционог плана и координацију активности владиних и невладиних актера. Ови задаци Националног координатора су додатак на његове редовне задатке вишег полицијског службеника који се бави прекограничним криминалом. Рад Националног координатора финансира се из буџета Министарства унутрашњих послова.

г. Центар за заштиту жртава трговине људима

29. Центар за заштиту жртава трговине људима основала је Влада Републике Србије 13. априла 2012. године са задатком да врши доследну идентификацију жртава и обезбеди њихово упућивање на помоћ и заштиту. Пре успостављања Центра, идентификацију жртава вршила је Служба за координацију заштите жртава трговине људима која је основана у марту 2004. године као резултат заједничког пројекта Министарства рада и социјалне политике и Мисије ОЕБСа у Србији. Служба је запошљавала само две особе које су биле одговорне за идентификацију жртава и бавиле се координацијом активности обезбеђења помоћи и заштите жртвама. Служба није имала опредељена буџетска средства.

30. Центар се састоји од Службе за координацију заштите жртава трговине људима (која је заменила некадашњу Службу) и Прихватилишта за жртве трговине људима (са шест места). Међутим, отварање овог прихватилишта касни услед немогућности да се обезбеде одговарајуће просторије (види тачку 166.). Према интерним правилима Центра и систематизацији радних места и задатака које је одобрило Министарство рада, запошљавања и социјалне политике, Центар би требало да има 18 запослених. У овом моменту запослено је 10 особа, укључујући и два психолога, адвоката, социјалног радника, два посебна инструктора и економисту. Додатних осам службеника биће запослено након пуштања прихватилишта у рад.

31. Министарство рада, запошљавања и социјалне политике усвојило је статут Центра који дефинише његове надлежности, између осталог и процену ризика и идентификацију жртава трговине људима, израду индивидуалних планова услуга и заштите жртава, праћење реализације ових планова, координирање активности обезбеђења социјалне заштите жртава, сарадњу са надлежним органима у циљу реинтеграције или добровољног повратка жртве у земљу порекла, обезбеђење хитног прихвата жртава и прикупљање података и спровођење истраживања.

д. Полиција

32. У оквиру Дирекције полиције постоје органи специјализовани за борбу против трговине људима на неколико нивоа. Управа граничне полиције има Одсек за сузбијање илегалних миграција и трговине људима, а постоје и јединице за борбу против прекограничног криминала, илегалних миграција и трговине људима у седам Регионалних центара граничне полиције који су оперативни према суседним земљама (Мађарска, Румунија, Бугарска, "Бивша Југословенска Република Македонија", Црна Гора, Босна и Херцеговина и Хрватска), као и полицијским станицама на аеродромима у Београду и Нишу. Уз то, Управа криминалистичке полиције има Службу за борбу против организованог криминала која има посебан Одсек надлежан за истраге кријумчарења миграната и трговине људима.

33. Према информацијама добијеним од државних органа Републике Србије, на пословима везаним за борбу против илегалних миграција, прекограничног криминала и трговине људима запослена су 352 полицијска службеника, углавном у Београду и у 26 подручних полицијских управа. Већина је похађала специјалистичку обуку за борбу против трговине људима и заштиту жртава, а Министарство унутрашњих послова има намеру да обезбеди да сви ови полицијски службеници заврше најмање једну специјалистичку обуку у области борбе против трговине људима. Уз ова 352 полицијска службеника, постоји и одређен број полицајаца који раде у оквиру жандармерије, криминалистичке полиције, саобраћајне полиције и управе за управне послове Министарства унутрашњих послова који су похађали обуке о трговини људима.

ђ. НВО, други актери цивилног друштва и међународне организације

34. НВО су одиграле кључну улогу за борбу против трговине људима у Србији, путем кампања за подизање свести, обука, помоћи жртвама и истраживања. На пример, НВО Астра организује обуке и округле столове за надлежне стручњаке (нпр. полицијске службенике, социјалне раднике, судије, лекаре, адвокате, учитеље), одржава СОС телефонску линију за жртве, води програм помоћи жртвама који се састоји од информисања, медицинске и правне помоћи, спроводи истраживања о трговини људима и пружа информације о могућностима легалних миграција и запошљавања у иностранству. НВО Атина управља привременом кућом за жене – жртве трговине људима, обезбеђује дугорочну помоћ и подршку жртвама, организује обуке стручњака и има програме које се баве суштинским узроцима трговине људима попут породичног насиља, сиромаштва, дискриминације, одсуства приступа образовању и раду. НВО Новосадски хуманитарни центар пружа психосоцијалну заштиту, помоћ у образовању и стручном усавршавању припадницима угрожених и маргинализованих група, укључујући и жртве трговине људима. НВО Праксис обезбеђује правну помоћ и информације особама искљученим из друштва, помаже им да добију изводе из матичне књиге рођених и лична документа и заступа их у судским поступцима. Виктимолошко друштво Србије спроводи истраживања о феномену трговине људима.

35. Црвени крст Србије, који има за циљ пружање помоћи свим угроженим групама, спроводи програм борбе против трговине људима у сарадњи са министарствима здравља, рада и социјалне политике и унутрашњих послова, као и са ИОМом. Циљ програма је подизање свести о трговини људима међу социјално и економски најугроженијим категоријама становништва као што су Роми, пружање хитне једнократне материјалне помоћи жртвама и подизање капацитета лекара, здравствених радника и запослених у центрима за социјални рад за откривање жртава.

36. Што се тиче деце, Центар за интеграцију младих, који пружа помоћ маргинализованој деци и омладини да би спречио да постану жртве трговине људима, води прихватилиште за децу улице. Центар за права детета бави се израдом закона и промовисањем политика ради унапређења добробити деце, заштите њихових права и обезбеђења њиховог учешћа у друштву, као и унапређења положаја деце изложене ризику, укључујући и жртве трговине људима. Међу активности НВО Save the Children убрајају се и директна помоћ и подршка деци – жртвама трговине људима, мере спречавања трговине децом и унапређење институционалног и правног оквира за боље реаговање на децу изложену ризику. Ова НВО тренутно спроводи два програма: "Регионални програм борбе против трговине децом" и "Свеобухватни одговор на "он-лајн" сексуално злостављање и експлоатацију деце у Југоисточној Европи".

37. НВО Астра и Републичко јавно тужилаштво потписали су са Правосудном академијом меморандуме о разумевању. Надаље, НВО Атина склопила је Меморандум о разумевању са Националном службом за запошљавање у циљу економског оснаживања жртава трговине људима, а Save the Children је склопила Меморандум о разумевању са Министарством унутрашњих послова. Уз то, Центар за интеграцију младих је потписао меморандуме о споразумевању са свим учесницима Градске радне групе Београд.

38. Унија послодаваца Србије, која је основана 1994. године као непрофитна организација, има за циљ промоцију корпоративне одговорности и спроводи програмске активности међу којима и превенцију трговине људима, радне експлоатације и дечијег рада. У сарадњи са Националним координатором, Унија је израдила предлог пројекта "Послодавци против трговине људима" који је кандидован за средства међународних донатора. **ГРЕТА поздравља ову иницијативу и желела би да буде обавештена о њеном исходу.**

39. Активности и пројекти горе поменутих НВО спроводе се у сарадњи са међународним организацијама, посебно ИОМом, ОЕБСом, УНИЦЕФом, УНХЦРом, УНОДЦем, Међународним центром за развој миграционих политика (ИЦМПД), као и страним владама које обезбеђују донаторску помоћ. Посебно би требало споменути Заједнички програм за борбу против трговине људима у Србији, који су организовали ИОМ, УНХЦР и УНОДЦ у партнерству са Министарством унутрашњих послова, Министарством правде, Министарством рада, запошљавања и социјалне политике, Комесаријатом за избеглице и невладиним организацијама. Програм је трајао од 1. јуна 2010 – 31. октобра 2012.године и имао укупан буџет од око 1.410.000 УСД који су обезбедиле Белгија, Швајцарска и Глобална иницијатива УН за борбу против трговине људима (УН.ГИФТ).[6] Заједнички програм имао је за циљ пружање подршке органима Р Србије у спровођењу Националног акционог плана за период 2009-2011. година јачањем капацитета, унапређењем координације, успостављањем одрживог оквира за превенцију трговине људима међу угроженим групама, јачањем одговора кривичног права на трговину људима и јачањем механизама заштите и реинтеграције жртава трговине људима. У оквиру Заједничког програма спроведена су истраживања, обуке надлежних стручњака, директна помоћ жртвама и евалуација резултата.

40. Уз то, помиње се регионални програм социјалне заштите и превенције трговине људима који се финансира средствима ГИЗа (*Deutsche Gessellschalft fur Internationale Zusammenarbeit GmbH*) у име Савезног министарства за економску сарадњу и развој Владе Немачке (*BMZ*) у Републици Србији и другим земљама у региону.[7]

6 Види: http://www.ungiftserbia.org/
7 Види: http://www.htsocialprotection.org/applynow.html

III. Спровођење Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима у Србији

1. Интеграција основних појмова и дефиниција садржаних у Конвенцији у домаће законодавство

a. Приступ борби против трговине људима заснован на људским правима

41. Члан 1, став 1. б) Конвенције дефинише као један од њених циљева заштиту људских права жртава трговине људима. Надаље, члан 5, став 3. уводи обавезу држава уговорница да промовишу приступ заснован на људским правима у изради, имплементацији и процени политика и програма усмерених на спречавање трговине људима. У Извештају са објашњењима Конвенције наводи се да главна предност Конвенције лежи у њеном становишту људских права и усредсређености на заштиту жртава. У истом духу, Препоручени принципи и смернице о људским правима Уједињених нација наглашавају да ће "људска права жртава трговине људима бити у центру свих напора у правцу сузбијања и борбе против трговине и заштите, помоћи и накнаде жртвама".[8]

42. Трговина људима представља повреду достојанства и основних слобода човека и, према томе, тежак вид кршења људских права. ГРЕТА наглашава обавезу држава да поштују, испуњавају и штите људска права, укључујући и обезбеђењем поштовања недржавних чинилаца, у складу са обавезама и са дужношћу. На пример, држава која не испуни ове обавезе може се сматрати одговорном за кршење Европске конвенције о људским правима и основним слободама. Ово је потврдио и Европски суд за људска права у својој пресуди у предмету *Рантсев против Кипра и Русије*, када је Суд закључио да је трговина људима у смислу члана 3, став а) Протокола из Палерма и члана 4, став а) Конвенције о борби против трговине људима, регулисана чланом 4. Европске конвенције о људским правима (који забрањује ропство, однос сличан ропском и принудни или обавезан рад).[9] Суд је даље закључио да члан 4. садржи позитивну обавезу заштите жртава или потенцијалних жртава, као и процесну обавезу да трговина људима буде предмет истраге.[10]

43. Конвенција о борби против трговине људима захтева од држава да успоставе свеобухватни оквир за спречавање трговине људима, заштиту особа као жртава тешког кршења људских права и ефикасну истрагу и кривично гоњење трговаца људима. Таква заштита подразумева кораке да се осигура правилна идентификација свих жртава трговине људима. Она такође садржи мере за оснаживање жртава наглашавајући њихова права на одговарајућу заштиту, помоћ и накнаду, укључујући период за опоравак и размишљање, у партиципаторном и не-дискриминаторном оквиру. Мере за сузбијање трговине људима требало би предузети и у областима друштвено-економских и радних политика, те политика миграције.

44. ГРЕТА жели да нагласи потребу да државе посматрају трговину људима и као облик насиља против жена и узму у обзир родно специфичне видове експлоатације, као и посебан положај деце – жртава трговине људима, у складу са релевантним међународним правним инструментима.[11]

---

[8] Додатак на извештај Високог комесара Уједињених нација за људска права (E/2002/68/Add. 1), http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Traffickingen.pdf

[9] *Rantsev v. Cyprus and Russia*, предмет бр. 25965/04, пресуда од 7.јануара 2010, ECHR 2010, став 282.

[10] Видети: *Siliadin v. France*, предмет бр. 73316/01, пресуда of 26. јула 2005, ECHR 2005 VII; *C.N. and V. v. France*, предмет бр. 67724/09, пресуда од 11. октобра 2012. и *C.N. v. United Kingdom*, предмет бр. 4239/08, пресуда од 13. новембра 2012.

[11] Попут Конвенције Савета Европе о сузбијању и борби против насиља над женама и породичног насиља, Конвенције Савета Европе о заштити деце од сексуалне експлоатације и сексуалног злостављања, Конвенције Уједињених нација о правима детета и Факултативног протокола о продаји деце, дечијој проституцији и дечијој порнографији и Конвенције Уједнијених нација о укидању свих облика дискриминације против жена.

45. Члан 26. Устава Републике Србије под називом “Забрана ропства, положаја сличног ропству и принудног рада” (у Поглављу 2 “Људска и мањинска права и слободе”) изричито забрањује све облике трговине људима и дефинише да се сексуална или финансијска експлоатација особе у неповољном положају има сматрати присилним радом. Судови могу директно примењивати ову уставну одредбу која се односи на основно људско право. У складу са чланом 170. Устава, против дела која повређују или ускраћују људска или мањинска права гарантована Уставом може се изјавити уставна жалба Уставном суду када су сва друга правна средства исцрпљена или када нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

46. Међународне конвенције које је Република Србија ратификовала имају предност над националним законодавством и могуће их је примењивати директно. Власти Републике Србије су наговестиле да уколико правна заштита против трговине људима није изричито регулисана националним законима, судови могу директно примењивати Конвенцију Савета Европе о борби против трговине људима за тумачење трговине људима као повреде људских права и обезбеђење одговарајућих правних лекова. Колико је ГРЕТА упозната, у Републици Србији не постоји ни један предмет у коме се позивало на права по Конвенцији.

47. У складу са чланом 13. Закона о забрани дискриминације из 2009. године, ропство и трговина људима сматрају се “тешким облицима дискриминације”. Овај закон уводи институцију Повереник за заштиту равноправности који се бира у Народној скупштини и чији је мандат да решава по тужбама које се односе на дискриминацију, укључујући и оне које поднесу жртве трговине људима.

48. Национална стратегија за борбу против трговине људима из 2006. године препознаје да трговина људима крши основна људска права жртава и потврђује да је национална политика борбе против трговине људима усмерена на заштиту људских права жртава. Надаље, Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити лица која су жртве трговине људима јасно изјављује да трговина људима представља кршење људских права жртава и намеће органима позитивну обавезу да је сузбију и боре се против ње.

49. Приступ борби против трговине људима заснован на приступу људским правима подразумева отвореност и одговорност државе кроз усвајање националне стратегије и акционих планова за борбу против трговине људима, координацију мера свих надлежних актера, редовно обучавање релевантних стручњака, истраживање и прикупљање података, као и обезбеђење одговарајућих средстава за имплементацију свих ових мера. Одељци који следе у овом извештају детаљно испитују делотворност политика и мера које су органи Републике Србије предузели у овим областима.

б. Дефиниције “трговине људима” и “жртве трговине људима” у законодавству Републике Србије

i. Дефиниција “трговине људима”

50. У складу са чланом 4, став а) Конвенције, трговина људима подразумева три компоненте: акцију (“врбовање, превоз, премештање, скривање или прихват лица”); употребу одређених средстава (“претње или употребу силе или других облика принуде, отмице, преваре, обмане, злоупотребе моћи или положаја угрожености или давање или примање новчаних средстава или друге користи ради добијања пристанка лица које има контролу над другим лицем”); и сврху експлоатације (“у најмању руку, треба да укључи искоришћавање проституције других лица или друге облике сексуалног искоришћавања, принудни рад или пружање услуга, ропство или праксу сличну ропству, однос сличан ропству или уклањање органа”). У случају деце, у складу са чланом 4, став ц) Конвенције, неважно је да ли су коришћена горе наведена средства.

51. Дефиниција трговине људима у закону Републике Србије дата је у члану 388. Кривичног законика (КЗ) који гласи: "Ко силом или претњом, довођењем у заблуду или одржавањем у заблуди, злоупотребом овлашћења, поверења, односа зависности, тешких прилика другог, задржавањем личних исправа или давањем или примањем новца или друге користи, врбује, превози, пребацује, предаје, продаје, купује, посредује у продаји, сакрива или држи друго лице, а у циљу експлоатације његовог рада, принудног рада, вршења кривичних дела, проституције или друге врсте сексуалне експлоатације, просјачења, употребе у порнографске сврхе, успостављања ропског или њему сличног односа, ради одузимања органа или дела тела или ради коришћења у оружаним сукобима, казниће се затвором од три до 12 година".[12]

52. Горе наведене дефиниција садржи три конститутивна елемента трговине људима у погледу одраслих лица, у складу са чланом 4, став а) Конвенције. Став 2, члана 388. КЗ наводи да је трговина малолетним лицима[13] кажњива чак иако није коришћено ниједно од средстава поменутих у ставу 1, што је у складу са Конвенцијом.

53. Власти Републике Србије појасниле су да активности "скривања" и "прихвата" из Конвенције обухваћене терминима "сакрива" и "држи" у КЗ Републике Србије. ГРЕТА примећује да активности дефинисане у члану 388. КЗ, уз оне дефинисане Конвенцијом, укључују "продаје", "купује" и "посредује у продаји".

54. У погледу средстава коришћених за извршење трговине људима, ГРЕТА примећује да се "отмица", "превара" и "злоупотреба тешких прилика другог" не помињу посебно у преводу члана 388. КЗ на енглески језик. Власти Републике Србије указале су да је отмица дефинисана као посебно кривично делу у члану 134. КЗ и да уколико је кривично дело трговине људима почињено путем отмице, дошло би до комбинације кривичних дела те би пресуда би била строжија јер би комбиновала казне на свако од ових кривичних дела. Према властима, "превара" је покривена речима "довођење у заблуду или одржавање у заблуди", а "злоупотреба тешких прилика других" изразима "злоупотреба поверења, односа зависности и тешких прилика другог".

55. ГРЕТА примећује да, уз облике експлоатације који се посебно помињу у Конвенцији, члан 388. КЗ проглашава кривичним делом трговину људима у сврху извршења кривичних дела, просјачење и службу у оружаним сукобима. Служење се као такво не помиње у члану 388. КЗ, али се изразом "ропство или однос сличан ропству" покрива "служење".

56. Члан 389. КЗ проглашава кривичним делом трговину малолетним лицима у циљу усвајања, дефинисану као одузимање особе млађе од 16 година у циљу усвајања супротно важећем закону, посредовање у таквом усвајању, куповини, продаји, предаји, превозу, смештају или сакривању особе у ту сврху. **ГРЕТА сматра да би Република Србија требало да прошири опсег члана 389. КЗ и у њега уведе особе старости до 18 година, у складу са Конвенцијом која сваку особу млађу од 18 година сматра дететом.**

57. У складу са чланом 4, став б) Конвенције, пристанак жртве није важан у случају употребе било којег од средстава наведених у дефиницији трговине људима. ГРЕТА са задовољством примећује да члан 388, став 10. КЗ изричито наводи да пристанак на експлоатацију или успостављање ропског или сличног односа не утиче на постојање кривичног дела трговине људима.

58. За даљу анализу дефиниције трговине људима и кривична дела с тим у вези из перспективе материјалног права, видети тачке 205-210.

---

12 Незваничан превод добијен од органа Републике Србије.

13 У закону Републике Србије "малолетним лицем" сматра се лице млађе од 18 година.

ii. Дефиниција "жртве трговине људима"

59. Конвенција дефинише "жртву трговине људима" као "свако физичко лице које је постало жртва трговине људима како је дефинисано у члану 4. Конвенције". Препознавање жртава трговине људима као такво је од кључног значаја, обзиром да производи право на широки дијапазон мера заштите и помоћи дефинисаних у Конвенцији.

60. У законодавству Републике Србије, жртве трговине људима немају правни статус као такав. Свака жртва кривичног дела предвиђеног у члану 388. КЗ сматра се "оштећеном" у кривичном поступку. Жртве трговине људима могу бити идентификоване изван оквира кривичне истраге и имају права на одређена права на основу Закона о социјалној заштити, Закона о здравственој заштити и Закона о странцима. Међутим, пажњу ГРЕТА привукао је положај странаца – жртава чији статус није јасан услед одсуства правне одредбе којом се гарантују права која им припадају на основу Конвенцијом. ГРЕТА примећује у својим завршним примедбама о Србији од 20. маја 2011. године да је Комитет УН за људска права изразио забринутост неизвесним положајем сведока који су страни држављани у суђењима за трговину људима, и чињеницом да се њима издаје само дозвола за привремени боравак током трајања суђења.[14] У том контексту, органи Републике Србије указали су да страни држављани који су жртве трговине људима добијају привремени боравак када је то потребно из разлога њихове безбедности, без обзира да ли сарађују са правосудним органима, у складу са Упутством о спровођењу Закона о странцима (види тачку 180).

61. ГРЕТА се позива на Декларацију Уједињених нација о основним начелима правде за жртве злочина и злоупотребе овлашћења из 1985. године, према којој се особа може сматрати жртвом "без обзира на то да ли је починилац идентификован, ухваћен, кривично гоњен или осуђен". Довољно је да особа представи разумне основе да је била подвргнута комбинацији три кључна елемента из дефиниције трговине људима која се помињу у тачки 50. (акција, средство и сврха) да би се сматрала жртвом трговине људима.

62. Питање дефиниције жртве трговине људима биће детаљније разматрано у одељцима овог извештаја који се баве идентификацијом жртава и мерама заштите које им се пружају, уз предлоге ГРЕТА с тим у вези.

в. Свеобухватни приступ борби против трговине људима, координацији свих актера и активности и међународна сарадња

i. Свеобухватни приступ и координација

63. Један од циљева Конвенције је да изради свеобухватни оквир заштите и пружања помоћи жртвама и сведоцима. Да би била ефикасна, свака активност усмерена на борбу против трговине људима на националном нивоу мора бити свеобухватна и вишесекторска, те да ангажује потребне мултидисциплинарне стручњаке. Члан 29, став 2. Конвенције захтева од страна уговорница да предузму мере да обезбеде координацију националних политика и активности за борбу против трговине људима, укључујући успостављање посебних тела за координацију. Уз то, Конвенција помиње потребу за сарадњом и изградњом стратешких партнерстава са цивилним друштвом кроз оквире сарадње који могу помоћи владама да испуне своје обавезе из Конвенције (члан 35).

14 Завршна запажања Комитета УН за људска права упућене Србији, CCPR/C/SRB/CO/2, 20. мај 2011.

64. Горе описани правни и стратешки оквир у области борбе против трговине људима у Републици Србији има за циљ да покрије све жртве трговине људима подвргнуте различитим облицима експлоатације, како на транснационалном тако и на националном нивоу, било да су повезани са организованим криминалом или не. Национална стратегија из 2006. године и Национални акциони план за период 2009-2011. година имали су за циљ ангажовање свих заинтересованих страна, владиних и невладиних, и односили су се на превенцију, заштиту и кривично гоњење, као и на међународну сарадњу. ГРЕТА поздравља независну евалуацију спровођења Националног акционог плана која је, на захтев органа Републике Србије, спроведена средствима Заједничког програма поменутог у тачки 39. Извештаја и која је била подељена великом броју субјеката и о којој се много разговарало.[15] Како је примећено у тачки 18, усвајање нове националне стратегије за период 2013-2018. година било је у току у време евалуационе мисије ГРЕТА.

65. ГРЕТА примећује одсуство опредељених средстава из државног буџета за активности наведене у Националном акционом плану за период 2009-2011. година. Заправо, финансирање активности усмерених на борбу против трговине људима, у великој мери је зависило од страних донатора и међународних организација. Власти Републике Србије обавестиле су ГРЕТА да је у другој половини 2012. године, из државног буџета укупно додељено 5.390.564 РСД (приближно 46.963 евра) за рад Центра за заштиту жртава трговине људима, док је за исте намене из државног буџета за 2013. годину одвојено 18.503.343 РСД (приближно 161.201 евра). Уз државни буџет, Центар користи средства прикупљена из института тужилачког опортунитета (тј. овлашћење тужиоца да починиоцу да алтернативу: наставак кривичног гоњења или исплату у хуманитарне сврхе, у складу са чланом 283. Законика о кривичном поступку). До септембра 2013, на основу тужилачког опортунитета прикупљено је око 11.743 евра. Та средства су коришћена искључиво за активности помоћи жртвама трговине људима (нпр. куповину лекова, плаћање специјалистичких здравствених услуга, финансијску помоћ, куповину авио карата). Трошење ових средстава контролише Надзорни одбор Центра. Центар за заштиту жртава трговине људима очекује из буџета за 2014. годину средства у висини од 17.003.343 РСД (приближно 148.133 евра).

66. У складу са нацртом нове Националне стратегије, финансирање мера предвиђених Стратегијом извршаваће се кроз редовне буџетске издатке надлежних министарстава, али одређене активности могу бити финансиране из донација. Министарство рада, запошљавања и социјалне политике предложиће Влади да оснује буџетски фонд за заштиту жртава трговине људима. **ГРЕТА наглашава да ће обезбеђење буџетских средстава бити неопходно за спровођење стратегије за борбу против трговине људима.**

67. Потреба за успостављањем јасног механизма координације активности усмерених на борбу против трговине људима и стратешког планирања наглашена је у евалуацији спровођења Националног акционог плана за период 2009-2011. година. У овом моменту, не постоји посебно радно место „Национални координатор“ и он нема посебан секретаријат нити буџетска средства. Обзиром да се од Националног координатора очекује да извршава разне задатке везане за планирање, спровођење и оцењивање мера борбе против трговине људи, као и да обезбеди секретаријат Савету за борбу против трговине људима и Републичком тиму за борбу против трговине људима, ГРЕТА сматра да би јачање кадровских и финансијских ресурса Националног координатора било неопходно за извршење ових задатака. ГРЕТА примећује да, у многим земљама, структуре које координирају борбу против трговине људима нису смештене у појединoм министарству, већ су директно подређене Кабинету министара (Влади – *напомена стручне редактуре*); то се може сматрати добром праксом јер показује добру вољу државних органа да обезбеде истинско међуагенцијско функционисање тих структура.

---

[15] Студију под називом “Заштита жртава и сузбијање трговине људима у Србији”, израдиле су Александра Галоња и професорка Слађана Јовановић из НВО Атина, са сарадницима из Удружења судија за прекршаје и Републичког института за социјалну заштиту. Студија је доступна на: http://www.ungift.org/doc/knowledgehub/resource-centre/Zastita_zrtava_i_prevencija-FIN_sa_koricama.pdf

68. Како је поменуто у тачки 34, невладине организације у Републици Србији имају важну улогу у борби против трговине људима у смислу превенције, обуке, пружања помоћи жртвама, лобирању и истраживању. У јануару 2011. године, Влада Србије основала је Канцеларију за сарадњу са цивилним друштвом у циљу системског укључивања организација цивилног друштва у стални дијалог са државним институцијама. Канцеларија је у октобру 2012. године помогла Националном координатору за борбу против трговине људима у изради јавног позива организацијама цивилног друштва и дефинисању главних критеријума њиховог избора за учешће у раду Републичког тима за борбу против трговине људима и тима за спровођење Националне стратегије за период 2013-2018. година. Канцеларија за сарадњу са цивилним друштвом определила је 504.266 РСД (око 4.507 евра) у 2013. години за суфинансирање пројекта "Локалне заједнице у борби против трговине људима" који спроводи НВО Атина у оквиру програма доделе средстава из Претприступног инструмента ЕУ (ЕУ ИПА). Органи Републике Србије такође су поменули планове да оснују Савет за развој и сарадњу са цивилним друштвом и Националну стратегију за стварање повољног окружења за развој цивилног друштва.

69. Невладине организације тренутно уживају статус пуноправних чланова Републичког тима за борбу против трговине људима, али остаје нејасно да ли ће тако остати и у новој Националној стратегији. Одсуство јасног мандата овог Тима и чињеница да се ретко састаје ограничавају учешће цивилног друштва у креирању политика и надзору над спровођењем. ГРЕТА поздравља потписивање меморандума о разумевању између неких НВО и државних органа (види тачку 37) и наглашава значај оснаживања партнерских односа између државних органа и цивилног друштва у циљу повећања конзистентности и делотворности борбе против трговине људима. ГРЕТА такође примећује да су НВО укључене, у својству извршних партнера, у нацрт новог Акционог плана за период 2013-2015. година, који као задатке наводи и "израду и усвајање секторских акционих планова партнера Стратегије" и "дефинисање и усвајање модела сарадње са цивилним друштвом".

70. Трговина људима била је у центру политичке пажње у Републици Србији. Народна скуштина Републике Србије приредила је приричник за посланике о борби против трговине људима и организује јавна слушања на ову тему. Уз то, у плану је приступање Паневропској мрежи посланика против трговине људима.

71. Власти Републике Србије препознају све већи проблем трговине људима у циљу радне експлоатације и улажу напоре да га реше. Упркос неким истраживањима[16] која су већ спроведена у овом домену, и даље преовлађује недостатак информација о размерама трговине у сврху радне експлоатације у Србији. НВО Астра, заједно да партнерским НВО у Хрватској и Словенији, спроводе пројекат "Нека функционише! – Борба против трговине и експлоатације радника". Као део овог пројекта у Београду је организована конференција о радној експлоатацији као облику трговине људима у марту 2012. године а спроведени су и анкета и квалитативно истраживање о перцепцијама радне експлоатације.[17] Представници државних органа и НВО свесни су да је откривање случајева трговине људима у циљу радне експлоатације посебно тешко, услед одсуства консензуса око индикатора принудног рада, потешкоћа скопчаних за разликовање случајева трговине људима од повреда радних права, као и ограничених овлашћења инспектора рада (види тачку 156) и потребе да се изграде капацитети запослених у првим редовима за проактивно откривање случајева трговине људима у циљу радне експлоатације.

---

16 Види, на пример, Conny Rijken (ed.). *Combating Trafficking in Human Beings for Labour Exploitation*, април 2010, поглавље о Србији, аутори В. Николић-Ристановић и С. Ћопић (стр.223-284).

17 Види: http://www.astra.org.rs/eng/?page_id=971

72. У периоду 2009-2011. година, деца су чинила близу 50% идентификованих жртава трговине људима. Упркос уложеним напорима да се смањи угроженост деце од трговине људима, деца из угрожених група, посебно заједница Рома, Египћана и Ашкалија, интерно расељена деца и малолетни страни држављани без пратње, остају у посебном ризику од трговине људима. ГРЕТА примећује да је у својим завршним примедбама упућеним Републици Србији од 20. маја 2011. године, Комитет УН за људска права препоручио Републици Србији да енергично спроведе своју политику борбе против трговине људима, посебно малолетника у циљу сексуалне експлоатације, усвајањем посебних, циљаних мера и планова акције, а имајући у виду да најбољи интерес детета мора бити превасходан мотив који треба узети у обзир у свим таквим активностима.[18] Органи Републике Србије помињали су Стратегију превенције и заштите од дискриминације коју је Влада Србије усвојила 27. јуна 2013. године и која је посвећена спречавању дискриминације и поправљању положаја девет угрожених група (жена; деце са инвалидитетом; старих лица; ЛГБТ особа, припадника етничких мањина, избеглица, интерно расељених лица и припадника других угрожених мигрантских група; особа чије здравствено стање може бити узрок дискриминације; припадника малих верских заједница и верских група). Један од циљева ове стратегије је спречавање кршења забране дискриминације деце путем законских и нормативних реформи и укидањем дискриминаторних пракси према деци. Посебна пажња посвећена је спречавању дискриминације деце која су жртве многоструких облика дискриминације, посебно ромске деце, деце са инвалидитетом, жртава насиља и експлоатације, жртава трговине људима и злоупотребе у проституцији и порнографији, избеглица и интерно расељених лица и деце миграната. У току је израда плана акције за спровођење ове стратегије.

73. Како је наведено у тачки 11, у Србији је у порасту интерна трговина људима. Према доказима које је прикупила НВО Астра, након што су Бугарска и Румунија постале чланице ЕУ, а Република Србија либерализовала визни режим, случајеви трговине људима унутар граница Србије су бројнији од прекограничне трговина људима, при чему је близу три четвртине случајева трговине у Србији интерно.[19] Овакав тренд ће захтевати одговарајућа прилагођавања политике и праксе борбе против трговине људима.

74. **ГРЕТА позива државне органе Републике Србије да наставе развој координације између државних органа и организација цивилног друштва које се баве борбом против трговине људима и да обезбеде учешће НВО у планирању и спровођењу националне политике. Потребно је подстаћи даље склапање меморандума о разумевању између државних органа и надлежних НВО.**

75. **ГРЕТА сматра да би државни органи Републике Србије требало да креирају посебно радно место Националног координатора коме ће помагати пратећа канцеларија која ће бити пропорционална задатим дужностима, да би омогућила овом органу да ефикасно извршава задатке у оквиру својих надлежности.**

76. **ГРЕТА такође сматра да би државни органи Републике Србије требало да предузимају даље кораке у обезбеђењу свеобухватности борбе против трговине људима на националном нивоу, а посебно:**

- **оснаже борбу против трговине људима у циљу радне експлоатације учешћем цивилног друштва, Инспекције рада, компанија, синдиката и агенција за запошљавање око заједничке платформе и унапређењем идентификације и помоћи жртвама радне експлоатације;**
- **већу пажњу посвете мерама за спречавање и заштиту које одговарају на специфичне ризике трговине људима којима су изложена деца, а посебно деца из социјално угрожених група, интерно расељена деца и малолетни страни држављани без пратње и осигурају да се најбољи интерес детета у потпуности узме у обзир.**

---

18 Завршна запажања Комитета УН за људска права упућене Србији, CCPR/C/SRB/CO/2, 20. мај 2011. године

19 Види: http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2011/12/14/feature-03

77. **Уз то, ГРЕТА позива државне органе Србије да размотре могућност оснивања независног Националног известиоца или неког другог механизма за праћење активности државних установа везаних за борбу против трговине људима (види члан 29, став 4. Конвенције и став 298. Извештаја са објашњењима).**

ii. Обука релевантних стручњака

78. Државни органи Републике Србије, НВО и међувладине организације уложили су значајне напоре да организују обуке релевантних професионалаца о темама која се односе на трговину људима. Обука и професионално усавршавање свих актера укључених у идентификацију жртава трговине људима и пружање помоћи било је саставни део Националног акционог плана за период 2009-2011. година.

79. Постоје три програма обуке о трговини људима намењене полицијским службеницима: основни програм полицијске обуке (шест часова), програм професионалног усавршавања полицијских службеника (један дан) и специјалистички програм обуке за полицијске службенике који већ раде у области трговине људима (два седмодневна курса). У периоду 2010-2011. година спроведен је програм полицијске обуке инструктора за борбу против трговине људима уз подршку Мисије ОЕБСа у Србији који је похађало 38 полицијских службеника који су затим постали инструктори. До априла 2013. године, укупно 916 полицијских службеника обучено је кроз 65 програма обуке уз финансијску подршку Мисије ОЕБСа у Србији. Током 2012. године, 574 службеника граничне полиције похађало је обуку за борбу против трговине људима. Уз то, у септембру 2013. године, два службеника Управе граничне полиције завршило је обуку за тренере за област борбе против трговине људима коју је организовао Фронтекс. Власти Републике Србије навеле су да су укупно 3.332 полицијска службеника широм земље похађала различите курсеве за борбу против трговине у периоду 2010-2013. година.

80. Правосудна академија осмислила је обуку за судије и тужиоце из области трговине људима у сарадњи са Републичким јавним тужилаштвом, Криминалистичко-полицијском академијом, НВО Астра и амбасадом Француске у Републици Србији. Током 2010. године, организована су четири семинара о организованом криминалу и трговини људима за судије и тужиоце које је похађало 325 особа. Током 2011. године, Правосудна академија организовала је осам семинара о трговини људима са 687 учесника. У мају 2011. године, Правосудна академија је, у сарадњи са Мисијом ОЕБСа у Србији, организовала два округла стола о заштити деце – жртава трговине људима које је похађало 27 судија и 23 тужиоца из различитих региона. У априлу 2013. године, Правосудна академија организовала је три радионице за судије Врховног суда за 94 учесника. Приручник за борбу против трговине људима за судије и тужиоце издат је 2011. године као део пројекта "Иницијатива за борбу против трговине женама и девојчицама у Југоисточној Европи", који је реализовало Друштво судија Србије у сарадњи са Мисијом ОЕБСа у Србији и Агенцијом за развој Аустрије.

81. У периоду 2007-2010. година, у оквиру Заједничког програма који се помиње у тачки 39., НВО Центар за права детета је, у сарадњи са Мисијом ОЕБСа у Србији, Министарством рада и социјалне политке и Министарством унутрашњих послова, организовао низ семинара за представнике система социјалне заштите и полицијске службенике са специјалним фокусом на децу – жртве трговине људима. Одржано је укупно 13 семинара које је похађало 96 социјалних радника и 148 полицијских службеника. Надаље, организовано је девет семинара – обука за социјалне раднике као део програма обуке о заштити жртава који је акредитован код Института за социјалну заштиту. Учествовало је 245 социјалних радника из 77 центара за социјални рад широм земље.

82. Током 2010. године организована је обука инструктора за 12 инспектора рада, а у 2011. години два инспектора рада учествовала су на регионалној обуци за борбу против трговине људима у Загребу. НВО Астра је, у сарадњи са Институтом за судску медицину, организовала обуку лекара опште праксе у граничним подручјима да би повећала њихове капацитете за идентификацију жртава; ове обуке похађала су 32 лекара са 15 клиника.

83. Власти Републике Србије навеле су да су, у оквиру пројекта финансираног средствима из предприступних фондова ЕУ “Изградња капацитета институција Републике Србије надлежних за управљање миграцијама и реинтеграцију повратника (октобар 2011 - јануар 2013), организоване обуке и радионице за државне службенике широм Србије, између осталог и на тему спречавања трговине људима. Власти су такође поменуле нацрт акционог плана за имплементацију Стратегије управљања миграцијама за период 2013-2014. година који предвиђа усвајање програма обуке и изградње капацитета, укључујући и службенике дипломатских представништава и конзулата који ће бити обучени за вођење интервјуа са подносиоцима захтева за издавање виза, мигрантима у поступку реадмисије и жртвама трговине људима.

84. ГРЕТА поздравља напоре које улаже Република Србија да обучи професионалце који се баве превенцијом трговине људима и заштитом жртава и као добру праксу напомиње горе поменуту заједничку обуку социјалних радника и полицијских службеника. Међутим, према наводима актера из цивилног друштва, постоји потреба за проактивнијим приступом од стране полицијских службеника и инспектора рада у откривању случајева трговине људима. Припадници полицијских уличних патрола, посебно, нису похађали обуке о трговини људима. Такође је потребно подићи ниво знања судија о трговини људима и правима жртава. ГРЕТА такође примећује да је, у својим завршним зашажањима упућеним Србији (од 22. јуна 2010. године), Комитет УН за права детета нагласио да обуке о трговини не обухватају професионалце који се баве радом са и за децу и да се оне не баве у довољној мери свим одредбама Факултативног протокола Конвенције о правима детета које се односе на продају деце, дечију проституцију и дечију порнографију.[20]

85. **ГРЕТА позива државне органе Републике Србије да наставе да унапређују знање и сензитивност надлежних професионалаца (укључујући полицијске службенике, социјалне раднике, професионалце који раде са децом, инспекторе рада, медицинско особље, јавне тужиоце, судије, медије и друге важне групе) о трговини људима и правима жртава. Програми обуке у будућности требало би да буду осмишљени са намером да унапреде знање и вештине надлежних професионалаца које би им омогућиле да препознају жртве, помогну им и заштите их, да омогуће накнаду за жртве и обезбеде кажњавање трговаца људима.**

iii. Прикупљање података и истраживање

86. Приступ политикама за борбу против трговине људима заснован на људским правима за који се залаже Конвенција захтева одговарајуће надгледање и оцењивање. Кључни елеменат је редовна расположивост свеобухватних статистичких података, како о трендовима у трговини људима тако и о учинку главних актера у борби против трговине људима. Упоређивање података из различитих државних установа и НВО доводи у питање заштиту података, посебно кад се ради о личним подацима. Међународни стандарди дефинисани су за прикупљање, чување, пренос, састављање и дисеминацију података. Да би се обезбедила пуна усаглашеност са овим стандардима, од страна уговорница очекује се да примењују одговарајуће мере и технике заштите података. Додатни захтев за политике борбе против трговине људима засноване на приступу људским правима је спровођење истраживања и анализа са посебним освртом на права и интересе жртава.

---

[20] Комитет за права детета, Завршна запажања упућена Србији, 22. јун 2010. године

87. У Србији, податке о идентификованим жртвама трговине људима прикупља Центар за заштиту жртава трговине људима који је надлежан за одржавање базе података о жртвама. Полицијски службеници, центри за социјални рад и други актери који потенцијално долазе у контакт са жртвама дужни су да контактирају Центар када посумњају да је нека особа жртва трговине људима. Центар је креирао образац за процену за електронско уношење података и стандардизовани електронски образац за месечно извештавање. Ови електронски обрасци омогућавају прикупљање и обраду података према различитим критеријумима које је могуће изабрати, попут пола, облика трговине људима, врсте експлоатације, националне припадности, итд. То омогућава једнобразно прикупљање података и анализу базе података. Основне статистике објављују се једном месечно на интернет презентацији Центра. Заштита личних података осигурана је шифрирањем података и лозинкама надлежног особља. Према наводима, нове процедуре прикупљања података и коришћење образаца подигле су заштиту личних података жртава на виши ниво. Уз податке које прикупља Центар, невладине организације које пружају помоћ жртвама такође поседују сопствене евиденције о жртвама које су откривене и којима пружају помоћ.

88. Министарство унутрашњих послова прикупља податке о истрагама, кривичном гоњењу и пресудама за кривично дело трговине људима, као и о броју жртава у судским поступцима и броју осуђених трговаца људима. Статистички подаци о исходу кривичних поступака евидентирају се у Републичком заводу за статистику. Министарство правде је 2009. године креирало софтверску апликацију да би олакшало надзор пресуда које се односе на различита кривична дела, па и трговину људима. Врховни касациони суд, Управни суд и четири апелациона суда добили су, у децембру 2012. године нови софтвер - САПЦ (Стандардизовану апликацију за судове) која служи за управљање предметима, а која је креирана у оквиру пројекта "Унапређење ефикасности и транспарентности правосудног система" (ИПА 2007) који се финансира средствима ЕУ. Више од 11 милиона судских предмета прати се електронски чиме је, према извештајима, побољшан квалитет статистике судова.

89. Прикупљање података и истраживање трговине људима такође су један од задатака Националног координатора, који је надлежан за централизацију одговора органа Републике Србије на међународне упите за информације. Члан 5. Споразума о сарадњи између државних органа у области борбе против трговине људима предвиђа правовремену размену информација релевантних за борбу против трговине људима и њихово достављање Националном координатору.

90. Током оцењивања спровођења Националног акционог плана за период 2009-2011. година донет је закључак да је потребно побољшати механизме прикупљања података и извештавања у циљу обезбеђења упоредивих статистичких података. Државни службеници и представници НВО са којима су организовани састанци приликом посете у циљу оцењивања, сложили су се да постоји потреба за бољом координацијом и усаглашавањем процеса прикупљања података који се односе на трговину људима.

91. ГРЕТА са задовољством истиче напредак остварен на пољу прикупљања статистичких података од стране Центра за заштиту жртава трговине људима, која омогућава компилирање статистичких информација и њихову дисагрегацију (по полу, старости, врсти експлоатације, земљи порекла и/или одредишта, итд.). Међутим, **ГРЕТА сматра да би власти Републике Србије требало да појачају размену статистичких података међу агенцијама надлежним за прикупљање различитих врста информација које се односе на трговину људима. То би требало да буде пропраћено свим потребним мерама којима ће се осигурати поштовање права на заштиту личних података особа на које се ти подаци односе. При разматрању трендова трговине људима у Србији, државни органи требало би да сарађују са НВО које пружају помоћ жртвама да би и те статистичке информације узели у обзир.**

92. У погледу истраживања трговине људима, протеклих година државни органи, НВО, факултети и међународне организације спровели су низ пројеката. На пример, 2011. године објављена је студија о кривичноправном систему и судској пракси у области борбе против трговине људима под окриљем Заједничког програма.[21] НВО Астра је 2012. године објавила истраживање обичајног права под називом "Положај жртава трговине људима у судским поступцима".[22] Исто тако, НВО Атина израдила је студију о подршци центара за социјални рад жртвама трговине људима, посебно деци.

93. НВО Save the Children је, у сарадњи са НВО Атина и Групом 484, објавио 2013. године извештај под називом "Положај деце у покрету и програми подршке и заштите за децу у покрету у Републици Србији"[23] који се базира на истраживању деце која живе на улици, жртава трговине људима и деце која су враћена у Србију на основу споразума о реадмисији. Извештај садржи препоруке да се, између осталог, успостави свеобухватни и функционални национални систем заштите деце у покрету који мора бити заснован на потребама деце и гаранцијама за њихову заштиту и остваривање њихових права, без обзира на њихово миграторни статус.

94. Регионална студија под називом "Деца говоре: ризици трговине људима и фактори прилагодљивости" спроведена је 2007. године да би се идентификовале групе деце изложене ризику. Студија, објављена у мају 2007. године, наводи да су деца бескућници и деца која живе у установама посебно изложена ризику од трговине људима. На основу ове студије креирани су програми превенције за те групе, укључујући и радионице за интерактивну арт терапију и информативне активности.

95. Након оснивања правних клиника за борбу против трговине људима, као елемента Заједничког програма, правни факултети у Београду, Новом Саду и Нишу ангажовани су око истраживања проблема трговине људима у Републици Србији. На пример, Правна клиника у Нишу је 2011. године објавила зборник радова "Трговина људима – правна заштита у међународним и националним оквирима".[24] Виктимолошко друштво Србије спровело је истраживање о различитим аспектима трговине људима.[25]

96. Према информацијама добијеним од државних органа Републике Србије, Центар за заштиту жртава трговине људима тренутно учествује у истраживању које има за циљ процену размера високотехнолошког криминала, посебно у погледу илегалних миграција и трговине људима. Ово истраживање спроводи се као део пројекта који реализују Министарство унутрашњих послова Велике Британије, Председништво полиције Чешке Републике и Министарство унутрашњих послова Републике Србије. Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва ће 2014. године спровести истраживање механизама подршке жртвама трговине људима.

97. Према наводима Инспектората рада, Уније послодаваца Србије и НВО потребно је више истраживања на тему радне експлоатације и трговине људима у сивим зонама економије и непријављених предузећа. Осим тога, истраживања су потребна да би се више сазнало о експлоатацији деце и одраслих са инвалидитетом у циљу принудног просјачења.

98. **ГРЕТА позива државе органе Републике Србије да наставе да спроводе и финансирају истраживања везана за проблематику трговине људима као извора информација битног за оцењивање постојећих програма и планирање стратешких мера у будућности. Подручја где би добродошло више студија да би се добило више сазнања о размерама и трендовима трговине људима у Србији и о томе боље упознали креатори политика су трговина у сврху радне експлоатације, трговина децом и трговина унутар Србије.**

---

21 Заједнички програм УНХЦР, УНОДЦ и ИОМ за борбу против трговине људима у Републици Србији, Свеобухватна студија о кривичноправном систему и судској пракси у области борбе против трговине људима у Србији, Београд, 2011.

22 Види: http://www.astra.org.rs/eng/wp-content/uploads/2008/07/Legal-analysis-2012.pdf

23 Види: http://s3.amazonaws.com/rcpp/assets/attachments/1613_children_on_the_move_eng-korekcije_original.pdf

24 Види: http://pravnaklinika.prafak.ni.ac.rs/files/TRGOVINA_ЉUDIMA_zbornik.pdf

25 Види: http://www.vds.org.rs/VDSCentarZaIstrazivanjeIEdukacijuE.htm

iv. Међународна сарадња

99. Конвенција захтева од држава уговорница да међусобно сарађују "у највећој могућој мери" да би спречиле и сузбиле трговину људима, заштитиле и помогле жртвама и истражиле кривична дела с тим у вези (члан 32).

100. У Републици Србији, сарадња са другим земљама у области борбе против трговине људима заснива се на Закону о међународној правној помоћи у кривичним стварима из 2009. године, међународним уговорима којима је Србија приступила и релевантним билатералним споразумима. Ове мере даље јачају кроз међународну и регионалну сарадњу преко Центра за спровођење закона у Југоисточној Европи (СЕЛЕК), Интерпола, Фронтекса и официра за везу страних земаља у Београду.

101. Србија је закључила билатералне споразуме о међународној правној помоћи у кривичним стварима са великим бројем земаља.[26] Споразуми у области кривичног права односе се на сарадњу у стварима попут екстрадиције, преноса кривичних поступака, спровођења страних кривичних пресуда, спровођења процедуралних аката као што су позиви за појављивање на страном суду, испитивање сведока и судских вештака, истраге на месту злочина, претреси просторија и особа, заплена алата и имовине стечене криминалом, итд. Ови споразуми такође уређују примену специјалних истражних техника, укључујући и надзор и прислушкивање телефона, контролисану испоруку, пружање симулованих пословних услуга, коришћење прикривених истражитеља, спонтано пружање информација без претходног захтева и оснивање заједничких тимова за спровођење истрага.

102. Полицијске снаге Министарства унутрашњих послова споводе и планирају заједничке акције са полицијским органима других држава. На пример, помињемо операцију "VIA" из 2011. године, у којој је учествовала Служба за борбу против организованог криминала (СБПОК), канцеларија Тужиоца за организовани криминал и Више јавно тужилаштво у Београду са једне стране и Јединица за истраге италијанских карабињера (Italian Carabinieri Investigation Unit) и Тужилац за борбу против мафије (Anti-Mafia Prosecutor), одељење у Бреши са друге, уз помоћ Интерпол NCB и официра за везу полиције из Управе криминалистичке полиције и уз помоћ информација добијених од полицијских службеника Румуније (кроз СЕЛЕК Центар) и Немачке. Резултат ове операције је да су три особе лишене слободе у Србији, а две (од којих је једна била вођа оргнизоване криминалне групе) су лишене слободе у Италији. Организована криминална група састављена од држављана Србије и једног држављанина Румуније врбовала је жене у Србији и пребацивала их у Италију где су биле примораване да се баве уличном проституцијом. У другој акцији спроведеној у оквиру исте операције, а након заједничке акције на сузбијању ланца трговаца који су сексуално експлоатисали држављанке Србије у Бечу, слободе су лишене три особе у Србији и пет у Аустрији. Србија такође учествује у пројекту који је покренут 2011. године а који се тиче оснивања Заједничких истражних тимова за борбу против трговине људима у Југоисточној Европи, који заједнички финансирају Министарство унутрашњих послова Словеније и министарства унутрашњих послова и правде Бугарске.

103. Србија активно учествује и у мрежи Националних координатора за Југоисточну Европу, која окупља Албанију, Босну и Херцеговину, Бугарску, Хрватску, Црну Гору, Румунију, Србију, Словенију и "Бившу Југословенску Републику Македонију". На пример, 18. октобра 2012. године национални координатори за борбу против трговине људима у Југоисточној Европи издали су Заједничку декларацију о јачању транснационалних механизама упућивања. У оквиру активности ове мреже, радило се на правним и практичним аспектима оснивања заједничких истражних тимова.

---

[26] Албанија, Алжир, Аустрија, Белгија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Хрватска, Чешка Република, Данска, Француска, Немачка, Грчка, Италија, Ирак, Мађарска, Монголија, Црна Гора, Холандија, Пољска, Румунија, Руска Федерација, Словачка Република, Словенија, Шпанија, Швајцарска, "Бивша Југословенска Република Македонија", Турска, Уједињено Краљевство, Сједињене Америчке Државе.

104. Заједничке акције страних полицијских снага спроводе се такође и у области превенције трговине људима и подизања свести о овој појави. Добар пример је успостављање "МАРРИ мреже за сарадњу националних координатора за трговину људима", од којих су већина службеници Министарства унутрашњих полсова, а која је основана у јуну 2011. године у Београду на конференцији посвећеној проблему деце бескућника. Други састанак МАРРИ мреже за сарадњу националних координатора за трговину људима одржан је у новембру 2011.године у Скопљу.

105. Државни службеници са којима су одржани састанци током посете ради евалуације, оценили су међународну сарадњу у борби против трговине људима, а посебно сарадњу са суседним државама као веома добру.

106. **ГРЕТА поздравља напоре које власти у Републици Србији улажу у области међународне сарадње и позива их да наставе да развијају међународну сарадњу у циљу даље борбе против трговине људима и пружања помоћи жртвама.**

2. Спровођење мера усмерених на спречавање трговине људима у Србији

107. У складу са чланом 5. Конвенције, стране уговорнице морају предузети заједничке акције за спречавање трговине људима, уз учешће релевантних НВО, других организација и чланова цивилног друштва, у зависности од околности. Конвенција посебно захтева од страна уговорница да предузму мере да обесхрабре потражњу, појачају контроле на границама и осигурају интегритет, безбедност и важење путних или личних исправа (чланови 6 – 9).

108. У складу са Конвенцијом, мере за обесхрабривање потражње за услугама жртава трговине људима, посебно жена и деце, требало би разумети као позитивну обавезу за државе уговорнице да усвоје или оснаже спровођење таквих мера које се односе на трговину људима у сврху било ког вида експлоатације (види тачку 108. Извештаја са објашњењима Конвенције). Како је наведено у Препорученим принципима и смерницама о људским правима и трговини људима, стратегије усмерене на превенцију трговине људима морају решити потражњу будући да је она суштински узрок трговине људима.[27]

a. Мере за подизање свести и обесхрабривање потражње

109. Државни органи Републике Србије у сарадњи са НВО и међувладиним организацијама предузели су читав низ мера да подигну свест о трговини људима у општој јавности и посебним групама због њихове изложености ризику. Многе од тих активности финансирао је Заједнички програм поменут у тачки 39. Србија је, 2011. године, приступила кампањи Уједињених нација "Кампања плаво срце" против трговине људима. Под окриљем ове кампање и уз подршку Заједничког програма, продуциран је играни филм "Сестре" да би се подигла свест о трговини људима кроз "причу из живота". Након премијере у Београду 10. априла 2011. године, филм је приказан у 12 градова у земљи, а емитован је и на националној телевизији. Процењује се да га је гледало седам милиона људи. Након пројекција филма, следиле су јавне расправе и ТВ емисије у којима су учествовали позната глумица (Бојана Маљевић), која је била и промотер "Кампање плаво срце", Министар унутрашњих послова и Национални координатор. Филм је дељен на ДВД у 10.000 примерака (са титловима на италијанском и енглеском). Паралелно са филмом, направљено и подељено је 3.000 постера, 4.000 симбола Плаво срце, 5.000 информативних летака и 3.000 обележивача за књиге. Филм је такође приказан на фестивалима ВИВСЕКТ и Миксер у Србији, као и у канцеларијама УН у Бечу, Женеви и Њујорку.

---

[27] Принцип 4. Додатка на извештај Високог комесара за људска права Уједињених нација (E/2002/68/Add. 1), http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Traffickingen.pdf

110. Сваке године месец октобар се у Србији проглашава као месец борбе против трговине људима и обележава се низом активности. На пример, представници МУПа учествују на округлим столовима, у радио и ТВ емисијама. Тако су, у октобру 2010. године, полицијски службеници учествовали у јавним форумима у око 359 образовних установа. Процењује се да је, у периоду 2010-2012. година, око 250.000 младих било информисано о трговини људима и начинима да се избегну ризици.

111. Министарство просвете предузима мере да подигне свест деце и омладине о трговини људима, родно заснованом насиљу и злоупотреби наркотика. Пројекат "Школа без насиља – ка сигурном и подстицајном окружању за децу" спроводи се у 212 основних и девет средњих школа, обухватајући 210.000 ђака. У сарадњи са ИОМом, направљен је и приручник о превенцији трговине људима за наставнике.

112. Како је наведено у тачки 40, ГИЗ, као извршна организација Владе Немачке, финансира програм социјалне заштите и превенције трговине људима од јануара 2011. године.[28] Овај програм спроводи се у сарадњи са Министарством рада, запошљавање и социјалне политике и у оквиру њега организују се округли столови и манифестације за подизање свести деце и опште јавности. Конкурс за најбољи постер организован је 18. октобра 2012. године, а одабрани постери изложени су на изложби под називом "Оно што Србија не види" и користе се у информативној кампањи.

113. Након усвајања Националне стратегије за младе и Акционог плана за њено спровођење 2009. године, Министарство омладине и спорта финансијски је подржало два пројекта релевантна за превенцију трговине људима: "Побољшање безбедности младих бољим информисањем у сарадњи са локалним канцеларијама за младе" који се бавио спречавањем трговине људима, насиља у школама и насиља против младих из угрожених група, и "Образовање младића за спречавање насиља и родно заснованог насиља – буди мушко".

114. Црвени крст Србије је, 2011. године, направио и поделио "Комплет за превенцију трговине људима" са приручником за инструкторе у коме су биле студије случаја и презентације за интерактивне радионице. Комплет је садржао и две друштвене игре "1, 2, 3, на путу до школе" са саветима деци 6+ како да се понашају у ризичним ситуацијама и "Трафедо" са циљем да поучи о томе шта је трговина људима кроз загонетке, бојење и сликовнице за школску децу и децу са проблемима у развоју. Презентацијама комплета од стране волонтера – инструктора присустовала су 2.132 детета у 30 општинских организација Црвеног крста. Комплет је такође представљен и на регионалном скупу за борбу против трговине људима коју су организовала друштва Црвеног крста Србије, Црне Горе и Хрватске поводом Европског дана за борбу против трговине људима, 18. октобра 2011. године.

115. НВО Астра је, у сарадњи са Мисијом ОЕБСа у Србији и уз финансијуску подршку Аустријске агенције за развој, 2012. године организовала медијску кампању "Стоп радној експлоатацији" која се састојала из поделе рекламних, музичких, видео и других материјала преко телевизије и интернета у циљу алармирања опште јавности о трговини људима у циљу радне експлоатације и промовисања проактивне акције за борбу против ње.

116. Још једну активност подизања свести коју је финансирао Заједнички програм спровела је НВО Ромски културни центар. Она се састојала од четири позоришне представе "Живот поред пута " игране на ромском језику за око 920 припадника заједница Рома, Ашкалија и Египћана у четири насеља. Уз то, подељена је и компилација песама у извођењу ромске музичке групе.

---

28 Види: http://www.htsocialprotection.org/applynow.html.

117. НВО Центар за интеграцију младих организовао је радионице на тему превенције трговине међу децом која живе и /или раде на улицама Београда. Од 2003. године, НВО Save the Children води програм превенције трговине децом. Као наставак студије поменуте у тачки 93., осмишљене су мере превенције за децу – бескућнике и децу без родитељске неге, укључујући и радионице за интерактивну арт терапију, информативне активности за децу – бескућнике и радионице за децу у установама социјалног старања.

118. Као један од примера партнерства између приватног сектора и државе, Теленор Србија и Министарство спољне и унутрашње трговине и телекомуникација финансијски су подржали продукцију представе "Деца на интернету" која наглашава ризике којима су изложена деца док користе интернет, попут педофилије и трговине људима. Представа, први пут приказана 9. новембра 2012. године у Дечијем културном центру у Београду, до сада је играна 10 пута за 1.450 гледалаца из 16 београдских школа, а могуће ју је погледати и на Јутјубу.

119. НВО Отворени клуб Ниш и Позориште у акцији су, 2011. године, поставили позоришне представе под називом "Друга генерација" за 350 избеглица и интерно расељених лица. У припреми је и посебна публикација са информацијама о трговини људима и начинима тражења помоћи намењена тражиоцима азила и нерегуларним мигрантима.

120. Коришћење услуга жртава трговине људима проглашено је кривичним делом 2009. године у члану 388, ставу 8 КЗ.[29] Осим ове законске измене, није било других кампања нити превентивних мера да се обесхрабри потражња која води трговини људима. На часовима грађанског васпитања за ђаке основних и средњих школа говори се о једнакости полова и неприхватљивој природи дискриминације засноване на полу и њеним последицама, али то није део систематски планираних активности борбе против трговине људима.

121. ГРЕТА поздравља напоре које је Република Србија уложила у развој аспеката превенције трговине људима путем мера за подизање свести, образовања у школама и посебних иницијатива усмерених на угрожене групе. По сазнању ГРЕТА, ефекат ових мера није проучаван. **ГРЕТА сматра да би мере подизања свести у будућности морале бити осмишљене у светлу процена претходних мера и бити усмерене на уочене потребе. Иницијативе подизања свести требало би и даље да буду усмерене на угрожене групе и да обавештавају општу јавност о облицима трговине људима који су у порасту, попут радне експлоатације, принудног просјачења, принудно вршења кривичних дела и трговине људима унутар Србије.**

122. **ГРЕТА такође позива државне органе Републике Србије да, у партнерству са приватним сектором и цивилним друштвом, наставе да улажу напоре да обесхрабре потражњу за услугама жртава трговине људима у свим облицима експлоатације.**

б. Друштвене, економске и друге иницијативе за групе подложне ризику од трговине људима

123. У националним акционим плановима запошљавања за 2010, 2011. и 2012. годину, жртве трговине људима сматране су посебно осетљивом категоријом и предвиђени су активни програми запошљавања у циљу побољшања могућности за њихово запошљавање и остваривање веће социјалне укључености.[30] У јулу 2010. године, Национална служба за запошљавање и Служба за координацију заштите жртава трговине људима потписале су Меморандум о разумевању, којим је уређена сарадња у области запошљавања жртава трговине људима и њихове социјалне заштите.

---

[29] "Ко зна или је могао знати да је лице жртва трговине људима, па искористи њен положај или другоме омогући искоришћавање њеног положаја ради експлоатације предвиђене ставом 1. овог члана, казниће се затвором од шест месеци до пет година."

[30] Видети Национални акциони план запошљавања за 2012. годину, Министарство економије и регионалног развоја, стр. 15, на адреси:http://lokalnirazvoj.rs/assets/files/National%20Employment%20Action%20Plan_2012_eng.pdf

124. Невладина организација Атина је реализовала пројекат „Економска инклузија жртава трговине људима посредством тржишта рада“, уз финансијску подршку Међународне организације за миграције, Националне службе за запошљавање и Службе за координацију заштите жртава трговине људима. Пројектом су предвиђене пореске олакшице за послодавце који запошљавају жртве трговине људима. Као што је назначено у тачки 37, Атина је потписала Меморандум о разумевању са Националном службом за запошљавање. Захваљујући овом пројекту, шест жртава је закључило уговоре о раду, а 24 жртве су похађале програме стручног оспособљавања.

125. Ромска заједница у Републици Србији је препозната као група у ризику од трговине људима. Према подацима пописа становништва из 2011. године, у Републици Србији се 147.604 особа изјаснило као Роми[31], међутим, домаћи и међународни извори процењују да ромска популација у Републици Србији броји између 300.000 и 460.000 особа. Према подацима УНИЦЕФ-а, Роми представљају једну од најмаргинализованијих група становништва у Републици Србији, са близу 50% сиромашних, 60% незапослених и већином која живи у нехигијенским насељима.[32] Недостатак образовања је главни узрок и последица сиромаштва: 62% Рома нема завршену основну школу.

126. Још један фактор који повећава подложност Рома трговини људима јесте неуписивање у матичне књиге рођених и непоседовање личних исправа. Невладина организација Праксис, чија је специјалност пружање бесплатне правне помоћи тзв. правно невидљивим особама, од 2004. године је помогла приближно 2.500 особа да добију изводе из матичне књиге рођених и/или личне исправе, али се процењује да постоји још око 4.000 особа које треба уписати у матичне књиге. У једном извештају Праксиса стоји да „жене које нису уписане у матичне књиге рођених не могу да региструју ни своју децу. Те жене, а самим тим и та деца, налазе се у већем ризику да постану жртве насиља, експлоатације и трговине људима“.[33] Државни органи Републике Србије су предузели један број мера, укључујући и измене закона, како би омогућили свим особама које не поседују обавезне личне исправе да се пријаве и добију потребна документа за остваривање својих права.[34] До усвајања Закона о допунама Закона о ванпарничном поступку 31. августа 2012. године, нерегистроване особе су морале да покрену управни поступак за накнадни упис у матичне књиге. Новим одредбама закона предвиђен је поједностављени поступак решавања случајева особа са непризнатим правним статусом, које суду могу поднети предлог за утврђивање времена и места рођења и, на основу донетог правоснажног решења о времену и месту рођења, могу уписати податке о рођењу у матичну књигу. Закон је ступио на снагу почетком септембра 2012. године, па тек предстоји да се види како ће се примењивати.

127. Државни органи Републике Србије наводе један број мера предузетих ради унапређења издавања личних исправа, као што су доношење Акционог плана за спровођење Стратегије за унапређење положаја Рома за период до 2015. године и усвајање Закона о пребивалишту и боравишту грађана 2011. године. Према наводима, издавање личних исправа особама које их не поседују има приоритет и то се обавља по убрзаном поступку. Поред тога, Канцеларија за сарадњу са цивилним друштвом, која је чланица Техничке радне групе за упис у матичне књиге рођених, један је од организатора пет састанака са представницима ромске заједнице широм Републике Србије током јесени 2013. године, ради подизања свести о неопходности уписа у матичне књиге рођених и пружања помоћи у процесу прибављања личних исправа.

---

31 Република Србија, Републички Завод за статистику, Попис становништва, домаћинстава и станова 2011. у Републици Србији, подржано од стране ЕУ, доступно на: http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/userFiles/file/Aktuelnosti/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf

32 http://www.romachildren.com/?page_id=705

33 Видети извештај који је невладина организација Праксис поднела Комитету за елиминацију свих облика дискриминације жена за разматрање на 53. седници комитета у октобру 2012. године.

34 Комитет за елиминацију расне дискриминације, Закључна запажања за Србију, Информације примљене од Владе Србије у вези препорука у параграфима 11, 15, 19 и 22 у закључним запажањима, 28. јун 2013., CERD/C/SRB/CO/1/Add.1, стране 87-106.

128. Министарство здравља је покренуло програм ромских здравствених медијатора, који је значајан за превенцију трговине људима у ромској заједници. Министарства здравља и унутрашњих послова, уз подршку УНИЦЕФ-а и невладиних организација Центар за интеграцију Рома региона и Гитанес, одржала су почетну обуку за 75 здравствених медијаторки о питањима у вези са превенцијом трговине људима и заштитом деце и жена. Здравствени медијатори раде на терену у ромским насељима, посећују породице и олакшавају њихов приступ здравственој заштити, укључујући вакцинисање и лекарске прегледе. Поред тога, здравствени медијатори пружају помоћ породицама да пошаљу своју децу у школу. Здравствени медијатори су посетили око 131.000 Рома, њих 30.000 је добило здравствено осигурање, а 20.800 је пријављено на евиденцију Националне службе за запошљавање. ГРЕТА поздравља овај програм, који промовише социјално укључивање Рома и доприноси превенцији трговине људима. Треба поменути и пројекат Развојног програма УН „Смањење угрожености Рома у Републици Србији“.

129. Обавезни предшколски програм за децу ромске националности уведен је у оквиру Декаде инклузије Рома 2005–2015. и Стратегије за унапређење положаја Рома у Републици Србији[35]. Према подацима УНИЦЕФ-а, премда је увођење обавезног предшколског припремног програма и програма афирмативне акције довело до тога да више од 60% шестогодишњака ромске националности похађа предшколско васпитање у 2010. години, стопа уписа у основне школе је и даље ниска и код деце основношколског узраста из ромских насеља износи само 66%.[36] Ниску стопу уписа прати и висока стопа напуштања школовања услед дискриминације у самим школама, недостатка образовних могућности, као и раног запошљавања или брака. Само 13 одсто деце ромске националности у Републици Србији завршава основну школу. ГРЕТА је обавештена да је Акциони план за образовање Рома у поступку редефинисања и да је планиран одређени број мера за подстицање уписа деце ромске националности у средње школе и факултете.

130. Канцеларија за људска и мањинска права координирала је процес израде Акционог плана за спровођење Стратегије за унапређење положаја Рома до 1. јануара 2015. године, који је Влада усвојила 10. јуна 2013. године. Осим тога, Влада је у јуну 2013. године формирала Савет за унапређење положаја Рома и спровођење Декаде укључивања Рома, као радно тело Владе задужено за побољшано праћење међуресорне сарадње. У септембру 2013. године, Канцеларија за људска и мањинска права је покренула нови регионални програм „Социјална заштита и превенција трговине људима“, у сарадњи са немачком Организацијом за међународну сарадњу (GIZ) и уз финансијску подршку Владе Немачке. Програм ће посебну пажњу посветити проблематици социјалног укључивања националних мањина и препознавању жртава трговине људима међу тражиоцима азила. Поред тога, у последњих 12 месеци је приближно 155.200 евра додељено пројектима 12 удружења која се баве превенцијом и пружањем помоћи у спровођењу политике у вези са азилом и реадмисијом, са посебном пажњом на Ромима; ефикаснијим спровођењем постојећих стратегија које се односе на Роме у Републици Србији; унапређењем квалитета живота Рома развојем и промовисањем програма интегрисаних локалних услуга; превенцијом и сузбијањем трговине људима у ромским заједницама итд. У склопу пројекта ИПА 2011 „Спровођење антидискриминационих политика“, 4. јуна 2013. године је организована обука у којој је учествовало 25 државних службеника из различитих министарстава и институција.

131. Требало би, такође, поменути активности невладиних организација на смањењу подложности Рома трговини људима. Невладина организација Центар за интеграцију младих има свратиште и дневни центар, где се деци улице пружа психосоцијална помоћ са циљем њиховог поновног укључивања у образовни систем. Активности подршке које спроводи невладина организација Save the Children усредсређене су на развој нових и јачање постојећих алтернативних услуга и програма за децу улице.

---

35 Стратегија се може преузети на адреси: http://www.inkluzija.gov.rs/wp-content/uploads/2010/03/Strategija-EN-web-FINAL.pdf

36 http://www.romachildren.com/?page_id=705

132. Република Србија има велики број повратника из западне Европе по споразуму о реадмисији и држава препознаје сложеност проблема осетљивих категорија становништва, као што су националне мањине, особе расељене са Косова[37] и Метохије, као и особе расељене са територије бивше Југославије. Влада је донела Стратегију реинтеграције повратника по основу споразума о реадмисији, као и Акциони план за спровођење ове стратегије, при чему оба документа подразумевају укључивање релевантних државних органа на централном и локалном нивоу, невладиних организација и међународних агенција. Интеграција повратника има за циљ спречавање секундарних миграција и злостављања жена и деце. Поред тога, именоване су радне групе за пријем повратника и ревидирани су Приручник за поступање у оквиру интеграције повратника и Информатор за повратнике по реадмисији.

133. **ГРЕТА поздравља мере које су државни органи Републике Србије предузели у погледу група становништва подложних трговини људима и сматра да држава треба да настави са развојем превентивног деловања путем циљаних мера социјалног и економског оснаживања.**

134. **ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да у Стратегију за унапређење положаја Рома у Републици Србији укључе мере за превенцију трговине људима ромске националности, као и да жртвама трговине пруже помоћ и заштиту.**

135. **Поврх тога, ГРЕТА позива државне органе Републике Србије да наставе са предузимањем корака ка обезбеђивању уписа свих особа у матичне књиге, у циљу превенције и избегавања поновне трговине.**

в. Мере за спречавање трговине људима на граници и мере за омогућавање легалних миграција

136. Контрола и безбедност граница Републике Србије у надлежности су Управе граничне полиције у оквиру Дирекције полиције, Министарства унутрашњих послова. Као што је већ речено у тачки 32, постоје полицијски службеници који су специјализовани за борбу против трговине људима у седам регионалних центара граничне полиције и станицама граничне полиције на аеродромима у Београду и Нишу. У дежурном оперативном центру Управе граничне полиције уведена је специјална телефонска линија за пријављивање кривичних дела трговине људима, која је доступна 24 часа дневно и 7 дана у недељи.

137. Сви регионални центри граничне полиције имају мобилне јединице чији је примарни задатак спречавање илегалних миграција. Један од веома битних задатака граничне полиције је примена система раног упозоравања ради откривања фалсификованих докумената, што је једна од мера за спречавање трговине људима. Информације које прикупи Управа граничне полиције уносе се у Обавештајни систем за управљање предметима, који омогућава брзи одговор и откривање случајева трговине људима. Министарство унутрашњих послова је 1. маја 2009. године донело Упутство о поступању са кријумчареним лицима, којим се утврђују поступци које полицијски службеници треба да спроводе приликом рада са кријумчареним малолетницима, особама са посебним потребама и тражиоцима азила. Овим упутством је, такође, утврђен поступак за упућивање жртава трговине људима.

[37] Свако помињање Косова у смислу територије, институција или становништва, у овом тексту треба тумачити у складу са Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација и без прејудицирања статуса Косова.

138. Република Србија је успоставила интензивну полицијску сарадњу са свим земљама у суседству и потписала је више споразума који представљају основу за заједничко поступање и редовну размену информација од значаја за борбу против прекограничног криминала, укључујући и трговину људима. Споразумом између Републике Србије и Бугарске о прекограничној полицијској сарадњи (закљученим 12. новембра 2007. године) утврђени су модалитети за сарадњу у сузбијању прекограничног криминала, нарочито трговине људима, илегалних миграција и кријумчарења робе. Поред тога, протокол између министарстава унутрашњих послова Републике Србије и Хрватске о формирању Заједничке контактне службе, потписан 29. децембра 2010. године, утврђује поступке сарадње на граничном прелазу Бајаково (Хрватска). Заједничке граничне патроле су успостављене на границама са Босном и Херцеговином, Бугарском, Црном Гором и Бившом Југословенском Републиком Македонијом, а активности на успостављању заједничких граничних патрола са Хрватском и Мађарском су у завршној фази. Република Србија има олакшани режим преласка границе са Босном и Херцеговином, Црном Гором и Бившом Југословенском Републиком Македонијом (довољна је само лична карта).

139. Министарство унутрашњих послова је 17. фебруара 2009. године са Агенцијом Европске уније за контролу спољних граница држава чланица (Фронтекс) закључило Радни аранжман о успостављању оперативне сарадње. Осим тога, 2009. године је основана Мрежа за анализу ризика Фронтекса и западног Балкана, којом је успостављен систем за размену информација и анализу ризика на регионалном нивоу.

140. Од 2012. године, државни органи Републике Србије су увели јединствени Визни информациони систем, који је доступан свим дипломатско-конзуларним представништвима Републике Србије, Министарству спољних послова и Министарству унутрашњих послова. Примена овог система пружа могућност брзих претрага приликом провере података и подиже ниво безбедности процеса издавања виза. У циљу избегавања издавања виза када постоје оправдани разлози за сумњу да особа може постати жртва трговине људима или умешана у трговину људима, службеници конзуларних предстаништава обављају разговоре са подносиоцима захтева за визу, а уколико се ради о малолетним особама, за путовање је обавезна сагласност оба родитеља. Захтеве за издавање виза које подносе држављани земаља у повећаном ризику од миграције (нпр. Кина, Индија, Пакистан) проверавају специјализоване јединице Министарства унутрашњих послова. Државни органи Републике Србије истичу да је визни режим Републике Србије према трећим земљама усклађен са Уредбом Европске уније 539/2001, а прописи и стандарди у области визне политике синхронизовани са онима који се примењују у земљама Европске уније, односно Шенгена.

141. Конзулати и амбасаде Републике Србије пружају информације о законитом уласку у Републику Србију и боравку на њеној територији путем непосредних контаката и интернет страница дипломатско-конзуларних представништава.

142. **ГРЕТА поздравља мере које су државни органи Републике Србије предузели и сматра да би требало уложити додатне напоре са циљем:**

- **откривања случајева трговине људима у контексту контроле граница,**
- **увођења контролне листе за утврђивање потенцијалних ризика у вези са трговином људима приликом подношења захтева за издавање виза.**

г. Мере за обезбеђење квалитета, безбедности и интегритета путовања и путних исправа

143. Приликом издавања биометријских докумената, Министарство унутрашњих послова примењује најновије стандарде заштите и поступке за спречавање незаконитог коришћења и обезбеђивање интегритета и сигурности издатих докумената. Нови Закон о путним исправама и пратећи подзаконски акти садрже одредбе чији је циљ заштита образаца путних исправа од злоупотреба уношењем биометријских података, чиме се повећава сигурност путних исправа. Законом о путним исправама је прописано да сва деца морају имати своју путну исправу, као и да захтев за издавање таквог документа подноси један од родитеља уз писану сагласност другог родитеља, односно законског заступника.

144. У Републици Србији се обрасци путних исправа производе у складу са стандардима ICAO 9303, Препоруком Савета Европске уније (ЕЗ) бр. 2252/2004, као и стандардима ISO, ISO/IEC 14443 и ICAO NTWG. Од 29. новембра 2009. године, Република Србија је почела са издавањем нових микрочипованих путних исправа које имају допунски заштитни елемент садржан у стандардима ЕАС, што представља другу генерацију електронског пасоша (пасош са чипом који, поред фотографије и потписа, садржи и отисак прста), који има виши ниво заштите у односу на претходну генерацију.

145. Међутим, личне карте претходне генерације у Републици Србији још нису повучене из употребе. Ове личне карте, како се тврди, не испуњавају стандарде безбедности и релативно их је лако фалсификовати. Државни органи Републике Србије су навели то да личне карте издате пре ступања на снагу Закона о изменама и допунама Закона о личној карти важе до рока наведеног у личној карти, а најдуже до 31. децембра 2016. године.

3. Спровођење мера заштите и унапређење права жртава трговине људима у Републици Србији

а. Идентификација жртава трговине људима

146. У члану 10. Конвенције, од страна уговорница тражи се да усвоје мере за идентификацију жртава. Да би то омогућиле, стране уговорнице морају својим надлежним органима да обезбеде кадрове који су обучени и квалификовани за спречавање и сузбијање трговине људима и за идентификовање и пружање помоћи жртвама, укључујући и децу. Идентификација жртве трговине људима је процес који захтева времена, па су Конвенцијом предвиђена права потенцијалних жртава тако што се прописује да у случајевима када надлежни органи имају оправдане разлоге да верују да је неко лице било жртва трговине људима, то лице се не сме удаљити из земље све док се не оконча процес идентификације, а за то време му се мора пружати помоћ предвиђена Конвенцијом.

147. Стандардни оперативни поступци приликом идентификације и упућивања жртава трговине људима, садржани у додатку Споразума о сарадњи који су 12. новембра 2009. године потписала министарства унутрашњих послова, правде, здравља, просвете и рада и социјалне политике (видети тачку 16), дефинисани су у склопу регионалног пројекта који је спроводио Међународни центар за развој миграционе политике, уз подршку Агенције САД за међународни развој (УСАИД). Састоје се од поглавља у којима су детаљно утврђени поступци за идентификацију жртава, ургентно збрињавање и помоћ, дугорочну помоћ, рехабилитацију и реинтеграцију, повратак у земљу порекла, учешће у кривичним поступцима и накнаду штете.

148. До 2012. године идентификацију жртава трговине људима обављала је Служба за координацију заштите жртава трговине људима, која је функционисала као Национални механизам упућивања за идентификацију жртава трговине људима и координацију активности на утврђивању потреба жртава, пружању помоћи жртвама и олакшавању њиховог учешћа у кривичним поступцима. Као што је наведено у тачки 29, у априлу 2012. године, Влада Републике Србије је основала Центар за заштиту жртава трговине људима, коме је поверен задатак идентификације и упућивања жртава. Центар у свом саставу има организациону јединицу под називом Служба за координацију заштите жртава трговине људима, чије се надлежности делимично поклапају са надлежностима претходне Службе. Центар представља саставни део Министарства рада, запошљавања и социјалне политике, па се идентификација жртава заснива на приступу социјалне заштите.

149. Идентификацију жртава трговине људима иницира полиција, центри за социјални рад, невладине организације, сигурне куће за жртве насиља у породици, центри за децу без родитељског старања или друге одговарајуће структуре. Орган или особа која примети потенцијалну жртву трговине људима шаље иницијалну информацију Центру за заштиту жртава трговине људима. Према подацима добијених од Центра, око 80% могућих случајева трговине људима пријави полиција. Постоји интерно упутство које полицијским службеницима налаже да све примећене потенцијалне жртве трговине људима упућују у Центар. Особље Службе за координацију заштите жртава трговине људима одлази до места где је жртва примећена, обавља разговор са њом и координира поступке ради утврђивања да ли је дата особа жртва трговине људима или не. Процена се заснива на разговору са потенцијалном жртвом и на информацијама добијеним из других релевантних извора (полиција, невладине организације, центар за социјални рад итд.). Центар је осмислио полуструктурисани упитник за процену и идентификацију жртава, као и стандардизовани формулар за уношење закључака. Особље тренутно користи индикаторе које су дефинисали Међународна организација рада и Канцеларија УН за борбу против дроге и криминала, али је предвиђено да посебни индикатори за Републику Србију буду дефинисани и примењени у прелиминарној идентификацији. Када се за особу утврди да јесте жртва трговине људима, Центар јој о томе издаје потврду. На основу процене потреба, за конкретну жртву се израђује индивидуални план пружања услуга.

150. У оквиру Заједничког програма о коме је било речи у тачки 39, током 2012. године је објављен Водич за центре за социјални рад у организовању заштите жртава трговине људима. Водич садржи индикаторе трговине људима, информације о правима жртава и детаљна упутства о изради индивидуалних планова пружања услуга и заштите. Поред тога, у мају 2012. године је израђен нацрт Правилника о заштити жртава трговине људима у систему социјалне заштите, али до тренутка када је ГРЕТА била у посети он није ступио на снагу. Правилник је заснован на Закону о социјалној заштити из 2011. године и њиме су прописани кораци које социјалне службе треба да предузму када открију потенцијалну жртву трговине људима. Према одредбама нацрта Правилника, „прелиминарну идентификацију“ обављају центри за социјални рад. Центар за заштиту жртава трговине људима мора да ступи у непосредан контакт са потенцијалном жртвом у року од 24 сата од пријема обавештења о прелиминарној идентификацији. Центар мора да заврши поступак идентификације у року од три месеца од првог контакта са потенцијалном жртвом. Такође, Центар је задужен за координацију подршке пунолетним жртвама, док је пружање подршке малолетним жртвама и одраслим жртвама са инвалидитетом у надлежности општинских центара за социјални рад.

151. Државни органи Републике Србије истичу да се још једним подзаконским актом Закона о социјалној заштити, тачније Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, који је ступио на снагу 22. маја 2013. године, уређују стандарди свих услуга социјалне заштите, а самим тим и услови које је потребно испунити да би се пружала услуга смештаја у прихватилишта за жртве трговине људима. С обзиром да велики број правилника још није донет, на нивоу Министарства рада, запошљавања и социјалне политике сачињен је Акциони план за примену Закона о социјалној заштити. Овим планом је предвиђено деловање у шест области, од којих је прва доношење правилника који недостају, међу којима је и Правилник о специфичним пословима заштите жртава трговине људима.

152. Према статистичким подацима добијеним од државних органа Републике Србије, у периоду 2010–2012. године, Служба за координацију заштите жртава трговине људима је идентификовала укупно 304 потенцијалне жртве, од којих је за 244 потврђено да јесу жртве трговине људима. Полиција је на формалну идентификацију упутила 265 потенцијалних жртава, Прихватилиште за децу без родитељског старања (у оквиру Завода за васпитавање деце и омладине) упутило је десет лица, невладине организације Астра и Атина 15, Међународна организација за миграције пет лица, центри за социјални рад две, УНХЦР једну и прихватилиште за жртве трговине људима у Босни и Херцеговини две потенцијалне жртве. По оснивању центра, у периоду од 1. јула до 31. децембра 2012. године, формално су идентификоване 43 жртве трговине људима (међу којима 23 детета).

153. ГРЕТА примећује да, иако невладине организације могу да упућују жртве трговине људима у Службу, оне немају формалну улогу у процесу идентификације. Невладина организација Астра од марта 2002. године има СОС телефон, захваљујући коме су, према наводима, 402 особе идентификоване и/или добиле помоћ. Астра није све идентификоване особе пријавила Служби, будући да поштује жеље ових особа да се не контактирају државне институције из страха да би се у случају њихове званичне идентификације на њих вршио отворени или прикривени притисак да сарађују са полицијом и сведоче против трговаца људима. Државни органи Републике Србије су истакли да је Центар за заштиту жртава трговине људима потпуно независан од полиције и правосуђа. У току је израда документа чији је циљ утврђивање детаљних процедура за практичну сарадњу између Центра и невладиних организација Астра, Атина и Центар за интеграцију младих. Једна од тачака документа је и учешће невладиних организација у процесу идентификације.

154. У периоду 2009–2010. године, невладина организација Атина је, у сарадњи са Мисијом ОЕБС у Републици Србији, реализовала пројекат „Развој локалних механизама за упућивање и регионалне кампање“, чији је циљ био јачање капацитета локалних институција у регионима Новог Пазара, Рашке и Пријепоља за идентификовање и упућивање жртава трговине људима, развојем механизама за упућивање на локалном нивоу. Циљна група пројекта су биле жене жртве и потенцијалне жртве трговине људима, запослени у центрима за социјални рад, локалне невладине организације, здравствени радници, полицијски службеници, тужиоци и представници службе за запошљавање. Кампања је допринела успостављању мреже за идентификацију и упућивање жртава на локалном нивоу.

155. ГРЕТА је обавештена о формирању градских радних тимова за откривање случајева трговине људима у седам градова у Републици Србији (уз финансијска средства Европске уније), што је подразумевало потписивање меморандумâ о сарадњи у октобру. Поред тога, ГРЕТА је дошла до сазнања о оснивању мобилног тима у Војводини (у чијем су саставу психолог, социјални радник, правник итд.) у оквиру пројекта који спроводи невладина организација Новосадски хуманитарни центар. Од маја 2013. године, Министарство унутрашњих послова, у сарадњи са Међународном организацијом за миграције, реализује пројекат под називом „Јачање системског партнерства у спровођењу Националне стратегије за борбу против трговине људима“, који предвиђа формирање локалних координационих тимова у 10 општина у Републици Србији (Панчево, Кикинда, Сомбор, Нови Пазар, Шабац, Смедерево, Пожаревац, Лесковац, Пирот и Прокупље).Ови тимови ће окупити представнике центара за социјални рад, канцеларија за младе, судства, тужилаштва, полиције, Црвеног крста Србије и невладиних организација.

156. Инспектори рада могу имати улогу у откривању и упућивању потенцијалних случајева трговине људима у циљу радне експлоатације. Инспектори рада у Републици Србији имају право да проверавају само званично регистроване привредне субјекте. Инспекторат за рад има ограничене капацитете (250 инспектора рада на приближно 324.500 регистрованих привредних субјеката), који му онемогућавају да изврши надзор свих привредних грана у којима се радна експлоатација потенцијално дешава. Инспектори рада могу проверавати појединачне пољопривреднике (уколико су регистровани код Министарства финансија), али немају никаква овлашћења у области рада у домаћинству. Када инспектори рада дођу до иницијалне информације о постојању сумње да је неко жртва трговине људима, имају обавезу да ова сазнања без одлагања пријаве надлежним службама. Колико је ГРЕТА-и познато, законски оквир који се тиче инспектората рада је у процесу измене, између осталог у погледу давања законских овлашћења инспекторима рада да предузимају мере против свих правних и физичких лица која незаконито запошљавају стране држављане. Државни органи Републике Србије истичу да се од новог закона очекује да унапреди ефикасност инспекцијских служби и побољша координацију између државних органа који учествују у откривању и сузбијању случајева радне експлоатације.

157. Према информацијама добијеним од државних органа Републике Србије, кључну улогу у контроли нерегистрованих привредних субјеката има Пореска управа, као орган у саставу Министарства финансија. Једна од основних надлежности Пореске управе јесте регистрација пореских обвезника додељивањем пореских идентификационих бројева. Поред тога, Тржишна инспекција – орган у саставу Министарства спољне и унутрашње трговине и телекомуникација – између осталог има овлашћења да обавља послове инспекцијског надзора трговине, електронске трговине, услова за обављање промета робе и пружања услуга, при чему се ова овлашћења односе и на нерегистроване привредне субјекте. Осим ових органа, надзор нерегистрованих привредних субјеката обавља и Туристичка инспекција, која припада Министарству привреде. Када Инспекторат за рад установи да послодавац није регистрован код Агенције за привредне регистре, о томе обавештава један од горе наведених органа.

158. Када је реч о деци, ГРЕТА је обавештена о томе да је идентификациони разговор прилагођен узрасту детета, као и да је присуство органа старатељства током разговора обавезно. Према наводима, посебна пажња се посвећује процени породице и тога да ли она пружа безбедно окружење. Породичним законом је прописано додељивање привременог старатеља за малолетнике без пратње, при чему послове старатељства обавља центар за социјални рад у општини где је дете пронађено. У периоду од јула до децембра 2012. године, привремено старатељство је добило 14 деце жртава трговине људима, док су током првих осам месеци 2013. године привременим старатељством заштићена два детета тражиоци азила, за које се сумњало да су жртве трговне људима. Међутим, на основу извештаја УНХЦР о Републици Србији објављеног 2012. године, ГРЕТА запажа да у постојећим аранжманима има одређених недостатака (нпр. дете може имати до три различита старатеља током процеса одлучивања о азилу, што отежава, или чак онемогућава, успостављање односа поверења између детета и старатеља; старатељи нису довољно обучени да могу да одговоре на потребе деце без родитељске пратње и ретко их посећују у центрима за азил после првог контакта).[38] Према тврдњама државних органа Републике Србије, поступак прописан члановима 126–134. Породичног закона јесте такав да је немогуће да једно лице има више старатеља. Комесаријат за избеглице и миграције је дао објашњење да малолетно лице без родитељске пратње може променити до три различита старатеља, али да то представља једини начин на који се детету обезбеђује присуство старатеља у сваком тренутку на три различите локације где се дете појављује (тј. гранични прелаз, привремени смештај, центар за пријем азиланата). У пракси, малолетни тражилац азила нема више привремених старатеља у исто време.

159. Према подацима добијеним од органа надлежних за питања азила, током првих шест месеци 2012. године регистровано је 176 малолетника без пратње који су тражили азил (већина њих су били дечаци узраста 16–17 година), док је у првих осам месеци 2013. године регистровано 216 малолетних особа без пратње. Као и већина пунолетних тражилаца азила, малолетници без пратње често одлазе из Републике Србије пре одлучивања о њиховом случају и продужавају ка земљама Европске уније. Деца без пратње која затраже азил упућују се у установе за смештај тражилаца азила у Бањи Ковиљачи и Боговађи, које су у надлежности Комесаријата за избеглице и миграције. Државни органи Републике Србије истичу да су четири службеника Комесаријата током 2012. године присуствовала радионицама на тему заштите жртава трговине људима. Када је реч о страним малолетницима без пратње који су илегално ушли у Републику Србију, или илегално бораве у земљи, они се упућују у две установе – Завод за васпитање деце и омладине у Београду, са 12 места (видети тачку 172) и у Нишу, са 10 места. Државни органи Републике Србије наводе да малолетна лица без пратње веома ретко подносе захтев за азил док су смештена у центрима за малолетнике без пратње у Београду и Нишу (за првих осам месеци 2013. године је само 12 од 216 захтева за азил дошло из ових установа).

---

38 УНХЦР, Србија као земља азила – Запажања о положају тражилаца азила и корисника међународне заштите у Србији, август 2012. године, стране 56–58.

160. ГРЕТА изражава забринутост у вези са ситуацијом малолетних лица без пратње у Републици Србији и очигледног недостатка залагања на идентификацији оне деце која су у ризику. Државни органи Републике Србије указују на то да страна малолетна лица, непосредно по пријему у Центар за смештај у оквиру Завода за васпитање деце и омладине у Београду, написмено добијају информације о својим правима и обавезама на матерњем језику земље порекла. У року од 24 сата, обезбеђују им се преводилац, психолог и правник, који их упознају са њиховим правима и пружају психолошку подршку и правну помоћ. Сви стручни радници Центра за смештај у Заводу за васпитање деце и омладине у Београду прошли су обуке у вези са поступањем са жртвама трговине људима. Поврх тога, Комесаријат за избеглице и миграције и Министарство унутрашњих послова предложили су „твининг" пројекат, који треба да се реализује током 2014. године, у оквиру кога би стручњаци из надлежних институција из земаља чланица Европске уније пружили помоћ у развоју процедура за прихват и рад са малолетним тражиоцима азила без пратње.

161. Према поменутом извештају УНХЦР, Република Србија је земља транзита за мешовите миграторне токове из земаља Азије и Блиског истока према државама чланицама Европске уније. У Републици Србији је забележен драматичан пораст броја тражилаца азила у периоду 2008–2011. године (77 поднетих захтева у 2008. према 3.100 захтева у 2011. години). Државни органи Републике Србије истичу да око једне трећине ирегуларних миграната који стижу у Републику Србију подносе захтеве за азил да би избегли привођење, али већина њих одлази из Републике Србије пре одлучивања о њиховом захтеву за азил. Канцеларија за азил нема довољно капацитета да обради све већи број поднетих захтева и да међу тражиоцима азила открије потенцијалне жртве трговине људима. ГРЕТА је забринута да би због тога значајан број жртава трговине људима могао да остане неидентификован. Према наводима државних органа Републике Србије, када службеници Канцеларије за азил у обављању својих редовних послова наиђу на потенцијалну жртву трговине људима, они о томе извештавају надлежну организациону јединицу Министарства унутрашњих послова, која даље предузима потребне кораке и обавештава Центар за заштиту жртава трговине људима. **ГРЕТА сматра да би државни органи Републике Србије требало да појачају напоре на откривању потенцијалних жртава трговине људима међу тражиоцима азила и да се постарају о њиховом упућивању у Центар за заштиту жртава трговине људима ради формалне идентификације и пружања помоћи.**

162. ГРЕТА поздравља мултидисциплинарни приступ у идентификацији жртава трговине људима и са задовољством констатује да формални статус жртве трговине људима у Републици Србији не зависи од спремности конкретне особе да сарађује са полицијом у истрази случајева трговине. Истовремено, ГРЕТА истиче да специјализоване невладине организације могу значајно допринети процесу идентификације жртава и да би их требало укључити у заједничке напоре више институција на обезбеђивању тога да ниједна жртва трговине људима не остане неидентификована. Ово је предвиђено чланом 10. Конвенције, према коме идентификација представља процес сарадње између државних органа и релевантних организација за помоћ жртвама.

163. **ГРЕТА сматра да државни органи Републике Србије треба да предузму додатне кораке како би осигурали то да жртве трговине људима буду правилно идентификоване и да им се омогуће све мере помоћи и заштите предвиђене Конвенцијом. У том циљу, државни органи Републике Србије треба:**

- **да промовишу укључивање више институција у идентификацију жртава, формализовањем улоге и доприноса специјализованих невладиних организација и укључивањем других релевантних актера, попут инспектора рада, социјалних и здравствених радника;**
- **да службеницима који непосредно раде са тим лицима обезбеде оперативне индикаторе, упутства и инструменте које треба да користе у процесу идентификације; индикаторе треба редовно ажурирати тако да прате променљиву природу трговине људима;**

- **да предузимају проактивни приступ идентификацији жртава трговине људима ради радне експлоатације, подстицањем инспекцијског надзора рада у привредним гранама где постоји највећи ризик (нпр. пољопривреда, забава, услужни сектор, грађевинарство, рад у домаћинству);**
- **да поклањају више пажње идентификацији жртава трговине људима међу тражиоцима азила и страним малолетним лицима без пратње, да обезбеде додатну обуку запосленима који долазе у контакт са таквим особама, као и да информишу малолетна лица без пратње о ризицима које трговина људима носи.**

б. Помоћ жртвама

164. Конвенција обавезује стране уговорнице да жртвама пруже помоћ у физичком, психолошком и социјалном опоравку, водећи рачуна о потребама жртве у погледу безбедности и заштите, у сарадњи са невладиним организацијама и другим организацијама које се баве пружањем помоћи жртвама. Та помоћ се мора пружати уз пристанак и информисаност жртве, водећи рачуна о посебним потребама лица у осетљивом положају, као и деце, а не сме се условљавати спремношћу жртве да учествује у поступку у својству сведока. Потреба да се води рачуна о потребама жртава поменута је и у одредбама Конвенције о одобрењима привременог боравка (члан 14) и правима деце жртава трговине људима (члан 12. став 7.). Конвенцијом је утврђено и то да помоћ жртвама трговине људима мора да подразумева и одговарајући и безбедан смештај.

165. У Републици Србији, Законом о социјалној заштити из 2011. године (члан 41), жртве трговине људима признате су за кориснике услуга социјалне заштите без обавезе да докажу да су у стању социјалне потребе, док је чланом 206. утврђено да се смештај жртава трговине људима финансира из републичког буџета. Центар за заштиту жртава трговине људима задужен је за утврђивање потреба жртава и њихово упућивање одговарајућим службама ради добијања помоћи, која обухвата смештај, психолошку и новчану помоћ, саветовање, информисање, медицинску помоћ, могућности образовања, укључивања на тржиште рада и стручне обуке. Помоћ углавном пружају невладине организације и центри за социјални рад.

166. Као што је наведено у тачки 30, планирано отварање државног Прихватилишта за жртве трговине људима у склопу Центра за заштиту жртава трговине људима одложено је услед чињенице да је зграда предвиђена за ту намену привремено одузета због сумње да је стечена кривичним делом. Очекује се да се ова ситуација разреши у току 2014. године.

167. У време посете делегације ГРЕТА ради евалуације, Привремена кућа, коју води невладина организација Атина, служила је као специјализовани објекат за смештај жртава трговине људима. Делегација ГРЕТА обишла је тај објекат, који се налази у изнајмљеном стану чија се локација држи у тајности и који има капацитет за највише шест жена. У време посете делегације ГРЕТА, у Привременој кући су боравиле три жртве трговине људима. У Привременој кући су била запослена два социјална радника и један психолог; медицинску и другу потребну помоћ пружали су спољни сарадници – стручњаци ангажовани по уговору. Жртвама се пружала психолошка подршка, помоћ у остваривању могућности образовања и запошљавања, као и подршка током поступака пред судовима. Финансијска средства за рад Привремене куће углавном је обезбеђивала Међународна организација за миграције.

168. ГРЕТА је обавештена да се жене жртве трговине људима могу сместити и у Прихватилишту за жртве насиља у породици које води Центар за социјални рад у Лесковцу. Осим тога, од јула 2011 до октобра 2012. године, невладина организација Новосадски хуманитарни центар, у партнерству са тамошњим Центром за социјални рад, спроводила је пројекат „Заштита и интеграција жртава трговине људима у АП Војводини", који се финансирао средствима Заједничког програма. У склопу тог пројекта, део просторија сигурне куће за жртве насиља у породици у Новом Саду адаптиран је за смештај жена жртава трговине људима. Међутим, ова активност је прекинута у октобру 2012. године услед недовољних људских и финансијских ресурса Центра за социјални рад.

169. Државни органи Републике Србије навели су да Служба за координацију заштите жртава трговине људима упућује жртве којима је потребан смештај у поменути објекат који води невладина организација Атина и у сигурне куће/прихватилишта при центрима за социјални рад Нови Сад, Сомбор, Зрењанин, Панчево и Чачак. У току су разговори са центрима Шабац и Прибој, као и Сигурном кућом у Нишу. У другој половини 2012. године, само 27 од 43 идентификоване жртве трговине људима имало је потребе за смештајем. Услуге смештаја су најчешће користила деца (њих 20, док је само седам одраслих жртава трговине људима било на смештају). Одрасле жртве трговине људима смештене су у Привремену кућу невладине организације Атина, а један мушкарац жртва у Геронтолошки центар Београд.

170. У Републици Србији нема објеката за смештај мушкараца жртава трговине људима. Представници јавних институција навели су да би се тим жртвама потребна помоћ пружала ад хок. У другој половини 2012. године, идентификована су 24 мушкарца жртве (18 пунолетних лица и шест дечака). Четворица дечака су обухваћена старатељском заштитом, а двојица су смештена у специјализоване установе социјалне заштите. Одрасли мушкарци су били жртве трговине људима ради радне експлоатације и, према наводима, није било потребе за њиховим смештајем. У случају потребе за ургентним смештајем, пунолетан мушкарац жртва био би смештен у прихватилиште за одрасла лица у стању социјалне потребе. У Републици Србији постоје око 73 установе ове врсте у које је могуће сместити лица са одређеним потребама (стара лица, особе са физичким инвалидитетом, особе са проблемом у менталном функционисању) и у којима су корисницима обезбеђени двадесетчетворочасовна лекарска нега, смештај и исхрана. Осим смештаја, мушкарцима жртвама трговине људима могу се пружити и све остале врсте помоћи које добијају и жене жртве трговине људима (медицинска помоћ, новчана помоћ, помоћ психотерапеута, правна помоћ, помоћ при запошљавању или наставку школовања). Међутим, државни органи Републике Србије навели су да постоје тешкоће у пружању помоћи мушкарцима жртвама (на пример, углавном је реч о особама које издржавају своје породице, те одмах након престанка једног посла прихватају други; природа посла који обављају, попут грађевинских или сезонских послова, захтева честе промене локација на којима су радно ангажовани; лични однос према проживљеном искуству; неповерење да им се може помоћи).

171. Чланом 241. став 6. Закона о здравственој заштити, странци идентификовани као жртве трговине људима сврстани су у категорију лица за која се накнада за здравствене услуге плаћа из републичког буџета. Међутим, ГРЕТА је обавештена да локални домови здравља углавном нису упознати са том одредбом и да траже од невладиних организација и других пружалаца услуга да плате услуге медицинске помоћи пружене странцима који су жртве трговине људима. Мере здравствене заштите жртава трговине људима које су држављани Републике Србије обезбеђују локалне службе социјалне заштите.

172. Делегација ГРЕТА обишла је два објекта у којима су, између осталих, смештена деца жртве трговине људима. Први се налази у оквиру Завода за васпитање деце и омладине у Београду (у надлежности Министарства рада и социјалне политике), који се састоји од прихватилишта за дечаке и девојчице (узраста од седам до 18 година) у стању ургентне социјалне потребе, Центра за смештај страних малолетних лица без пратње родитеља или старатеља и програма за децу улице. Прихватилиште има укупно 16 места, са посебним одељењима за дечаке и девојчице (свако од одељења има по две четворокреветне собе и дневни боравак). У њему годишње борави око 500–600 деце. У време посете делегације ГРЕТА, у прихватилишту је било смештено 19 деце, међу којима су биле две девојчице жртве трговине људима. Међу запосленима (којих има укупно 14) су психолог, педагог, два социјална радника, медицинска сестра и дефектолози (од којих шест ради дању, а два ноћу). Сви запослени су завршили посебну обуку. Деца добијају индивидуалну психолошку подршку, похађају школу ван Завода и имају на располагању различите активности. Центар за смештај страних малолетних лица без пратње родитеља или старатеља састоји се од две собе (четворокреветне и осмокреветне) и дневног боравка. И страна малолетна лица су имала на располагању различите активности (на пример, интернет клуб, телевизију на страним језицима, спортске сале, уметничке радионице).

173. Осим тога, делегација ГРЕТА обишла је сигурну кућу при Центру за социјални рад у Новом Саду, у којој су, између осталих, била смештена деца жртве трговине људима. Сигурна кућа има укупно 30 места (у собама од четворокреветних до шестокреветних). Невладина организација Новосадски хуманитарни центар укључена је у пружање подршке жртвама. Током 2012. године, у сигурној кући је смештено 12 деце жртава трговине људима, чији је боравак трајао од једног до два месеца, осим у случају једног детета из Авганистана, које је у сигурној кући боравило 13 месеци. Запослено је седам медицинских сестара за децу узраста 0–3 године и седам дефектолога, психолога и социјалних радника који се старају о деци узраста 7–18 година. Поред тога, на располагању је и тим стручњака, који чине педагози, психолози и социјални радници обучени за рад са трауматизованом децом. Центар за социјални рад задужен је за утврђивање потреба деце и стара се о именовању старатеља.

174. Према информацијама добијеним од државних органа Републике Србије, град Београд је током 2011. године обезбедио око 40.000 евра за финансирање помоћи жртвама трговине људима и њихове заштите коју пружају невладине организације и други актери у Београду. Осим тога, буџетом Министарства рада и социјалне политике је у 2011. години било предвиђено око 19.000 евра за финансирање Привремене куће коју води невладина организација Атина. Међутим, највећи део издатака за помоћ жртвама финансирају спољни донатори. У склопу Заједничког програма, формиран је Фонд за директну помоћ и социјалну инклузију жртава трговине људима, који је финансирао мере попут стицања додатних квалификација, преквалификације и запошљавања жртава. Те активности, чија је укупна вредност износила око 150.000 евра, реализовале су невладине организације Атина, Центар за интеграцију младих из Београда, Новосадски хуманитарни центар, Центар за социјални рад у Новом Саду, невладина организација Зора и Дом за незбринуту децу Душко Радовић из Ниша. Трошкови ангажовања запослених, као и трошкови коришћења просторија Центра за социјални рад у Новом Саду и Дома за незбринуту децу Душко Радовић, плаћени су из републичког буџета.

175. У периоду 2011–2012 године, невладине организације Атина, Центар за интеграцију младих, Новосадски хуманитарни центар и Сигурна кућа за жене и децу жртве породичног насиља у Нишу спроводиле су пројекат „Одрживо социјално укључивање жртава и потенцијалних жртава трговине људима" под покровитељством Заједничког програма. Пројекат је подразумевао успостављање мреже пружалаца услуга за жртве трговине људима у три места ван Београда. Мрежа је жртвама пружала помоћ у добијању смештаја у привременим кућама, регулисању свог правног статуса, правну помоћ у судским поступцима, као и помоћ у запошљавању, психолошку подршку, обуку из животних вештина и друго.

176. Иако поздравља планове да се отвори државно Прихватилиште за жртве трговине људима, ГРЕТА констатује да је изражен недостатак смештајних капацитета и финансијских средстава за пружање помоћи жртвама трговине људима у Републици Србији. Осим тога, изражен је недостатак програма дугорочне интеграције и иницијатива за остваривање одрживе реинтеграције жртава трговине људима. У евалуацији спровођења Националног акционог плана за период 2009–2011. године, сматрало се да је неопходно обезбедити континуирано финансирање услуга које невладине организације пружају жртвама. ГРЕТА констатује да је нацртом Националне стратегије за период 2013–2018. године предвиђено да се повећају издвајања из републичког буџета за активности против трговине људима тако што би од 2014. године била уведена посебна буџетска линија.

177. **ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да појачају напоре за пружање помоћи жртвама трговине људима, а посебно:**

- **да обезбеде то да све мере помоћи предвиђене законом буду гарантоване у пракси; када је пружање помоћи поверено невладиним организацијама у својству пружалаца услуга, држава има обавезу да обезбеди адекватно финансирање, као и квалитет услуга које пружају невладине организације;**
- **да обезбеди одговарајући и безбедан смештај, уз довољан број места за жртве трговине људима, укључујући и места за мушкарце и децу, у складу са проценом кретања трговине људима у Републици Србији;**

– **да обезбеди то да доступне услуге буду прилагођене специфичним потребама жртава трговине људима, укључујући децу, као и да буду гарантовани минимални стандарди у случајевима када су жртве смештене у објектима који нису наменски пројектовани за такве жртве;**

– **да жртвама трговине људима гарантује могућност коришћења јавног система здравствене заштите;**

– **да омогући реинтеграцију жртава трговине људима у друштво и спречи њихов повратак у ланац трговине људима тако што ће им пружити дугорочну помоћ, укључујући стручну обуку и приступ тржишту рада.**

178. **ГРЕТА, осим тога, позива државне органе да и даље обезбеђују редовну обуку свим стручним радницима задуженим за спровођење мера помоћи жртвама трговине људима**.

в. Период за опоравак и размишљање

179. Будући да су жртве трговине људима у изузетно осетљивом положају након проживљене трауме, чланом 13. Конвенције утврђена је обавеза страна уговорница да у домаћем законодавству предвиде период за опоравак и размишљање у трајању од најмање 30 дана. Период за опоравак и размишљање, сам по себи, није условљен сарадњом са истражним органима или органима кривичног гоњења и не треба га мешати са питањем издавања одобрења боравка у складу са чланом 14. став 1. Конвенције. На основу Конвенције, период за опоравак и размишљање треба одобрити у случају када постоје оправдани разлози да се верује да је реч о жртви трговине људима, тј. пре завршетка поступка идентификације. Током тог периода, стране уговорнице су дужне да особи о којој је реч одобре боравак на својој територији и не могу се извршавати налози за протеривање.

180. Законодавством Републике Србије није изричито предвиђен период за опоравак и размишљање за жртве трговине људима. Државни органи Републике Србије позвали су се на Упутство о спровођењу Закона о странцима, које је донео министар унутрашњих послова 14. јула 2009. године. Део XXVII Упутства, под насловом „Привремени боравак из хуманитарних разлога", предвиђа да се страним држављанима за које Служба за координацију заштите жртава трговине људима утврди да им је, као жртвама трговине људима, потребна заштита одобрава привремени боравак из хуманитарних разлога. У члану 68. Упутства наведено је да се жртви трговине људима може издати одобрење привременог боравка из хуманитарних разлога у трајању од три месеца ради заштите и помоћи током периода опоравка и репатријације или повратка у државу претходног пребивалишта. На основу члана 69. Упутства, привремени боравак се може одобрити жртви трговине људима на период од шест месеци ако она у истрази сарађује са надлежним органима. Даље, у члану 70. Упутства наведено је да се привремени боравак може одобрити на период од једне године ако жртва активно учествује у судском поступку у својству сведока или оштећеног, као и када је то неопходно ради њене личне безбедности.

181. У члану 72. Упутства наведено је да у року од седам дана од смештања жртве у прихватилиште за жртве трговине људима, Служба за координацију заштите жртава трговине људима треба да поднесе захтев за одобрење привременог боравка одговарајућој организационој јединици Министарства унутрашњих послова, према месту боравишта. Жртва трговине људима мора својеручно да потпише захтев за издавање одобрења привременог боравка. Поступак издавања одобрења привременог боравка жртвама трговине људима траје три дана од дана подношења захтева.

182. Према информацијама добијеним од државних органа Републике Србије, број жртава трговине људима којима је одобрен период за опоравак и размишљање износио је седам током 2009, две током 2010. и 11 током 2011. године.

183. ГРЕТА наглашава да је Конвенцијом предвиђено да се период за опоравак и размишљање одобрава не само идентификованим жртвама трговине људима, већ и у случајевима „кад постоје оправдани разлози да се верује да се ради о жртви", то јест пре завршетка поступка идентификације. Приступ Конвенције, који је оријентисан ка жртвама, подразумева да период за опоравак и размишљање треба омогућити свим лицима за која постоји могућност да су жртве трговине људима, уз пружање заштите и помоћи током тог периода, што може да има и позитивне ефекте на истрагу кривичних дела трговине људима.

184. **ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да преради законодавство да би обезбедиле то да период за опоравак и размишљање предвиђен чланом 13. Конвенције буде изричито дефинисан законом и да у том периоду буду доступне све мере заштите и помоћи предвиђене чланом 12. ст. 1. и 2. Конвенције. Треба јасно утврдити да период за опоравак и размишљање није условљен сарадњом жртве са органима унутрашњих послова и правосуђа.**

г. Одобрења боравка

185. Чланом 14. став 1. Конвенције предвиђене су две могућности када је реч о издавању одобрења боравка чија се важност може продужити жртвама трговине људима: због њихове личне ситуације и/или ради њихове сарадње са надлежним органима у истрази или кривичном поступку.

186. На основу члана 28. Закона о странцима, странцу који је жртва трговине људима одобрава се привремени боравак ако је то у интересу вођења кривичног поступка, осим из разлога јавног реда и безбедности и у случају када постоји оправдана сумња да боравак неће користити у намеравану сврху. Током привременог боравка, странцима који су жртве трговине људима, а који немају довољна средства за издржавање обезбеђују се одговарајући смештај, исхрана и основни животни услови. На основу члана 29. Закона о странцима, привремени боравак може се одобрити у трајању потребном за учешће жртве у кривичном поступку. Упутством о спровођењу Закона о странцима предвиђено је да се важност одобрења привременог боравка издатог жртви трговине људима може продужити ако и даље постоје разлози за његово одобравање, и то: до шест месеци ако лице сарађује са државним органима у откривању кривичних дела, до једне године ако лице активно учествује у судском поступку у својству сведока или оштећеног, као и ради личне безбедности.

187. Као што је наведено у тачки 180, Упутством о спровођењу Закона о странцима предвиђена је могућност одобравања привременог боравка жртвама трговине људима из хуманитарних разлога у трајању до три месеца. Међутим, чини се да се ова одредба изједначава са одобравањем периода за опоравак и размишљање, што не треба мешати са издавањем одобрења боравка (видети тачку 175. Извештаја са објашњењима о Конвенцији). Државни органи Републике Србије су навели да Упутством о спровођењу Закона о странцима није предвиђено да се привремени боравак из хуманитарних разлога у трајању од три месеца може продужити.

188. Према информацијама добијеним од државних органа Републике Србије, одобрење боравка је добило шест жртава трговине људима током 2008, једна током 2010. и две током 2011. године. У другој половини 2012. године, привремени боравак из хуманитарних разлога одобрен је једној жртви трговине људима која је прихватила подршку у опоравку и интеграцији и пристала на сарадњу у кривичном гоњењу. Жртва се касније определила за добровољан повратак у државу порекла из породичних разлога. Током 2013. године, потреба за одобрењем боравка јавила се у једном случају (прво у трајању од три месеца, уз накнадно продужење за шест месеци).

189. **ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да жртвама трговине људима пруже могућност да у потпуности користе право на добијање одобрења боравка чија се важност може продужити, посебно у случајевима када оне не могу да сарађују са државним органима.**

д. Накнада и правна заштита

190. Чланом 15. Конвенције утврђена је обавеза страна уговорница да у домаћем законодавству обезбеде право жртава трговине људима на правне савете и бесплатну правну помоћ. Стране уговорнице дужне су и да жртвама трговине људима обезбеде право на остваривање накнаде штете од учинилаца, као и да усвоје законодавне или друге мере којима се жртвама гарантује накнада штете од државе. Приступ борби против трговине људима заснован на људским правима подразумева делотворно гоњење трговаца људима, са нагласком на праву жртве на делотворан правни лек. Осим тога, чланом 15. став 1. Конвенције утврђено је да жртве трговине људима треба да имају приступ информацијама о одговарајућим судским и управним поступцима на језику који разумеју.

191. На основу Законика о кривичном поступку Републике Србије, оштећено лице, жртва, њени наследници и пуномоћници могу да поднесу захтев за накнаду штете проузроковане кривичним делом. Захтев се суду може поднети до завршетка главног претреса, а суд о захтеву за накнаду штете одлучује у току поступка. Ако би разматрање захтева и одлучивање о њему неоправдано продужило трајање поступка, суд упућује лице на парнични поступак за остваривање права на накнаду штете. Подносилац захтева може да одустане од захтева до краја главног претреса. Након тога, захтев се може остваривати само у парничном поступку.

192. Чланом 210. Законика о кривичном поступку, судовима је омогућено да привремено забране располагање средствима учиниоца ради обезбеђења предстојеће накнаде штете. Према државним органима Републике Србије, ова мера је успешно примењена у одређеним предметима организованог криминала. Осим тога, у складу са чланом 45. Закона о одузимању имовине проистекле из кривичног дела, жртвама кривичних дела може се пружити накнада по одузимању имовине након правоснажне пресуде. Ако није могуће захтевати накнаду штете од учиниоца, суд може да одлучи да исплати накнаду штете из одузете имовине.

193. У Републици Србији је, у пракси, остваривање накнаде штете од учинилаца веома тешко. ГРЕТА је обавештена да судови, уопштено посматрано, нису вољни да укључе разматрање захтева за накнаду штете у кривични поступак услед ризика од продужавања трајања поступка и да обично упућују жртве на парнични поступак. Парнични поступак може да траје још дуже и подразумева значајне трошкове за жртву, на којој је и терет доказивања. У Републици Србији није било успешних захтева жртава трговине људима за накнаду штете, било у кривичном, било у парничном поступку.

194. Тренутно не постоји могућност да жртве трговине људима добију накнаду штете од државе. Мисија ОЕБС у Републици Србији иницирала је анализу постојећих механизама за накнаду штете жртвама трговине људима и саставила извештај са препорукама о томе. ГРЕТА констатује да је Република Србија потписала Конвенцију Савета Европе о накнади за жртве насилних кривичних дела, али је још није потврдила. Према информацијама добијеним од државних органа Републике Србије, очекује се да Конвенција буде потврђена у 2014. години.

195. У Републици Србији не постоји закон о бесплатној правној помоћи, а жртве трговине људима у том погледу зависе од невладиних организација. На пример, невладина организација Астра је, према наводима, потрошила око 32.000 евра на заступање жртава трговине људима. ГРЕТА је обавештена да је право на правну помоћ за сведоке у осетљивом положају (укључујући жртве трговине људима) предвиђено новим Законником о кривичном поступку. Министарство правде и државне управе образовало је радну групу за израду Закона о бесплатној правној помоћи. Нацрт Закона биће завршен до краја 2013. године и достављен Савету Европе ради давања експертизе.

196. Центар за заштиту жртава трговине људима је за ангажовање адвоката са своје буџетске линије утрошио 210.550 динара (око 1.834 евра) у 2012. години и 264.700 динара (око 2.306 евра) до краја августа 2013. године Од оснивања Центра у јуну 2012. године, помоћ адвоката добило је 28 жртава трговине људима. У 2013. години, ангажовање адвоката обезбедила је и невладина организација Астра у четири случаја. Четири жртве трговине људима (међу којима су три детета) добиле су бесплатну адвокатску помоћ ангажовањем адвоката од стране суда.

197. **ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да донесу мере којима се жртвама трговине људима омогућава да остваре накнаду штете, а посебно:**

- **да обезбеде то да се жртве трговине људима систематски, на језику који разумеју, информишу о праву да захтевају накнаду штете и поступцима за његово остваривање;**
- **да омогуће жртвама трговине људима да остварују право на накнаду штете тако што ће им омогућити делотворан приступ правној помоћи, градити капацитете правне струке да пружа подршку жртвама у подношењу захтева за накнаду штете и укључити питање накнаде штете у постојеће програме стручног усавршавања службеника органа унутрашњих послова и правосуђа;**
- **да омогуће жртвама трговине људима које су отишле из Републике Србије да подносе захтеве за накнаду штете.**

198. **Осим тога, с обзиром на чињеницу да ниједна жртва трговине људима није остварила накнаду штете од учинилаца, ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да успоставе државни програм накнаде штете, који би био доступан жртвама трговине људима без обзира на држављанство и статус у погледу боравка.**

ђ. Репатријација и повратак жртава

199. Чланом 16. Конвенције утврђена је обавеза страна уговорница да успоставе програме репатријације оријентисане ка избегавању поновне виктимизације, у које су укључене одговарајуће домаће или међународне институције и невладине организације, као и да се максимално заложе за реинтеграцију жртава у друштво државе у коју се враћају. Стране уговорнице су дужне и да жртвама трговине људима ставе на располагање податке за ступање у контакт са организацијама које им могу помоћи у држави у коју се враћају, попут органа унутрашњих послова, невладиних организација, правних стручњака и служби за социјалну заштиту. Повратак жртава трговине људима, ако је могуће, треба да буде добровољан и треба га реализовати уз дужно поштовање права, безбедности и достојанства лица о ком је реч, као и статуса евентуалних правних поступака везаних за чињеницу да је то лице жртва трговине људима. Осим тога, жртва не може да буде враћена у случају да би такав поступак био у супротности са обавезама државе у погледу међународне заштите, које се признају чланом 40. став 4. Конвенције.

200. У складу са Стандардним оперативним поступцима приликом идентификације и упућивања жртава трговине људима (видети тачку 147), за безбедан повратак жртава надлежна је Служба за координацију заштите жртава трговине људима. Служба успоставља контакте са одговарајућим институцијама у држави која упућује жртву и захтева потребне процене (од полиције – безбедносну процену; од центра за социјални рад – процену тога да ли се жртва може вратити у своју породицу; ако то није случај, проналази се одговарајући смештај за жртву и припремају се други облици помоћи који жртви могу бити потребни, у зависности од њеног психолошког и физичког здравственог стања). По прихвату жртве и информисању о њеним правима, она се упућује другим пружаоцима услуга (државним институцијама или невладиним организацијама).

201. Када је реч о сарадњи са другим државама у погледу припреме за репатријацију страних држављана идентификованих као жртве трговине људима на територији Републике Србије, поступак је сличан. Ступа се у контакт са конзулатом државе порекла и представником организације која пружа помоћ у држави порекла, и обезбеђује се то да неко дочека жртву трговине људима на аеродрому односно граничном прелазу, као и да буде обезбеђен смештај, ако је то потребно.

202. После оснивања Центра за заштиту жртава трговине људима у јуну 2012. године, њему је дата надлежност за репатријацију и повратак жртава трговине људима, као што је предвиђено чланом 7. нацрта Правилника о минималним стандардима заштите жртава трговине људима у социјалној заштити. Према Правилнику, процену ризика за повратак жртве у Србију врше надлежни центар за социјални рад, Центар за заштиту жртава трговине људима и Министарство унутрашњих послова. Центар за социјални рад, у сарадњи са одговарајућим службама у другим државама, процењује факторе ризика који се тичу породице и личности жртве. Безбедносна процена Министарства унутрашњих послова је неопходна. Сви учесници се укључују у процес посредством надлежних министарстава или конзулата/амбасада и ступа се у директни контакт са организацијама у држави у којој се жртва налази. У државама у којима постоји национални координатор, први контакт се најчешће остварује преко канцеларије националног координатора. Када је жртва трговине људима дете, одлуку о повратку у државу порекла доносе родитељи детета или старатељ, у сарадњи са Центром за заштиту жртава трговине људима. Родитељи детета се процењују да би се утврдило да нису одговорни за трговину људима и да имају адекватне родитељске капацитете. У процес доношења одлуке увек је укључено дете жртва трговине људима, уз поштовање његових права и развојних карактеристика. Процес доношења одлуке је исти и када је жртва страни држављанин.

203. **ГРЕТА сматра да државни органи Републике Србије треба да предузму даље кораке да обезбеде то да се повратак жртава трговине људима реализује уз дужно поштовање права, безбедности и достојанства лица о ком је реч, као и статуса правних поступака; то подразумева заштиту од одмазде и повратка истих лица у ланац трговине људима.**

4. Спровођење мера које се односе на материјално кривично право, истрагу, кривично гоњење и процесно право у Републици Србији

а. Материјално кривично право

204. На основу члана 18. Конвенције, стране уговорнице су обавезне да трговину људима, када се врши намерно, утврде као кривично дело. Даље, Конвенција налаже странама уговорницама да размотре предузимање мера да коришћење услуга које су предмет експлоатације када корисник зна да је реч о жртви трговине људима утврде као кривично дело (члан 19.). Осим тога, фалсификовање путне или личне исправе, њено одузимање, скривање или уништавање, као и прибављање или обезбеђивање, када се врше намерно и у сврху омогућавања трговине људима, такође треба да буду утврђени као кривична дела (члан 20.).

205. Чланом 388. став 1. Кривичног законика Републике Србије (видети тачку 51.) предвиђена је казна затвора од три до 12 година за основни облик кривичног дела трговина људима. Осим тога, на основу члана 389. Кривичног законика, трговина малолетним лицима ради усвојења кажњива је затвором од једне до пет година. Треба поменути и члан 390. Кривичног законика, којим је за заснивање „ропског или њему сличног односа" прописана казна затвора од једне до десет година.

206. Отежавајуће околности предвиђене чланом 388. ст. 3, 4, 5, 6. и 7. Кривичног законика обухватају трговину децом (казна затвора од најмање пет година), наступање тешке телесне повреде услед трговине људима (казна затвор од пет до 15 година), наступање смрти једног или више лица услед трговине људима (казна затвора од најмање десет година), понављање кривичног дела трговине људима или извршење кривичног дела од стране групе лица (казна затвора од најмање пет година) и трговину људима од стране организоване групе (казна затвора од најмање десет година). Међутим, у тексту члана 388. Кривичног законика недостају две отежавајуће околности предвиђене Конвенцијом: када кривично дело изврши јавни функционер у обављању дужности и када се намерно или из тешког немара угрожава живот жртве. Државни органи Републике Србије су навели да када је кривично дело трговине људима извршено од стране јавног функционера у обављању дужности, функционер би одговарао за два кривична дела: кривично дело трговине људима из члана 388. и кривично дело злоупотребе службеног положаја из члана 359. Кривичног законика. Отежавајуће околности су уопштено регулисане чланом 54. Кривичног законика, који омогућава суду да у сваком конкретном предмету процењује да ли на страни окривљеног стоје и неке друге олакшавајуће или отежавајуће околности. Осим тога, у члану 388. став 4. Кривичног законика, предвиђено је као квалификован облик кривичног дела трговине људима то да је услед извршења тог кривичног дела наступила тешка телесна повреда неког лица. Тешка телесна повреда, на основу члана 121. став 2. Кривичног законика, подразумева и нарушавање здравља оштећеног тако да је услед тога дошло до опасности по његов живот. Стога, одредба члана 388. став 4. Кривичног законика обухвата и угрожавање живота жртве прописано Конвенцијом, било намерно било из тешког немара.

207. Судови у Републици Србији имају могућност да у одмеравању казне за кривично дело трговине људима узму у обзир раније осуђујуће пресуде изречене учиниоцу. Чланом 54. Кривичног законика о општим правилима одмеравања казне прописано је да суд одмерава казну у границама које су законом прописане за то дело, имајући у виду сврху кажњавања и узимајући у обзир све олакшавајуће и отежавајуће околности. Према државним органима Републике Србије, у примени ове одредбе, судови узимају претходне осуђујуће пресуде као отежавајуће околности, што доводи до изрицања строже казне. Судови могу да траже податке о ранијем кривичном гоњењу из других држава на основу Закона о међународној правној помоћи у кривичним стварима, као и међународних споразума о томе које је Република Србија потписала.

208. Као што је наведено у тачки 120., чланом 388. став 8. Кривичног законика коришћење услуга жртве трговине људима утврђено је као кривично дело када корисник услуга зна да је реч о жртви трговине људима. ГРЕТА поздравља уношење ове одредбе у законодавство Републике Србије. Предвиђена је казна затвора од шест месеци до пет година (а у случају да је жртва дете, од једне до осам година затвора). Током посете ради евалуације, делегација ГРЕТА упозната је са новијим случајем у Смедереву (операција „Фењер"), у ком је било речи о сексуалној експлоатацији 12 лица (седам жена и пет девојчица) које су врбовали таксисти; у јануару 2013. године, против 16 лица су поднете кривичне пријаве за кривично дело из члана 388. став 8. Кривичног законика. Током поступка идентификације, за тих седам жена утврђено је да нису жртве трговине људима и против таксиста су поднете кривичне пријаве за кривично дело из члана 184. Кривичног законика (посредовање у вршењу проституције). Само једна особа је прихватила сарадњу са Центром за заштиту жртава трговине људима и подршку. Свих пет девојчица идентификовано је као жртве трговине људима. За сваку од жртава, надлежни центар за социјални рад у Смедереву сачинио је план услуга уз учешће Центра за заштиту жртава трговине људима и невладине организације Астра.

209. Задржавање личних исправа у сврху омогућавања трговине људима наведено је као једна од радњи у дефиницији кривичног дела трговине људима из члана 388. Кривичног законика. Међутим, чини се да друге радње наведене у члану 20. Конвенције (одузимање, скривање, оштећење или уништавање путне или личне исправе другог лица намерно и у сврху омогућавања трговине људима) нису утврђене као кривична дела. Државни органи Републике Србије навели су да те радње нису утврђене као кривична дела којима се омогућава трговина људима, али да их судови у пракси подводе под задржавање личних исправа и стварање односа зависности и тешких прилика другога, што су законом предвиђени облици извршења кривичног дела. Члановима 355. и 357. Кривичног законика утврђена су кривична дела: фалсификовање исправе и фалсификовање јавне исправе, у којима се као радње извршења наводе и прављење или преиначење исправе у намери да се употреби као права, односно употреба и набављање лажне исправе, као и уништавање, оштећење или прикривање службене исправе. Ако су наведена дела извршена у намери трговине људима, учинилац би, поред тих дела, одговарао и за кривично дело трговине људима.

210. Закон о одговорности правних лица за кривична дела из 2008. године обухвата и трговину људима, а примењује се на домаћа и страна правна лица која одговарају за кривична дела у Републици Србији, на страна правна лица која изврше кривично дело у иностранству на штету Републике Србије, њеног држављанина или домаћег правног лица, као и на домаћа правна лица која изврше кривично дело у иностранству. На основу члана 13. тог закона, санкције које се могу изрећи јесу новчана казна и престанак правног лица. Осим тога, Законом су предвиђене и забрана обављања делатности и послова, одузимање предмета и јавно објављивање пресуде. **ГРЕТА би желела да буде обавештена да ли је иједно правно лице осуђено за кривична дела у вези са трговином људима.**

б. Некажњавање жртава трговине људима

211. На основу члана 26. Конвенције, стране уговорнице треба да предвиде могућност неизрицања казни жртвама трговине људима за учешће у незаконитим активностима у оној мери у којој су биле присиљене на то.

212. Законодавство Републике Србије не садржи изричиту одредбу о некажњавању жртава трговине људима. Према државним органима Републике Србије, одредбом члана 14. став 2. Кривичног законика установљено је опште начело да нема кривичног дела без противправности или кривице, без обзира на постојање елемената кривичног дела. Осим тога, чланом 21. Кривичног законика утврђено је да се дело извршено под дејством неодољиве силе не сматра кривичним делом, док се за извршење кривичног дела под дејством силе која није неодољива могу узети у обзир олакшавајуће околности, на основу којих се може изрећи блажа казна. На основу члана 236. Законика о кривичном поступку, јавни тужилац може да одложи кривично гоњење за кривично дело за које је предвиђена казна затвора до три године, а уз одобрење суда, за кривично дело за које је предвиђена казна затвора од три до пет година.

213. Даље, чланом 15. Закона о прекршајима прописано је да нема прекршаја ако је радња прописана као прекршај учињена под утицајем силе или претње. Треба поменути и члан 71. Упутства о спровођењу Закона о странцима, у ком је утврђено да, ако је жртва трговине људима незаконито ушла у Републику Србију или ако је њен боравак незаконит, надлежни орган је дужан да утврди све чињенице и околности које искључују или умањују кривичну или управну одговорност жртве трговине људима. Центар за заштиту жртава трговине људима располаже информацијама о три жртве трговине људима које су незаконито ушле у Републику Србију од 2. јула 2012. године. У два случаја није покретан прекршајни поступак. У једном случају, покренут је прекршајни поступак на основу Закона о странцима и Закона о прекршајима, донета је окривљујућа пресуда и изречена је најблажа санкција (опомена).

214. **ГРЕТА сматра да државни органи Републике Србије, ради унапређења примене одредбе Конвенције о некажњавању, треба да предузму законодавне мере којима се омогућава неизрицање казни жртвама трговине људима за учешће у незаконитим активностима, у мери у којој су биле присиљене на то, као и да јавним тужиоцима издају смернице о корацима које треба предузети у гоњењу осумњичених за које постоји могућност да су жртве трговине људима.**

в. Истраге, кривично гоњење и процесно право

215. Један од циљева Конвенције јесте да обезбеди ефикасну истрагу и кривично гоњење за кривично дело трговине људима (члан 1. став 1. тачка б). У том контексту, стране уговорнице су обавезне да међусобно сарађују у погледу истрага или кривичних поступака у вези са трговином људима (члан 32.). Осим тога, Конвенцијом је утврђено да истрага или гоњење за кривично дело трговине људима не треба да зависи од пријаве жртве, као и да удружења или невладине организације чији је циљ сузбијање трговине људима или заштита људских права треба да имају могућност да жртвама пружају помоћ и подршку током кривичног поступка, у складу са условима утврђеним домаћим правом и уз пристанак жртве (члан 27.).

216. У Републици Србији, истрагу за кривично дело трговине људима по службеној дужности отвара јавни тужилац или полиција на захтев тужиоца. Ако тужилац закључи да нема основа за кривично гоњење, он о томе у року од осам дана обавештава оштећеног, уз обавештење да оштећени може да преузме гоњење по приватној тужби. Суд поступа на исти начин ако одлучи да обустави поступак на основу чињенице да је јавни тужилац одустао од гоњења.

217. Међу јавним тужилаштвима[39] постоје два тужилаштва посебне надлежности: Тужилаштво за организовани криминал (које се бави тероризмом и другим облицима организованог криминала, укључујући трговину људима) и Тужилаштво за ратне злочине; оба имају седиште у Београду, али су надлежна на територији целе државе. ГРЕТА је обавештена да је Тужилаштво за организовани криминал у последње три године водило само два предмета трговине људима, јер у велику већину предмета трговине људима нису биле укључене организоване криминалне групе.

218. Према високим полицијским службеницима са којима се делегација састала током своје посете, полиција Републике Србије је усвојила проактиван приступ сузбијању трговине људима. Делегација ГРЕТА је упозната са више примера полицијских истрага које су довеле до осуђујућих пресуда за трговину људима. Међутим, према невладиним организацијама, потребан је проактивнији приступ полиције, како у погледу трговине људима ради сексуалне експлоатације (према наводима, током 2012. године није спроведена ниједна рација), тако и у погледу других облика експлоатације. Према државним органима Републике Србије, полицијски службеници, а нарочито они из специјализованих полицијских јединица за сузбијање трговине људима, спроводе сталне активности контроле „угоститељско-туристичких“ објеката с циљем откривања потенцијалних случајева трговине људима и идентификовања потенцијалних жртава, са акцентом на контроли хотела и ноћних клубова.

[39] Јавна тужилаштва јесу: Републичко јавно тужилаштво, апелациона јавна тужилаштва, виша јавна тужилаштва, основна јавна тужилаштва и јавна тужилаштва посебне надлежности.

219. ГРЕТА је обавештена да истрагу предмета трговине људима често спроводе заједнички тимови у које су укључени специјализовани полицијски службеници из Управе граничне полиције и Управе криминалистичке полиције. Коришћење посебних доказних радњи уређено је чланом 161. новог Законика о кривичном поступку, којим су прописане следеће радње: тајни надзор комуникације, тајно праћење и снимање, симуловани послови, рачунарско претраживање података, контролисана испорука и прикривени иследник. Чланом 161. новог Законика о кривичном поступку утврђен је списак кривичних дела у односу на која се посебне доказне радње могу одредити; трговина људима се налази међу тим кривичним делима. Када је у питању кривично дело трговине људима, посебне доказне радње се могу одредити и у случају када кривично дело није извршила организована криминална група, осим прикривеног иследника, који се може одредити само за кривична дела за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности.

220. Чланом 91. Кривичног законика забрањује се задржавање имовинске користи стечене кривичним делом, а чланом 92. Кривичног законика утврђени су услови и начин одузимања имовинске користи. Осим тога, Законом о одузимању имовине проистекле из кривичног дела утврђени су услови, поступак и органи надлежни за откривање и одузимање имовине проистекле из кривичног дела, укључујући и кривично дело трговине људима. У оквиру Управе криминалистичке полиције постоји Јединица за финансијске истраге, а финансијска истрага је обавезна у предметима организованог криминала. Тужилаштво може да поднесе захтев за неодложно привремено одузимање и забрану располагања имовином. Државни органи Републике Србије навели су да је до сада донето само једно решење у предмету непосредно повезаном са трговином људима: 2010. године, привремено је одузета имовина решењем Вишег суда у Новом Саду у предмету „Ђурић“. **ГРЕТА сматра да државни органи Републике Србије треба да предузму кораке да гарантују делотворну примену законских одредаба о одузимању имовине од трговаца људима.**

221. Према статистичким подацима добијеним од државних органа Републике Србије, број покренутих кривичних поступака за трговину људима износио је 56 у 2009, 68 у 2010. години и 48 у 2011. години. Број осуђујућих пресуда био је 26 у 2010. и 63 у 2011. години, а казне затвора кретале су се од шест месеци до десет година. Када је реч о 2012. години, ГРЕТА је обавештена да је поднето 36 кривичних пријава за трговину људима против 68 наводних учинилаца на штету 63 жртве (међу којима је 28 деце). Сви наводни учиниоци осим једног су држављани Републике Србије. Када је реч о жртвама, њих 58 су држављани Републике Србије, а остали су из Републике Црне Горе (једна жртва), Босне и Херцеговине (једна жртва) и Републике Молдавије (једна жртва), а две су лица без држављанства. Већина жртава (њих 42) била је изложена трговини људима ради сексуалне експлоатације.

222. ГРЕТА је обавештена о два случаја трговине људима у које су били умешани полицијски службеници који су злоупотребљавали свој положај: један из 2007. године, који се односио на вербовање младих жена ради сексуалне експлоатације у Новом Пазару, и један из 2011. године у Сомбору. Према наводима, полицијски службеници су у оба случаја осуђени.

223. Током посете Републици Србији, делегација ГРЕТА је тражила информације о случају „SerbAz", који се односио на наводну трговину мушкарцима из Босне и Херцеговине, Републике Србије и Бивше Југословенске Републике Македоније у Азербејџану. Лица о којима је реч ангажовало је привредно друштво SerbAz Project Design and Construction LLC (регистровано у Холандији и Азербејџану) као грађевинске раднике. Према извештају невладине организације Астра, лицима о којима је реч одузети су пасоши по доласку у Азербејџан, била су смештена у лошим условима и нису им исплаћене зараде. Делегација ГРЕТА је обавештена да је Служба за координацију заштите жртава трговине људима 22. октобра 2009. године од полиције добила информације о случају „SerbAz". Дана 3. новембра 2009. године, са шесторицом држављана Републике Србије обављени су идентификациони разговори, они су добили статус жртве радне експлоатације, али су одбили даљу помоћ и подршку. У новембру 2009. године, Министарство спољних послова успоставило је контакт са Министарством иностраних послова Азербејџана и наложило једном званичнику Амбасаде Републике Србије у Турској да отпутује у Азербејџан и утврди статус држављана Републике Србије. Добијена је информација да су они добро, да је са Министарством омладине и спорта Азербејџана договорена исплата заосталих зарада, да су услови становања промењени и да су радницима исправе биле доступне у седишту привредног друштва. Полиција Републике Србије обавила је разговоре са око 19 лица у вези са овим случајем и затражила помоћ од Интерпола, Азербејџана и Босне и Херцеговине, али на крају није потврђено да је реч о случају трговине људима и гоњење је обустављено.

224. **Иако поздравља напоре органа унутрашњих послова и правосуђа ка сузбијању трговине људима у Републици Србији, ГРЕТА позива државне органе Републике Србије да раде на даљем усавршавању и специјализацији истражних органа, тужилаца и судија да би обезбедили делотворну истрагу и гоњење за кривична дела трговине људима, што ће имати као резултат сразмерне санкције које одвраћају од извршења кривичног дела.**

г. Заштита жртава и сведока

225. На основу члана 28. Конвенције, стране уговорнице треба да предузму мере да обезбеде делотворну и одговарајућу заштиту од могуће одмазде или застрашивања, посебно током и након истраге и кривичног гоњења учинилаца. Та заштита може да има различите облике (физичка заштита, пресељење, промена идентитета и друго), а пружа се жртвама трговине људима, лицима која је пријаве или на други начин сарађују са истражним органима или органима гоњења, сведоцима који дају исказ и, по потреби, члановима породице наведених лица. Осим тога, члан 30. Конвенције садржи одредбу која обавезује стране уговорнице да предузму мере за заштиту приватности и идентитета жртава и да се старају о њиховој безбедности и заштити од застрашивања у току судског поступка, што укључује и посебне мере заштите деце жртава трговине људима.

226. У складу са чланом 66. Законика о кривичном поступку, представници невладиних организација и организација за подршку жртвама могу да учествују у кривичном поступку на основу пуномоћја оштећеног ако је поступак јаван. Законом о Програму заштите учесника у кривичном поступку утврђени су услови и поступак пружања заштите и помоћи учесницима у кривичном поступку (осумњиченима, окривљенима, сведоцима сарадницима, сведоцима, оштећенима, вештацима и стручним лицима) и њима блиским лицима која су услед давања исказа или обавештења значајних за доказивање у кривичном поступку изложена опасности по живот, здравље, физички интегритет, слободу или имовину.

227. Осим тога, на основу члана 109. Законика о кривичном поступку, суд обезбеђује заштиту сведока или оштећених од вербалног вређања, претњи и било које врсте угрожавања безбедности. На предлог председника претресног већа, судије за претходни поступак или јавног тужиоца, може се захтевати примена мера посебне заштите. Ако постоје околности које указују да би сведок давањем исказа или одговором на поједина питања себе или себи блиска лица изложио опасности по живот, здравље, слободу или имовину већег обима, посебно у случају кривичних дела организованог криминала, корупције и других тешких кривичних дела, укључујући трговину људима, суд том сведоку може решењем да одреди статус заштићеног сведока, што би омогућило његово испитивање без откривања његовог идентитета и пружање мера физичке заштите током поступка. Заштита оштећених предвиђена је чланом 337. став 1. Кривичног законика, којим је утврђено да се садржина записника о исказу сведока може прочитати, ако суд тако одлучи, у случају да је долазак испитаних лица пред суд немогућ или отежан због старости, болести или других важних разлога.

228. Посебне мере заштите малолетних лица у својству оштећених у кривичном поступку предвиђене су Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. Конкретно, тим законом је утврђено да се малолетни оштећени само у изузетним случајевима може саслушати више од два пута и да се то саслушање може водити без присуства других учесника у поступку тако што се питања постављају посредством судије, психолога, педагога или другог стручног лица. Ако је сведок који се испитује малолетно лице у посебно тешком емоционалном стању, није дозвољено да има визуелни контакт са окривљеним. Малолетно лице мора да има пуномоћника од првог саслушања окривљеног.

229. Као што је утврђено чланом 103. новог Законика о кривичном поступку, сведоку који је, с обзиром на узраст, животно искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу, начин или последице извршеног кривичног дела, односно друге околности случаја посебно осетљив, орган поступка може по службеној дужности, на захтев странака или самог сведока, одредити статус посебно осетљивог сведока. Решење о одређивању статуса посебно осетљивог сведока доноси јавни тужилац, председник већа или судија појединац.

230. Дана 1. маја 2012. године, Министарство правде је донело Посебан протокол о поступању правосудних органа у заштити лица која су жртве трговине људима у Републици Србији, чији је циљ подизање свести судија, тужилаца и других правних стручњака о трговини људима и њеним ефектима на жртве. Протокол садржи детаљне смернице о препознавању, откривању и доказивању кривичних дела трговине људима, врстама истрага, методама прикупљања и размене обавештајних података, жртвама у кривичном поступку и збрињавању жртава.

231. ГРЕТА са задовољством констатује постојеће законске мере којима се обезбеђује заштита жртава и сведока током поступака у вези са трговином људима. Међутим, нема информација о практичној примени постојећих мера заштите нити о броју предмета у којима су одређене такве мере. Више студија[40] сугерише да постоје значајни недостаци у примени законских одредаба, попут непостојања заштите од претњи од стране окривљених и њихових сродника, недовољне заштите идентитета посебно осетљивих сведока, поновљеног испитивања жртава на рочиштима, често одлагање рочишта због злонамерног непојављивања окривљених у поступцима. Осим тога, ГРЕТА је забринута због праксе непосредног суочавања жртава трговине људима са претпостављеним трговцима људима на рочиштима (тј. унакрсног испитивања жртава од стране трговаца људима на суду). С тим у вези треба поменути Препоруку број R(97) 13 Комитета министара Савета Европе која се односи на застрашивање сведока и права одбране, којом је установљен скуп начела као смернице за домаће законодавство и која садржи списак мера које могу да помогну у заштити интереса како самих сведока, тако и кривичноправног система, уз гарантовање одговарајућих могућности да одбрана оствари своја права у кривичном поступку.

---

40 „Свеобухватна студија о кривичноправном систему и судској пракси у области борбе против трговине људима у Србији", настала у оквирима Заједничког програма 2011. године; „Положај жртава трговине људима у судском поступку – анализа правосудне праксе кроз праћење суђења и судске пресуде 2012.", коју је објавила невладина организација Астра 2012. године; Сузбијање трговине људима – добре праксе: приручник за институције.

232. **ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да у потпуности користе доступне мере за заштиту жртава и сведока трговине људима и да предузимају додатне мере како би им обезбедили одговарајућу заштиту од потенцијалне одмазде или застрашивања током судског поступка, укључујући и преиспитивање праксе непосредног суочавања жртава на суду са лицима за која се сумња да су трговци људима.**

233. **ГРЕТА сматра и да државни органи Републике Србије треба да обезбеде то да деци жртвама трговине људима буде пружена посебна заштита, узимајући у обзир најбоље интересе детета.**

5. Закључне примедбе

234. ГРЕТА поздравља кораке које су државни органи Републике Србије предузели ради сузбијања трговине људима и подршке жртвама, путем израде свеобухватног законодавног и стратешког оквира и успостављања специјализованих структура. Нагласак на обуци одговарајућих стручних радника, напори ка подизању свести и смањивању подложности становништва ризику од трговине људима и мултидисциплинарни приступ идентификацији жртава представљају позитивне карактеристике рада Републике Србије на сузбијању трговине људима. Штавише, ГРЕТА поздравља независну евалуацију спровођења претходног Националног акционог плана и учешће цивилног друштва у изради нове Националне стратегије и Акционог плана.

235. Међутим, ГРЕТА скреће пажњу на потребу да се постојеће мере сузбијања трговине људима прилагоде ради снажнијег деловања против трговине људима ради радне експлоатације и да се решава проблем посебне подложности деце ризику од трговине људима. Треба предузети додатне мере за дестимулисање потражње за услугама жртава трговине људима, у било ком облику експлоатације, у партнерству са приватним сектором и цивилним друштвом. За спровођење нове Националне стратегије биће неопходно обезбедити финансијска средства из републичког буџета.

236. Преостаје неколико изазова које треба решавати законодавним, стратешким или практичним мерама да би се испунили захтеви приступа заснованог на људским правима и оријентисаног ка жртвама, који сама Конвенција следи. На државним органима је да обезбеде то да све жртве трговине људима буду правилно идентификоване и да имају могућност да користе мере помоћи предвиђене Конвенцијом и законима Републике Србије. Осим тога, и поред тога што постоје законске могућности за одобравање периода за опоравак и размишљање, издавање одобрења боравка и доделу накнаде штете жртвама трговине људима, државни органи треба да обезбеде делотворну могућност остваривања тих права.

237. Јачање заштите жртава и сведока трговине људима од могуће одмазде или застрашивања у току истраге и судског поступка представља још једну област у којој је потребно предузети додатне мере да би се у потпуности применио приступ заснован на људским правима и оријентисан ка жртвама, који Конвенција промовише.

238. Сви стручни радници који могу да дођу у контакт са жртвама трговине људима, укључујући службенике органа унутрашњих послова, тужиоце, судије, инспекторе рада, социјалне и здравствене раднике, треба да се континуирано информишу и едукују о потреби да у деловању против трговине људима примењују приступ заснован на људским правима, у складу са Конвенцијом и судском праксом Европског суда за људска права.

239. ГРЕТА позива државне органе Републике Србије да је редовно обавештавају о дешавањима у спровођењу Конвенције и с нестрпљењем очекује наставак добре сарадње у даљем раду на остваривању сврхе Конвенције.

Прилог I: Списак предлога ГРЕТА

Националне стратегије и акциони планови

1. ГРЕТА позива власти Републике Србије да уведу борбу против трговине људима у наредну националну стратегију за младе.

Дефиниција „трговине људима"

2. ГРЕТА сматра да би Република Србија требало да прошири опсег члана 389. КЗ и у њега уведе особе старости до 18 година, у складу са Конвенцијом која сваку особу млађу од 18 година сматра дететом.

Свеобухватни приступ и координација

3. ГРЕТА позива државне органе Републике Србије да наставе развој координације између државних органа и организација цивилног друштва које се баве борбом против трговине људима и да обезбеде учешће НВО у планирању и спровођењу националне политике. Потребно је подстаћи даље склапање меморандума о разумевању између државних органа и надлежних НВО.

4. ГРЕТА сматра да државни органи Републике Србије треба да успоставе посебно радно место „Национални координатор" подржано од стране посебне канцеларије која је у сразмери са величином и обимом задатака, да би овај орган могао да ефикасно обавља свој мандат.

5. ГРЕТА такође сматра да би државни органи Републике Србије требало да предузимају даље кораке у обезбеђењу свеобухватности борбе против трговине људима на националном нивоу, а посебно:

- оснаже борбу против трговине људима у циљу радне експлоатације учешћем цивилног друштва, Инспекције рада, компанија, синдиката и агенција за запошљавање око заједничке платформе и унапређењем идентификације и помоћи жртвама радне експлоатације;
- већу пажњу посвете мерама за спречавање и заштиту које одговарају на специфичне ризике трговине људима којима су изложена деца, а посебно деца из социјално угрожених група, интерно расељена деца и малолетни страни држављани без пратње и осигурају да се најбољи интерес детета у потпуности узме у обзир.

6. Уз то, ГРЕТА позива државне органе Србије да размотре могућност оснивања независног Националног известиоца или неког другог механизма за праћење активности државних установа везаних за борбу против трговине људима (види члан 29, став 4 Конвенције и став 298. Извештаја са објашњењима).

Обука релевантних стручњака

7. ГРЕТА позива државне органе Републике Србије да наставе да унапређују знање и сензитивност надлежних професионалаца (укључујући полицијске службенике, социјалне раднике, професионалце који раде са децом, инспекторе рада, медицинско особље, јавне тужиоце, судије, медије и друге важне групе) о трговини људима и правима жртава. Програми обуке у будућности требало би да буду осмишљени са намером да унапреде знање и вештине надлежних професионалаца које би им омогућиле да препознају жртве, помогну им и заштите их, да омогуће накнаду за жртве и обезбеде кажњавање трговаца људима.

Прикупљање података и истраживање

8. ГРЕТА сматра да би власти Републике Србије требало да појачају размену статистичких података међу агенцијама надлежним за прикупљање различитих врста информација које се односе на трговину људима. То би требало да буде пропраћено свим потребним мерама којима ће се осигурати поштовање права на заштиту личних података особа на које се ти подаци односе. При разматрању трендова трговине људима у Србији, државни органи требало би да сарађују са НВО које пружају помоћ жртвама да би и те статистичке информације узели у обзир.

9. ГРЕТА позива државе органе Републике Србије да наставе да спроводе и финансирају истраживања везана за проблематику трговине људима као извора информација битног за евалуацију постојећих програма и планирање стратешких мера у будућности. Подручја где би добродошло више студија да би се добило више сазнања о размерама и трендовима трговине људима у Србији и о томе боље упознали креатори политика су трговина у сврху радне експлоатације, трговина децом и трговина унутар Србије.

Међународна сарадња

10. ГРЕТА позива државне органе Републике Србије да наставе да развијају међународну сарадњу у циљу даље борбе против трговине људима и пружања поможи жртвама.

Мере за подизање свести и обесхрабривање потражње

11. ГРЕТА сматра да би мере подизања свести у будућности морале бити осмишљене у светлу процена претходних мера и бити усмерене на уочене потребе. Иницијативе подизања свести требало би и даље да буду усмерене на угрожене групе и да обавештавају општу јавност о облицима трговине људима који су у порасту, попут радне експлоатације, принудног просјачења, принудно вршења кривичних дела и трговине људима унутар Србије.

12. Такође, ГРЕТА позива државне органе Републике Србије да уложе напоре у дестимулисање потражње за услугама жртава трговине људима, у било ком облику експлоатације, у партнерству са приватним сектором и цивилним друштвом.

Друштвене, економске и друге иницијативе за групе подложне ризику од трговине људима

13. ГРЕТА сматра да државни органи треба да наставе са развојем превентивног деловања путем циљаних мера социјалног и економског оснаживања.

14. ГРЕТА апелује[41] на државне органе Републике Србије да у Стратегију за унапређење положаја Рома у Републици Србији укључе мере за превенцију трговине људима ромске националности, као и да жртвама пруже помоћ и заштиту.

15. Поврх тога, ГРЕТА позива државне органе Републике Србије да наставе са предузимањем корака ка обезбеђивању уписа свих лица у матичне књиге рођених, с циљем превенције трговине људима и избегавања повратка истих лица у ланац трговине људима.

Мере за спречавање трговине људима на граници и мере за омогућавање легалних миграција

16. ГРЕТА сматра да би државни органи Републике Србије требало да уложе додатне напоре ради:

– откривања случајева трговине људима у контексту граничне контроле;

[41] Напомена стручне редактуре превода Извештаја: У оригиналу на енглеском "**urges**". На састанку у Стразбуру 17.09.2013. године, од стране председника ГРЕТА, дато је појашњење да се ради о најјачој примедби у Извештајима Савета Европе (апел, ургенција, захтев) и значи „***у сукобу сте са Конвенцијом и треба то да разрешите***".

– увођења контролне листе за утврђивање потенцијалних ризика у вези са трговином људима приликом подношења захтева за издавање виза.

Идентификација жртава трговине људима

17. ГРЕТА сматра да би државни органи Републике Србије требало да појачају напоре ка откривању могућих жртава трговине људима међу тражиоцима азила и да се постарају за њихово упућивање у Центар за заштиту жртава трговине људима ради званичне идентификације и пружања помоћи.

18. ГРЕТА сматра да државни органи Републике Србије треба да предузму додатне кораке да би обезбедили то да жртве трговине људима буду правилно идентификоване и да им се омогуће све мере помоћи и заштите предвиђене Конвенцијом. С тим циљем, државни органи Републике Србије треба:

– да подстичу укључивање више институција у идентификацију жртава, озваничавањем улоге и доприноса специјализованих невладиних организација и укључивањем других релевантних актера, попут инспектора рада, социјалних и здравствених радника;

– да службеницима који непосредно раде са овим лицима обезбеде оперативне индикаторе, упутства и инструменте које треба да користе у процесу идентификације; индикаторе треба редовно ажурирати тако да прате променљиву природу трговине људима;

– да предузимају проактивни приступ идентификацији жртава трговине људима ради радне експлоатације, подстицањем инспекцијског надзора у области рада у привредним гранама у којима постоји највећи ризик (на пример, пољопривреда, забава, услужни сектор, грађевинарство, рад у домаћинству);

– да поклањају више пажње идентификацији жртава трговине људима међу тражиоцима азила и страним малолетним лицима без пратње, као и да обезбеде додатну обуку запосленима који долазе у контакт са таквим лицима, те да информишу малолетна лица без пратње о ризицима које трговина људима носи.

Помоћ жртвама

19. ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да појачају напоре за пружање помоћи жртвама трговине људима, а посебно:

– да обезбеде то да све мере помоћи предвиђене законом буду гарантоване у пракси; када је пружање помоћи поверено невладиним организацијама у својству пружалаца услуга, држава има обавезу да обезбеди адекватно финансирање, као и квалитет услуга које пружају невладине организације;

– да обезбеде одговарајући и безбедан смештај, уз довољан број места за жртве трговине људима, укључујући и места за мушкарце и децу, у складу са проценом кретања трговине људима у Републици Србији;

– да обезбеде то да доступне услуге буду прилагођене специфичним потребама жртава трговине људима, укључујући децу, као и да буду гарантовани минимални стандарди у случајевима када су жртве смештене у објектима који нису наменски пројектовани за такве жртве;

– да жртвама трговине људима гарантују могућност коришћења јавног система здравствене заштите;

– да омогуће реинтеграцију жртава трговине људима у друштво и спрече њихов повратак у ланац трговине људима тако што ће им пружити дугорочну помоћ, укључујући стручну обуку и приступ тржишту рада.

20. ГРЕТА, осим тога, позива државне органе да и даље обезбеђују редовну обуку свим стручним радницима задуженим за спровођење мера помоћи жртвама трговине људима.

Период за опоравак и размишљање

21. ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да преради законодавство да би обезбедили то да период за опоравак и размишљање предвиђен чланом 13. Конвенције буде изричито дефинисан законом и да у том периоду буду доступне све мере заштите и помоћи предвиђене чланом 12. ст. 1. и 2. Конвенције. Треба јасно утврдити да период за опоравак и размишљање није условљен сарадњом жртве са органима унутрашњих послова и правосуђа.

Одобрења боравка

22. ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да жртвама трговине људима пруже могућност да у потпуности користе право на добијање одобрења боравка чија се важност може продужити, посебно у случајевима када оне не могу да сарађују са државним органима.

Накнада и правна заштита

23. ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да донесу мере којима се жртвама трговине људима омогућава да остваре накнаду штете, а посебно:

– да обезбеде то да се жртве трговине људима систематски, на језику који разумеју, информишу о праву да захтевају накнаду штете и поступцима за његово остваривање;

– да омогуће жртвама трговине људима да остварују право на накнаду штете тако што ће им омогућити делотворан приступ правној помоћи, градити капацитете правне струке да пружа подршку жртвама у подношењу захтева за накнаду штете и укључити питање накнаде штете у постојеће програме стручног усавршавања службеника органа унутрашњих послова и правосуђа;

– да омогуће жртвама трговине људима које су отишле из Републике Србије да подносе захтеве за накнаду штете.

24. Осим тога, с обзиром на чињеницу да ниједна жртва трговине људима није остварила накнаду штете од учинилаца, ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да успоставе државни програм накнаде штете, који би био доступан жртвама трговине људима без обзира на држављанство и статус у погледу боравка.

Репатријација и повратак жртава

25. ГРЕТА сматра да државни органи Републике Србије треба да предузму даље кораке да обезбеде то да се повратак жртава трговине људима реализује уз дужно поштовање права, безбедности и достојанства лица о ком је реч, као и статуса правних поступака; то подразумева заштиту од одмазде и повратка истих лица у трговину људима.

Некажњавања жртава трговине људима

26. ГРЕТА сматра да државни органи Републике Србије, ради унапређења примене одредбе Конвенције о некажњавању, треба да предузму законодавне мере којима се омогућава неизрицање казни жртвама трговине људима за учешће у незаконитим активностима, у мери у којој су биле присиљене на то, као и да јавним тужиоцима издају смернице о корацима које треба предузети у гоњењу осумњичених за које постоји могућност да су жртве трговине људима.

Истраге, кривично гоњење и процесно право

27. ГРЕТА сматра да државни органи Републике Србије треба да предузму кораке да гарантују делотворну примену законских одредаба о одузимању имовине од трговаца људима.

28. ГРЕТА позива државне органе Републике Србије да раде на даљем усавршавању и специјализацији истражних органа, тужилаца и судија да би обезбедили делотворну истрагу и гоњење за кривична дела трговине људима, што ће имати као резултат сразмерне санкције које одвраћају од извршења кривичног дела.

Заштита жртава и сведока

29. ГРЕТА апелује на државне органе Републике Србије да у потпуности користе доступне мере за заштиту жртава и сведока трговине људима и да предузимају додатне мере како би им обезбедили одговарајућу заштиту од потенцијалне одмазде или застрашивања током судског поступка, укључујући и преиспитивање праксе непосредног суочавања жртава на суду са лицима за која се сумња да су трговци људима.

30. ГРЕТА сматра и да државни органи Републике Србије треба да обезбеде то да деци жртвама трговине људима буде пружена посебна заштита, узимајући у обзир најбоље интересе детета.

Прилог II: Списак државних органа, међувладиних организација и организација цивилног друштва са којима је ГРЕТА одржала консултације

Јавне институције

– Министарство унутрашњих послова
  - Г. Вања Вукић, државни секретар
  - Г. Владимир Божовић, државни секретар
  - Г. Милорад Вељовић, директор полиције
  - Г. Митар Ђурашковић, национални координатор за борбу против трговине људима
  - Управа граничне полиције
  - Управа криминалистичке полиције (Служба за борбу против организованог криминала)
  - Управа за управне послове
  - Биро за стратешко планирање
  - Биро за међународну сарадњу и европске интеграције
  - Полицијска управа за град Београд, Управа за странце, Одељење за сузбијање илегалних миграција и трговине људима
  - Полицијска управа Смедерево
  - Полицијска управа Нови Сад, Одељење пограничне полиције, за странце, сузбијање илегалних миграција и трговине људима

– Министарство рада, запошљавања и социјалне политике
  - Центар за заштиту жртава трговине људима
  - Центар за социјални рад у Новом Саду
  - Центар за социјални рад у Лесковцу
  - Завод за васпитање деце и омладине у Београду

– Министарство правде и државне управе

– Министарство спољних послова

– Министарство просвете, науке и технолошког развоја

– Министарство омладине и спорта

– Министарство здравља

– Инспекторат за рад

– Јавно тужилаштво

– Врховни касациони суд

– Виши суд у Новом Саду

– Канцеларија Заштитника грађана

– Народна скупштина Републике Србије

– Канцеларија за људска и мањинска права

– Канцеларија за сарадњу са цивилним друштвом

– Савет за равноправност полова и Управа за родну равноправност

– Правосудна академија

– Институт за судску медицину

– Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва

Међувладине организације

– Организација за европску безбедност и сарадњу

– Међународна организација за миграције

– Високи комесаријат Уједињених нација за избеглице

– Канцеларија Уједињених нација за борбу против дроге и криминала

– Заједнички програм Високог комесаријата Уједињених нација за избеглице, Међународне организације за миграције и Канцеларије Уједињених нација за борбу против дроге и криминала за борбу против трговине људима у Србији, под покровитељством Глобалне иницијативе Уједињених нација за борбу против трговине људима

Организације цивилног друштва

– Астра

– Атина

– Београдски центар за људска права

– Универзитет у Београду, Правни факултет

– Центар за интеграцију младих

– Новосадски хуманитарни центар

– Праксис

– Save the children

– Унија послодаваца Србије

– Црвени крст Србије

Коментари Владе
Следећи коментари не представљају део ГРЕТА анализе у вези са ситуацијом у Србији

ГРЕТА се ангажовала на изради првог нацрта извештаја у дијалогу са властима Србије. Бројни коментари власти су прихваћени и интегрисани у финалну верзију извештаја.

Конвенција захтева да „извештај и закључци ГРЕТА су јавни од тренутка њиховог усвајања, као и евентуалне примедбе односне стране уговорнице“. ГРЕТА је упутила свој коначни извештај српским властима 4. децембра 2013. године и позвала их да поднесу финале коментари. Коментари власти Србије, поднети 6. јануара 2014. године, приказани су у даљем тексту.

Влада Републике Србије
Министарство унутрашњих послова
Кабинет министра

01 Број: 419/12
Датум: 06. јануар 2014. године
Б е о г р а д

Савет Европе
Директорат за људска права и владавину права
Секретаријат Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима

С Т Р А З Б У Р

ПРЕДМЕТ: Финални коментари Републике Србије на Извештај који се односи на спровођење Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима

Власти Републике Србије примиле су завршни извештај који је припремила Група експерата за сузбијање трговине људима (ГРЕТА) о спровођењу Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима.

Сматрамо да је Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима један од најсавршенијих правних аката на плану промоције и заштите људских права и узор државама за активности на супротстављању трговини људима.

Желимо овом приликом да се захвалимо члановима делегације ГРЕТА који су посетили Републику Србију у априлу 2013. године, госпођи Катерини Левченко, господину Јан Ван Дујку, као и госпођи Петји Несторовој, извршном секретару Конвеције и господину Давиду Долидзеу, из Секретаријата Конвенције, на одличној сарадњи током посете.

Посебно се захваљујемо госпођи Несторовој на високом нивоу сарадње коју смо остварили од самог почетка сарадње са ГРЕТА – добијања и попуњавања Упитника у току 2012. године, припрема за посету, поступку коментарисања нацрта Извештаја и достављања потребних додатних података и информација. Похваљујемо професионалност, стручност и посвећеност Секретаријата Конвенције.

Такође, овом приликом захваљујемо се свим субјектима у Републици Србији, државним органима, институцијама, субјектима цивилног друштва и међународним организацијама, који учествују у супротстављању трговине људима, на конструктивном доприносу и сарадњи у сложеном процесу оцењивања примене Конвенције.

Размотрили смо Извештај ГРЕТА и овом приликом достављамо коментаре на поједине делове Извештаја, које су дале надлежне институције.

Уверени смо да ће Извештај ГРЕТА бити од великог значаја за даље јачање успостављеног система идентификације, пружања помоћи и заштите жртава трговине људима у Републици Србији и ми га прихватамо као добру смерницу за унапређење наших политика у области борбе против трговине људима.

Република Србија са задовољством очекује наставак конструктивне сарадње са ГРЕТА и у том циљу ће наставити да извештава Секретаријат Конвенције о активностима које се односе на спровођење Конвенције и препорука ГРЕТА.

МИНИСТАР УНУТРАШЊИХ ПОСЛОВА
ПРЕДСЕДНИК САВЕТА
ЗА БОРБУ ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Ивица Дачић

.....
Булевар Михајла Пупина 2, Нови Београд, Република Србија
Тел: +381 11 3148 363, факс +381 11 3148 358, e-mail: kabinet@mup.gov.rs

Финални коментари Републике Србије на Извештај који се односи на спровођење Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима

68. **Канцеларија за сарадњу са цивилним друштвом**

Канцеларија за сарадњу са цивилним друштвом је у септембру 2013. године припремила радни текст документа под називом **Смернице за учешће заинтересоване јавности у поступцима доношења прописа и аката,** који представља општи оквир за унапређење учешћа организација цивилног друштва и сарадње између органа јавне власти и заинтересоване јавности, као и почетни корак ка будућим изменама појединачних прописа и аката у наведеном смеру. Сврха Смерница је успостављање јасних критеријума и општих начела за сарадњу органа јавне управе и заинтересоване јавности у поступцима доношења прописа и аката ради обезбеђивања њихове делотворне и ефикасне примене.

Канцеларија је објавила текст овог документа на својој интернет страници (http://civilnodrustvo.gov.rs/vesti/kancelarija-predstavila-radni-tekst-smernica/) и друштвеним мрежама, у циљу упознавања заинтересоване јавности са предложеним решењима и позвала заинтересоване грађане и грађанке да упуте своје коментаре и сугестије чиме ће допринети побољшању предложених решења. **Јавна расправа** је била отворена у периоду од 23. септембра до 14. октобра 2013. године. У том периоду, организован је округли сто под називом „Представљање Смерница за учешће заинтересоване јавности у поступцима доношења прописа и аката“, коме је присуствовало 70 учесника из државне управе и организација цивилног друштва.

За време јавне расправе Канцеларији су стигли коментари од укупно 9 организација цивилног друштва, поред коментара који су добијени током округлог стола, а већина њих је инкорпорирана у унапређену верзију документа која је упућена у процедуру обједињеног мишљења. Чека се усвајање документа на Влади. По усвајању текста, финална верзија на енглеском језику ће бити објављена на интернет страници Канцеларије http://civilnodrustvo.gov.rs/en/documents/

69. и 74. **Министарство унутрашњих послова**

Са задовољством можемо констатовати да су организације цивилног друштва у великој мери укључене у планирање и спровођење националне политике у Републици Србији усмерене ка супротстављању свим облицима трговине људима. **Нацрти нове Националне Стратегије и првог пратећег акционог плана,** који су у финалној фази усвајања од стране Владе, **наставили су да јачају везу са организацијама цивилног друштва укључујући их равноправно у израду, примену и процену активности против трговине људима.**

Организације цивилног друштва ће равноправно учествововати у раду **Тима за имплементацију**, тако што ће **именовати пет представни-ка/ца организација цивилног друштва који/е се баве проблемом трговине људима.** Представнике бирају организације цивилног друштва у сарадњи са Канцеларијом за сарадњу са цивилним друштвом у року од три месеца од усвајања Стратегије о чему Канцеларија обавештава националног координатор-а/ку. Рад представника организација цивилног друштва у Тиму биће прецизиран *Пословником о раду Савета*.

Истовремено, организације цивилног друштва су равноправни носиоци активности у акционом плану где су именовани као партнери у колони одговорна институција и партнери.

У том смислу, наглашавамо и велики значај пројекта **"Локалне заједнице у борби против трговине људима**“, који се у Републици Србији реализује у сарадњи са организацијама цивилног друштва, где су Меморандуми о сарадњи потписани у 7 градова у Србији у току месеца октобра 2013. године, који се од 2007. године традиционално обележава као „Месец борбе против трговине људима“.

Меморандуми су потписани у Нишу, Новом Саду, Сремској Митровици, Краљеву, Крагујевцу, Врању и Суботици, где су успостављени локални тимови за заштиту жртава трговине људима и превенцију трговине људима. Тим поводом, 18 октобра 2013. године, у оквиру обележавања „Европског дана борбе против трговине људима“ у Скупштини града Ниша, одржана је централна конференција, којом приликом је усвојена „Декларација о борби против свих облика трговине људима“. Том приликом препоручено је свим градским локалним властима у Републици Србији да усвоје Декларацију. У прилогу Коментара, достављамо Декларацију о борби против свих облика трговине људима.

91. **Комесаријат за избеглице и миграције**

Комесаријат за избеглице и миграције од 2010. године обавља послове који се односе на израду и редовно ажурирање **Миграционог профила Републике Србије**. Израда и редовно ажурирање Миграционог профила је **значајан корак у изградњи механизама и система за прикупљање података о свим категоријама миграната.** Миграциони профил служи као **средство праћења миграционих токова и трендова у земљи** и на основу њега се успостављају и развијају механизми за прикупљање података о миграцији. Ажурира се сваке године и омогућава бољи увид у укупно стање миграција у земљи. Овај документ има за циљ да обезбеди надлежним органима у Републици Србији увид у релевантне миграционе трендове и последично омогући развој политика и усвајања потребних прописа у области управљања миграцијама.

У Миграционом профилу дат је годишњи преглед ситуације на пољу трговине људима у Републици Србији, са назнаком броја идентификованих жртава. Подаци су рашчлањени према држављанству, полу, старости, врсти експлоатације, утврђеном статусу жртве, броју пресуда против лица која су починила трговину људима и броју лица која су осуђена за кривично дело трговине људима. Нацрт Акционог плана за спровођење Стратегије за управљање миграцијама, за период од 2013. до 2014. године предвиђа израду **Уредбе о врсти података који се прикупљају, анализирају, обрађују, размењују, чувају и штите у оквиру Јединственог система и методама, динамици и техничким средствима која се у Јединственом систему примењују.**

127. **Министарство унутрашњих послова**

Закон о пребивалишту и боравишту грађана („Службени гласник РС“ број 87/11), објављен је у „Службеном гласнику РС“ 21.11.2011. године, а ступио је на снагу 29.11.2011. године, када се и отпочело са његовом применом.

145. **Министарство унутрашњих послова**

Што се тиче обрасца старих личних карти, напомињемо да, личне карте претходне гренерације у Републици Србији важе до рока наведеног у личној карти, а најдуже до 31. децембра 2016. године, у складу са Законом о изменама и допунама Закона о личној карти.

Лична карта издата на старом обрасцу има сигурносне елементе заштите, али исти нису у складу са европским стандардима по питању безбедности докумената (ICAO 9303, ISO, ISO/IEC 14443 и др.).

Стари образац личне карте штампан је од стране Народне банке Србије, Завода за израду новчаница и кованог новца, а мере преузимања и дистрибуције спроводиле су се по свим безбедоносним стандардима. Личне карте на старом обрасцу издавао је надлежни орган уз строго поштовање одредби Закона о личној карти, и исте се више не издају од прве половине 2012. године.

206. **Републичко јавно тужилаштво**

Одредбе наведених ставова (3,4,5,6 и 7) члана 388. Кривичног законика Републике Србије „Трговина људима“ **не представљају отежавајуће околности, већ квалификоване облике овог кривичног дела, за које су прописане строже казне**

212. **Републичко јавно тужилаштво**

Желимо да нагласимо да је у време посете експерата ГРЕТА (април 2013.) и давања коментара на нацрт Извештаја (август и септембар 2013.), важио Законик о кривичном поступку који је престао да важи почетком примене новог ЗКП ("Службени гласник РС" бр.72/11). Из тог разлога, коментари, који следе, превасходно се односе на сада важећа решења ради бољег разумевања механизама заштите оштећених лица (укључујући и жртве трговине људима) које пружа нови Законик о кривичном поступку.

Према сада важећем **Законику о кривичном поступку** (*ступио на правну снагу за сва кривична дела у Србији од 01.10.2013. године*), **одлагање кривичног гоњења** прописано је одредбом чл. 283. (јавни тужилац може одложити кривично гоњење за кривична дела за која је предвиђена новчана казна или казна затвора до пет година, ако осумњичени прихвати једну или више од следећих обавеза: 1) да отклони штетну последицу насталу извршењем кривичног дела или да накнади причињену штету; 2) да плати одређени новчани износ у корист хуманитарне организације, фонда или јавне установе; 3) да обави одређени друштвенокорисни или хуманитарни рад; 4) да испуни доспеле обавезе издржавања; 5) да се подвргне одвикавању од алкохола или опојних дрога; 6) да се подвргне психосоцијалном третману ради отклањања узрока насилничког понашања; 7) да изврши обавезу установљену правноснажном одлуком суда, односно поштује ограничење утврђено правноснажном судском одлуком.)

216. **Републичко јавно тужилаштво**

Приказано решење је према раније важећем Законику о кривичном поступку. Према сада важећем ЗКП, оштећени након одбачаја кривичне пријаве, обуставе истраге или одустанка јавног тужиоца од гоњења до потврђивања оптужнице, у смислу члана 51. има право приговора непосредно вишем јавном тужиоцу, а у случају одустанка јавног тужиоца од оптужбе, након потврђивања оптужнице, у смислу члана 52. оштећени има право да преузме гоњење и заступа оптужбу као супсидијарни тужилац,

227. **Републичко јавно тужилаштво**

Према сада важећем Законику о кривичном поступку, основна заштита сведока прописана је чланом 102.

„Орган поступка је дужан да оштећеног или сведока заштити од увреде, претње и сваког другог напада. Учесника у поступку или друго лице које пред органом поступка вређа оштећеног или сведока, прети му или угрожава његову безбедност, јавни тужилац или суд ће опоменути, а суд га може и новчано казнити до 150.000 динара.[42] О жалби против решења којим је изречена новчана казна, одлучује веће. Жалба не задржава извршење решења. По пријему обавештења од полиције или суда или по сопственом сазнању о постојању насиља или озбиљне претње упућене оштећеном или сведоку јавни тужилац ће предузети кривично гоњење или ће о томе обавестити надлежног јавног тужиоца. Јавни тужилац или суд може захтевати да полиција предузме мере заштите оштећеног или сведока у складу са законом.“

Заштита оштећених, између осталог, одређена је и чл. 388. новог ЗКП, по којој „судско веће може, након изјашњења странака, решењем одлучити да се раније саслушани сведоци не испитују поново **због протека времена, заштите сведока или других важних разлога**, него да се изврши увид у записнике о њиховим исказима датим на ранијем главном претресу или да, ако је то потребно, председник већа укратко изнесе садржину тих изјава или их прочита. Против овог решења жалба није дозвољена.“
ПРИЛОГ:

-Декларација о борби против свих облика трговине људима

[42] 1308 евра по званичном средњем курсу динара Народне банке Србије на дан 24.12.2013. (1 ЕУРО = 114.65 динара)

ДЕКЛАРАЦИЈА О БОРБИ ПРОТИВ СВИХ ОБЛИКА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Ми, учесници и учеснице Конференције, одлучни смо да се укључимо у борбу против свих облика трговине људима, свесни да је трговина људима тежак злочин који нарушава људско достојанство и угрожава основна људска права и слободе.

Подржавамо напоре Републике Србије у пуној имплементацији Устава Републике Србије као и Конвенције Савета Европе о борби против трговине људима, као и поштовању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминала и пратећег Протокола за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима, посебно женама и децом, као међународног оквира за борбу против трговине људима.

Забринути смо што, и поред континуираних активности и мера на међународном, регионалном, националном и локалном нивоу, трговина људима остаје озбиљан проблем у циљу сексуалне и радне експлоатације, вршења кривичних дела, прошње и удаје, илегалног усвојења деце, употребе у порнографске сврхе и других облика експлоатације остају озбиљни проблеми.

Стога, усвајамо и свечано проглашавамо ову Декларацију одлучујући се да предузмемо све потребне позитивне мере на унапређењу и испуњењу циљева дефинисаним Стратегијом борбе против трговине људима у Републици Србији („Службени гласник РС“, број 111/06), као и важећег законског оквира, подзаконских аката и локалних стратешких докумената.

Свесни смо да је потребно предузети адекватне мере како би се осигурала превенција секундарне виктимизације.

Уложићемо додатне напоре да се препознају жртве трговине људима и да им се пружи неопходна помоћ, нарочито узимајући у обзир чињеницу да већина идентификованих жртава потиче из већ вишеструко маргинализованих група. У креирању политика, имаћемо на уму социјалне, економске, културне, политичке и друге факторе који доприносе подложности трговини људима.

У склопу својих напора у сузбијању трговине људима посебну пажњу ћемо посветити сарадњи с организацијама цивилног друштва активним у области превенције и заштите жртава трговине људима, али и пружања подршке вишеструко маргинализованим групама, као посебно осетљивим на феномен трговине људима. Информисаћемо и укључивати грађане у активности које изводимо у области сузбијања трговине људима на територији Града Ниша.

Свесни смо да системи за заштиту деце морају да буду оснажени како би се ефикасно помогло у спречавању, идентификацији и реаговању на све облике трговине децом и обезбедила одговарајућа помоћ и заштита деци жртвама трговине људима и/или деци који су у опасности да постану жртве трговине људима. У том смислу ћемо пратити рад и пружати подршку институцијама и организацијама које изводе програме за помоћ и подршку деци, а поштују кључне принципе Конвенције о правима детета.

Свесни смо да, у циљу ефикасног спречавања радне експлоатације, радна права морају доследно да се поштују. Учествоваћемо у развоју и праћењу примене мера за побољшање услова рада и промоцију ефикасне примене међународно и национално признатих радних права, кроз унапређивање рада инспекцијских служби, праћење рада приватних агенција за запошљавање, као и развоју других програма за подршку радницима у остваривању њихових радних права.

У Нишу, 18. октобра 2013. године